

Έτος Γ'.

ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ 1875.

Φυλ. Γ'

ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΥΒΙΟΥ.

Υπό Κ. Ευσταθοπούλου (1).

Τὰ τελευταία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους γεγονότα ἐξηγῶν ἀπὸ τῆς ἑδρας ταύτης ἄλλοτε, ἐμνήσθη καὶ τοῦ Πολυβίου, « Ἡ ψυχὴ αὐτοῦ (εἶπεν) συνεξέπνευσε μετὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος, ὑπὲρ ἧς ἠγωνίσθη. Ἐξεταζόμενος φαίνεται ἄξιος μεγαλειότητας ἐποχῆς καὶ καλλιτέρας τέχνης. Μόνος ὑπερυφθαίνει τοῦ διανοητικοῦ καὶ ἠθικοῦ μεγαλείου τῆς ἀπειχομένης ἤδη Μεγάλῃς Ἑλλάδος, καὶ οἷον ἐπιμαρτυρούμενος κατὰ τῆς διαφθορᾶς καὶ ἠθικῆς τῶν συγχρόνων παρακμῆς, κατέλιπε τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ ὡς ἱερὸν ἔναυσμα τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, ὑπερ ἐγχασθὲν ἔμελλε νὰ δια-

σώσῃ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων τὸ πῦρ, ἵνα μὴ παντελῶς ἀποσβεσθῇ εἰς ξένας ἀποδημησάν χώρας. » Ὁ βίος λοιπὸν τοῦ ἀνδρὸς συνέχεται στενωῶς πρὸς τὰς τελευταίας τῆς Ἑλλάδος ἡμέρας. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὡς ἰδιώτης καὶ ὡς πολιτευόμενος καὶ ὡς συγγραφεὺς σπουδαίον διεδραμάτισε πρόσωπον, δὲν δύναμαι οὔτε πρὸς τὰ σύγχρονα γεγονότα ὧν μετέσχεν ἀσχέτως νὰ ἐκθέσω τὰ περὶ αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ὡς συγγραφεὺς ἢ ἱστορικοῦ τὸν βίον τοῦ Πολυβίου πραγματευόμενός τις εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐξετάσῃ ἀσχέτως πρὸς τὸ εἶδος τοῦ λόγου εἰς ὃ ἀνήκει. Ἴνα λοιπὸν καταληπτὰ γένωνται τὰ λεχθησόμενα τοῖς πολλοῖς, μάλιστα δὲ τοῖς μὴ περὶ τὰ γράμματα ἰδίως ἀσχολουμένοις, ἀναγκαῖον ἠγήθην ν' ἀναδράμω διὰ τοῦ λόγου εἰς ἀρχαιοτέραν τινα ἐποχὴν, καὶ νὰ προτάξω εἰσαγωγὴν τινα περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ προόδου καὶ τῆς θέσεως τῆς ἱστορίας, ἐν ἧ παραλαβῶν ἐτελειοποίησεν αὐτὴν ὁ Πολυβίος.

(1) Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Φιλεκ. Συλλόγῳ Ὁμήρῳ.

α'.

Γνωστόν εἶνε ὅτι τὸ ἀρχαιότερον τοῦ λόγου εἶδος δι' οὗ ὁ ἄνθρωπος τὰ ἴδια συναισθήματα καὶ τοὺς ἰδίους διαλογισμοὺς καὶ γνώσεις ἐτελειοποίησεν εἶνε ἡ ποίησις. Ἄν καὶ καθ' ἑκάστην ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμῶν ἀρχῆς μεταχειρίζομεθα πρὸς ἔκφρασιν τῶν ἰδίων ἐννοιῶν καὶ αἰσθημάτων ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ τὸν κοινὸν προφορικὸν λόγον, ὅμως τὰ πρῶτα τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος προύχοντα, οἱ ὕμνοι καὶ αἱ δοξολογίαι αὐτοῦ, ἡ ἐξύμνησις τῶν ἡρωϊκῶν ἔργων καὶ αὐταὶ τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν αἱ βάσεις ἐξεδηλώθησαν δι' ἐκείνου τοῦ εἶδους λόγου τῆς λεγομένης ποιήσεως. Τοῦτο φαίνεται ἀκατάληπτόν πως ἡμῖν νῦν, οἵτινες εἰθισμένοι ὅπως ὁμιλοῦμεν νὰ γράφωμεν, δυσκόλως πάνυ δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν τὰς ἀρετὰς τῆς ποιήσεως. Σπάνιοι σήμερον οἱ ποιηταί. Ὀλίγοιτοι εὐμοιροῦσι νὰ μεταχειρισθῶσι μετρίως τὰς πτέρυγας τῆς ποιήσεως· οἱ πλείους πετώσι πρόσγειοι, οἱ δὲ πλείστοι δοκιμάζουσι τὴν τύχην τοῦ Ἰκάρου. Ἀλλὰ μὴν εὐχερέστατα πάντες γράφουσιν (1)· μάλιστα δὲ κατὰ τὸν ἡμέτερον αἰῶνα ἡ διὰ τοῦ τύπου τῶν ἰδεῶν δημοσίευσίς τοσοῦτον πάγκοινος κατέστη, ὥστε, τῇ ἀληθείᾳ ἀκούων ὁ περὶ τὰ τοιαῦτα ἀπειρος τὰ καθ' ἡμέραν δημοσιεύμενα παντοῖα συγγράμματα καὶ περιοδικὰ ἐν τε τῇ Εὐρώπῃ καὶ παρ' ἡμῖν καὶ ἀναγινώσκων τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν ἐπαίνους καὶ θαυμασμοὺς ἐκπλήττεται καὶ ἤθελεν ὑποθέσει ὅτι οὐδὲν ὑπολείπεται τοῖς μεταγενεστέροις ἀνεξερεύνητον καὶ ὅτι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐφθασεν εἰς τὸ μὴ περαιτέρω. Ἀλλὰ πόσον συνεχῶς πλανῶνται καὶ οἱ λίαν ἔμπειροι περὶ τὰς ἀναγνώσεις! Περὶ πόσων τοιούτων δύνανται τις ν' ἀναφωνήσῃ προσφῶς λίαν· Ἄρθρακες ἡμῖν ὁ θησαυρός! Μὴ, ἔλεγεν ἡμῖν ποτε ἀπὸ τῆς ἑδρας ὁ πανελ-

(1) *Scribimus indocti doctique poemata passim.*

Ὅλοι σοφοὶ καὶ ἄσοφοι συγγράφομεν βιβλία.

λήνιος ἡμῶν τῶν νεωτέρων διδάσκαλος, ὁ ἀοίδιμος Ἀσώπιος μὴ, πρὸς Θεοῦ, φίλοι μου, ἀναγινώσκετε πάντα τὰ βιβλία ὅσοις ἐντυγχάνετε. Τὰ πλείστα τούτων εἶνε ὄρμαθός· λέξεων ἄνευ νοημάτων· εἶνε λέξεις καὶ φράσεις εὐήχως τεθειμέναι καὶ ἐπιγραφὴ πομπώδεις ἐπὶ τούτῳ γεγραμμέναι, ἵνα ὅτι πλείστους ἀναγνώστας προσελκύωσι. Τὸ δὲ χεῖριστον, ἔλεγεν, ὅτι ἀπὸ τῶν τοιούτων πολλῶν καὶ τυχαίων ἀναγνώσεων προσκτάσθε πολλὰς καὶ παντοίας ἀντιφατικὰς γνώσεις, πλείστας δὲ καὶ μὴ ὀρθὰς, αἵτινες οὐ μόνον πολῦτιμον καιρὸν φθείρουσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν κρίσιν ὑμῶν στρεβλοῦσιν (1). Τοιαύτην λοιπὸν ἐνορῶντες ἡμεῖς νῦν εὐχέριαν μὲν περὶ τὸν πεζὸν λόγον, δυσχέριαν δὲ περὶ τὴν ποίησιν εὐλόγως πάνυ δυσπιστοῦμεν, καὶ μετ' ἀπορίας ἐρωτῶμεν· μὴ τάχῃ οἱ ἀρχαιότεροι ποιητικώτεροι ἡμῶν ἐγένοντο; ἢ μήπως διότι μᾶλλον εὐφάνταστοι ἡμῶν ἦσαν, διὰ τοῦτο καὶ ποιητικώτεροι; Ἀμφότερα ταῦτα εἶναι ἀληθῆ, καὶ ἡ φαντασία παρ' ἐκείνοις ἰσχυροτέρα φαίνεται καὶ περὶ τὴν ποίησιν ἀσμενέστερον εἶχον. Ἡ φαντασία εἶνε δύναμις τῆς ψυχῆς ἀνυψοῦσα τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα εἰς ἄλλον τινὰ κύκλον· μεταίωρος δι' αὐτῆς ἡ ψυχὴ γιγνομένη ἐφορᾷ τὰ ὄντα ὑπὸ ἰδιαιτέρῳ τι τοῦ αἰσθητοῦ βλέμμα καὶ ὑπὸ εὐπροεστέρῳ καὶ καλλιτέρῳ τινὰ μορφῇ. Ἡ τοιαύτη πνευματικὴ ἐξαρσις δὲν δύνανται νὰ γέννηται πανταχοῦ καὶ πάντοτε. Ἴν' ἀνυψωθῇ ὁ νοῦς πρέπει ν' ἀφίνηται ἐλεύθερος πάντων τῶν γνώσεων, ὅσαι περικόπτουσι τὰς πτέρυγας περιορίζουσι αὐτὸν εἰς τὴν κρίσιν καὶ ἐμποδίζουσι ν' ἀνέλθῃ εἰς τὰς προσφιλεῖς τῇ φαντασίᾳ χώρας καὶ νὰ ἀναπλάσῃ καὶ σχηματίσῃ τὸν ἰδανικὸν ἐκεῖνον βίον καὶ κόσμον ἐν ᾧ τέρπει καὶ τέρπεται. Ὅθεν ἐν ἐρημίαις μᾶλλον καὶ ὅτε

(1) Ὅθεν ὀρθῶς πάνυ καὶ ὁ Πολύβιος παραινεῖ τοῖς ἀναγινώσκουσι μὴ τὴν ἐπιγραφὴν τῶν βιβλίων ἐφορᾷ, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ποιῆσθαι τὰς δοκιμασίας. (Γ. Θ. 5, 6.)

τὴ πνεῦμα δὲν κατακρατεῖται ἐπὶ γῆς δεσμευμένον τοῦτο γίνεται. Καὶ εἶνε μὲν φανερόν ὅτι ἡ φαντασία οὐ μόνον ἐν τῇ ποιήσει ἀπαραίτητος καθίσταται, ἀλλὰ καὶ τοῦ πεζοῦ λόγου ἰσχυρότατος ἀντιλήπτωρ παρίσταται εἰς τῶν ἀφηρημένων ἰδεῶν τὴν λογικὴν ἀκολουθίαν καὶ ἀνάβασιν καὶ τὴν τοῦ λεκτικοῦ λεπτοφυῆ διάπλασιν· οὐδεὶς εἶνε εὐφρανταστότερος τοῦ Πλάτωνος ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ· διότι καὶ οὐδεὶς ἐδυνάθη νὰ ὑπερπηδήσῃ τὰ ὄρια τοῦ αἰσθητοῦ τούτου κόσμου καὶ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν ἰδανικὸν τῶν ἰδεῶν τύπον. Ἀλλ' ἐν τῇ ποιήσει δὲν ἀρκεῖ μόνον φαντασία. Ἡ ποίησις ἔχει σκοπὸν νὰ τέρπῃ καὶ μετὰ τοῦ τερπνοῦ νὰ διδάσκη. Ὅθεν ὡς τοιαύτη δὲν ἀρκεῖ νὰ εὐχαριστῇ διὰ τῶν τερπνῶν αὐτῆς εἰκόνας καὶ παρομοιώσεων· δεῖν νὰ χεῖ καὶ τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν εὐφρων καὶ ἄχιδίως εἰς τὸ οὐς εὐεπιβίχτον. Ἡ ποίησις ἵνα διδάσκη καὶ γίνηται προσιτὴ καὶ ἐπιθυμητὴ καὶ εὐμνημόνευτος πρέπει νὰ ἔχῃ τὸν ἐξωτερικὸν ρυθμὸν καὶ τὴν ἀρμονικὴν τῶν συλλαβῶν καὶ ποδῶν διάταξιν, ἅπερ καὶ ἄκοντα τὸν ἄνθρωπον βιάζουσι νὰ ἀπομάθῃ ὅτι ἐν πεζῷ λόγῳ ἀδύνατον νὰ ἀναγνώσῃ ὅθεν καὶ ὁ Ἰσοκράτης λέγει· «Τοῖς ποιηταῖς πολλοὶ δέδονται κόσμοι. Καὶ γὰρ καὶ πλησιάζοντες τοῖς ἀνθρώποις τοὺς θεοὺς ἐστὶ ποιῆσαι καὶ διαλεγόμενους καὶ συναγωνιζομένους οἷς ἂν βουληθῶσι, καὶ περὶ τούτων δηλώσαι μὴ μόνον τοῖς τεταγμένοις ὀνόμασιν, ἀλλὰ τὰ μὲν ξένοις, τὰ δὲ καινοῖς, τὰ δὲ μεταφοραῖς καὶ μὴδὲν παραλιπεῖν, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς εἶδεσι διαποικίλαι τὴν ποίησιν, ὧν τοῖς περὶ λόγους οὐδὲν ἔξεστιν. Πρὸς δὲ τοῦτοῖς μετὰ μέτρων καὶ ρυθμῶν ἅπαντα ποιούσιν· ὥστε ἂν καὶ τῇ λέξει καὶ τοῖς ἐνθυμήμασιν ἔχει κακῶς, ὅμως ταῖς γε εὐρυθμίαις καὶ ταῖς συμμετρίαις ψυχαγωγούσι τοὺς ἀκούοντας (Εὐαγ. γ.)»

Τὴν τοιαύτην ἐξωτερικὴν ἀρμονίαν καὶ ρυθμὸν κέκτηται πασῶν μάλιστα ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ ποίησις, δι' ὧν κατακνηλούμενον τὸ οὐς τοῦ συνιέντος καὶ συναισθανο-

μένου καλῶς ἀκροατοῦ μετὰ πρώτῃν καὶ δευτέραν ἴσως ἀκρόασιν ἐδύνατο ἐξησκημένον ν' ἀπομνημονεύσῃ πολυστίχον ποίημα, οὔτινος οὐδ' ἀμυδρὰν γνώσιν ἡμεῖς σήμερον δυνάμεθα νὰ λάβωμεν. Ὅτι δὲ ἡ ἀρχαία ποίησις τοιαύτη ἦτο, θελκτικὴ δηλ. καὶ ἀρμονικὴ, μαρτυρεῖ καὶ ὁ τῆς τῶν ἐπῶν ἀπαγγελίας τρόπος· διότι οἱ τε αἰδοὶ ἔψαλλον τὰ ἴδια ποιήματα ἐν τοῖς συμποσίοις καὶ ταῖς πανηγύρεσιν, ἠμῶντες κλέα ἀνδρῶν τε θεῶν τε, ἀλλὰ καὶ οἱ βαψωδοὶ ἀπήγγελλον τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου ἐν ταῖς δημοσίαις πανηγύρεσι, καθάραν ἢ ὁμοῖον τι ὄργανον μεταχειρίζομενοι. Ὑπῆρξε χρόνος καθ' ὃν ἡ τέχνη τοῦ γράφειν ἦν ἄγνωστος. Δὲν ἐμβραίνω δ' ἐνταῦθα εἰς ἐξέτασιν τοῦ δυσκολωτάτου καὶ ἀορίστου εἰσέτι προβλήματος, πότε εὐρέθη ἡ τέχνη τοῦ γράφειν καὶ ἂν ἐπὶ τῶν δημοικῶν χρόνων ἦτο γνωστὴ ἢ ὄχι, ἀφ' οὗ γνωστοῦ γενομένου λύονται πολλὰ ἄλυτα φιλολογικὰ ζητήματα. Ἦν, λέγω, χρόνος, ὅτε οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐγνώριζον γράφειν. Τότε, ἐπειδὴ ἔμφυτος εἶνε τῷ ἀνθρώπῳ ἡ τελειοποίησις καὶ ἡ διὰ τῆς διδασκαλίας ἀλλήλων μόρφωσις, ἐσπούδασαν ἑνωρὶς νὰ εὐρωσι καὶ τὸ πρῶτον πρὸς τοῦτο ὄργανον. Ἡ ποίησις ἦτο τὸ θαυμάσιον τοῦτο τοῦ λόγου καὶ τῆς ἀναπτύξεως ὄργανον· δι' αὐτῆς μετέδιδον εἰς τοὺς περὶ αὐτοὺς οἱ φύσει νοημονέστεροι καὶ ἐμπειρότεροι τὰς διὰ τῆς πείρας καὶ φυσικῆς αὐτῶν ἐπινοίας γνώσεις περὶ θεῶν, περὶ κόσμου καὶ κοινωνικῶν καθηκόντων. Τὰ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον καθήκοντα εὐρίσκοντα περιεχόμενα εἰς τοὺς πρώτους ἀτελεστάτους ὄλων τῶν λαῶν ὕμνους. Ἡ ποίησις ἐδήλου ὅλα τὰ αἰσθήματα τῆς χαρᾶς καὶ τῆς θλίψεως αὐτῶν. Λίθος, Παιὰν, Θρηῆνος, Ὑμέναιος κτλ. ἦσαν τὰ πρῶτα τοιούτου εἶδους παρ' Ἑλλήσι ποιήματα. Τούτων ἀνάλογα εὐρίσκοντα ἐν τῷ ἀρχαιοτάτῳ βίῳ ὄλων τῶν λαῶν. Ὅθεν τὸ ὄργανον τοῦτο ἐτελειοποίησαν οἱ πρῶτοι λαοὶ τοσοῦτον, ὅσον δὲν δύνανται οὐδὲ θά δυνηθῶσιν αἱ μεταγενέστερα γενεαί. Αἱ ποίησεις τῶν

νοημονεστέρων καὶ μᾶλλον εἰς τὸν πολιτισμὸν ἐπιδοθέντων ἔθνων εἶνε καταπληκτικόν τι τεχνούργημα. Αἱ θρησκευτικαὶ τῶν Ἰνδῶν, Ἑβραίων καὶ Ἑλλήνων ποιήσεις εἶνε τοσοῦτον τέλειαι καὶ τοσαύτην ἔχουσι τέχνην καὶ ἐν ὄλῳ καὶ ἐν μέρει, ὥστε ἐλήφθησαν ὡς ὑπόδειγμα πάσης τῶν νεωτέρων ἔθνων ποιήσεως. Καὶ οἱ ἐλαχίστην λαβόντες γνῶσιν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ποιήσεως κατανοοῦσι τὸ λεγόμενον. Δὲν εἶνε τοῦ παρόντος· νὰ εἰσέλθω εἰς τὰς περὶ ποιήσεως ταύτας ἐξηγήσεις, αἵτινες παρὰ πολλῶν τῶν μάλιστα πεπαιδευμένων ἀνδρῶν ἀνεπτύχθησαν μετὰ θαυμασίας σοφίας. Οἱ νόμοι τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως τοῦ ποιητικωτάτου τῶν ἔθνων, τοσαύτην τέχνην ἔχουσιν, ὥστε εὐρέθησαν ἄνδρες οἵτινες, ἀν καὶ ἔχουσιν ὑπάρχοντα τὰ ἔργα, μετροῦντες τὰ πράγματα τὸ δὴ λεγόμενον διὰ τοῦ σημερινοῦ πῆγματος, εἰδίτασαν ἀν ἀληθῶς ὑπῆρξαν ἔθνη τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα ποιητικὰ χαρίσματα ἔχοντα. Ὑπὸ δ' ἔθνικῆς φιλοτιμίας ἀγόμενοι, σπουδαῖοι ἄλλως ἄνδρες, ἀπετόλμησαν νὰ διαφιλονεικῆσαι τὴν ὑπαρξίν οὐ μόνον τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ποιημάτων καὶ σωζομένων αὐτῶν ἀριστουργημάτων τὴν ἐνότητά καὶ πραγματικότητά. Καὶ ὁμοῦ μένουσι μνημεῖα καὶ οὕτως εἰπεῖν κάρφην τῶν ὀφθαλμῶν, ἐξελέγχοντα τὸν ἐγωϊσμὸν καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς νεωτέρας ὑπερφιλαντίας. Ὁ ἄνθρωπος οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ ἐνεργῆ καὶ ζητῆ τὰ μέσα τῆς τελειοποιήσεως· ὅ,τι πράττει σήμερον, ἀνευδύτως ἐνασχολούμενος εἰς τὴν διὰ τῶν πρακτικῶν γνώσεων βελτίωσιν καὶ τελειοποίησιν τῶν πρὸς εὐζωίαν μέσων, τοῦτο ἔπραξαν καὶ ὅλοι οἱ αἰῶνες δι' ἄλλων μέσων πνευματικωτέρων. Ἀλλ' ἡ ποίησις ἔπρεπε νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἀνώτατον τῆς τελειότητος σημείον. Αἱ κοινωνίαι ἠύξησαν. Τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας ἐγένοντο μεγαλείτερα. Ἡ γραφὴ ἐγένετο κοινοτέρα· αἱ πρακτικαὶ γνῶσεις· πλείυτερα καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔσπευσε δι' ἄλλης ὁδοῦ ταχύτερας, διὰ τοῦ πεζοῦ λόγου νὰ εὐκολύνῃ τὴν ἀνάπτυξίν του. Ἡ

ποίησις ἢ ὑπ' ὀλίγων κατεχομένη καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς· ὑπὸ τῶν ἱερῶν ταγματῶν καὶ τῶν οἰκογενειακῶν σχολῶν διακρατούμενη καὶ μεταδιδόμενη δὲν ἐπήκει διδάσκουσα πανταχοῦ καὶ πάντα τὰ χρησιμεύοντα ταῖς νέαις γενεαῖς. Ὁ νεώτερος τῶν ἔθνων βίος ἤθελε καὶ νεώτερον καὶ ταχύτερον μεταδόσεως ὄργανον. Αὕτη εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς ἀρχῆς τοῦ πεζοῦ λόγου. Ἡ ποίησις ἔνεκα τῶν δεσμῶν αὐτῆς τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τοῦ μέτρου, καὶ ἔνεκα τοῦ πρακτικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ τῶν λαῶν βίου, δὲν εἶδύνατο νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς πάσας τὰς ἐν τῷ βίῳ χρείας. Καίτοι δὲ ἔλαβε πάσας τὰς ἐν τῇ λυρικῇ ποιήσει ποιικιλίας, δὲν ἐφαινετο ἰκανή. Ὑπελαμβάνετο πλέον ὡς ἄρτυμα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἀπῆρτετο τροφὴ στερεωτέρα καὶ προχειροτέρα. Αἱ γνῶσεις ἔπρεπε νὰ ἦνε πρακτικώτεραι καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν συμφωνότεραι· ὅθεν προώριστο εἰς ἐποχὰς τινὰς, εἰς τὰς θρησκευτικὰς πανηγύρεις καὶ τὰ θέατρα. Τὸ ἐπικὸν λοιπὸν καὶ διδακτικὸν ἔπος διεδέχθη ἡ λυρικὴ ποίησις διὰ τῶν ποιικίλων αὐτῆς εἰδῶν τῆς ἐλεγείας καὶ τοῦ ἰάμβου καὶ τοῦ μέλους, καὶ ταύτην πάλιν τὸ δράμα, ἡ τραγωδία καὶ ἡ κωμῶδία. Καὶ τὸ μὲν ἔπος εἶχεν ἀναμφήριστον τὸ κράτος, ἀλλ' ἀπὸ τῆς λυρικῆς ποιήσεως ἄρχεται τοῦ πεζοῦ λόγου ἡ ἐμφάνισις. Ἡ δὲ δὲ ἀκμάζοντος τοῦ δράματος, ὁ πεζὸς λόγος διεχώρισέ πως τὰ ὅρια αὐτοῦ καὶ ἄρχεται κατακρατῶν. Ἐγένοντο τότε δύο ἀντίζηλοι τοῦ πνεύματος ἡγήτορες ἐπὶ τινὰ χρόνον ἀμιλλώμενοι, μέχρις οὐ ὁ πεζὸς λόγος ὑπερίσχυεν, ἀφοῦ διὰ τῆς ἀπαρμίλλου Ἀττικῆς διαλέκτου καὶ διὰ τῶν ἀθανάτων ἀττικῶν συγγραφέων διετύπωσε τύπον καθ' ὅλας τὰς κλίσεις καὶ τάσεις τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Τοιαύτην τινὰ ὁδὸν ἠκολούθησε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ἕως οὐ ἐφθασεν εἰς τὴν ἱστορίαν τὴν ἀληθῆ τῶν ἀνθρωπίνου γένους διδάσκαλον. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἡμέτερον ἔθνος εἰς πᾶν τοῦ πνεύματος προῖον διδάσκαλος τῶν ἄλλων προίσταται, ἐνόμισα ἀναγκαῖον νὰ προτάξω τὰ αἷτια δι' ἅτινα ἡ ποίησις, καθ' ὅλας τὰς ἐκφάνσεις,

ἀρχαιότερα τοῦ πεζοῦ λόγου προφαίνεται, καὶ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον θέλω αὖθις ἱστορήσει διὰ βραχέων περὶ τῶν ἱστορικῶν δοκιμῶν καὶ τῆς βαθμιαίας τοῦ πεζοῦ λόγου ἐν τῇ ἱστορίᾳ προόδου, ἵν' εὐσύνοπτον καὶ ἀναγκαῖαν προεισαγωγὴν ἔχοντες εἰσέλθωμεν μᾶλλον προεδιδραχμένοι εἰς τὴν σπουδὴν ἐνὸς τῶν μεγίστων τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἱστορικῶν, τοῦ Πολυβίου, ὅν κύριον τοῦ λόγου θέμα σήμερον προθέμην.

Δύο μνημονεύονται οἱ ἀρχαιότατοι τοῦ πεζοῦ λόγου συγγραφεῖς· οἱ μὲν ἀποδίδουσι τὴν τιμὴν ταύτην εἰς Φερεκύδην τὸν Λέριον, οἱ δὲ εἰς τὸν λογογράφον Κάδμον τὸν Μιλήσιον· ὅπως δὴποτε ὁμοῦ ἡ ἐμφάνισις τοῦ πεζοῦ λόγου τάσσεται περὶ τὰ μέσα τῆς 5. ἑκατονταετηρίδος (540—520), καθ' οὗς χρόνους τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος συνεταράττετο ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ αἱ μὲν τυραννίαι ἐπιπτον, δημοκρατικὴ δὲ ἀναρχία ἐπεκράτει πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος· διότι παρατηρεῖται ὅτι τοὺς μεγίστους ἐσωτερικοὺς ἢ ἐξωτερικοὺς παντὸς ἔθνους ἀγῶνας παρακολουθεῖσιν οἷον ἀπαύγασμα καὶ πνευματικὰ προϊόντα, ἐν οἷς ἐναποτυπῶνται αἱ κατέχουσαι καὶ παρορμῶσαι αὐτὰ πρὸς τὴν τοιαύτην ἐνεργίαν ἰδέαι· οὕτω τὸν μὲν Τρωϊκὸν πολέμον ἐπεκόσμησεν ἡ ἠρωϊκὴ ποίησις, τὰς δὲ τῶν δῆμων κατὰ τῶν τυραννῶν ἐξεγέρσεις ἢ λυρικῆ· καὶ πάλιν τοῦ μὲν Περσικοῦ πολέμου διετράνωσαν τοῦ Ἡροδότου αἱ μουσαὶ καὶ τὰ ἀθάνατα τοῦ Αἰσχύλου δράματα, ὁ δὲ Πελοποννησιακὸς ἐμφύλιος πόλεμος καὶ τῶν Μυρίων ἢ ἀνάθασις ἀνέδειξαν τὸν Θουκυδίδην καὶ Ξενοφῶντα· ὥστ' ἐν γένει οὐδεμία ἔθνικὴ ἐξέγερσις παρέργεται ἀφανῆς πνευματικῶς εἰς ἔθνη τῶν σωματικῶν τὰ πνευματικὰ προϊόντα περὶ πλείονος ποιούμενα. Ὅσπερ δὲ αἱ ἀρπαγαὶ τοῦ πλούτου καὶ τῶν ναῶν καὶ ἄλλων τεχνουργημάτων αἱ δηλήσεις λογιζόνται καύχημα καὶ τὸ μόνον παρὰ τοῖς βαρβάρους σέμνωμα, οὕτω καὶ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης τὰ ἀριστουργήματα κοσμοῦσι τὰς καλλίστας ἱστορικὰς σελίδας παντὸς ὑπὸ πνευματι-

κῶν χαρισμάτων πεπροικισμένου ἔθνους καὶ εἶνε πάσης ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἐξεγέρσεως ἐξάγγελος. Ταῦτα δὲ οὐ μόνον κατὰ τοὺς ἐνδόξους τῶν ἔθνων αἰῶνας ἀναφαίνονται, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς δυστυχίαις τοῦ ἔθνικοῦ βίου καὶ τῆς ἔθνικῆς φιλοτιμίας καὶ ἀμύνης· οἷον παρηγορίαι καὶ ὑπεκκαύματά τινα ἐπισώζονται. Πάραδείγματα δὲ τούτου καὶ τῶν ἄλλων ἔθνων, μάλιστα δὲ τοῦ ἡμετέρου, ὁ μακρότατος τῶν τρισηλίων ἐτῶν βίος παρέχεται πλείστα, μαρτυροῦντα τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν ἐκάστοτε κατάστασιν· διότι οὐδέποτε ἀληθῶς καὶ ἐν ταῖς μάλιστα ἀποφράσιν ἡμέραις ἔλειψαν ἄνδρες ἀναμνησκόμενοι καὶ διδάσκοντες τοὺς ὁμοεθνεῖς τῆς ἐπιτυχίας καὶ εὐτυχίας, ἢ τῆς δυστυχίας καὶ παρακμῆς καὶ πάσης ἐν γένει καταστάσεως αὐτῶν τὰ αἷτια. Τοῦτο δὲ προσεπιμαρτυρεῖ μάλιστα τῶν ἄλλων καὶ ἡ ἱστορία ἢ μόνη τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διδάσκαλος.

Τρεῖς ἐποχὰς ἀξίας λόγου, οἷον σταθμούς τινὰς, παρίστανει ἡμῖν ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία· πρώτην τὴν τοῦ Ἡροδότου, δευτέραν τοῦ Θουκυδίδου καὶ τρίτην τοῦ Πολυβίου. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἡ ἱστορία δὲν ἀπομακρύνεται παντελῶς τῶν ἠρωϊκῶν παραδόσεων. Σπουδάζουσα μᾶλλον περὶ τὰ τερπνὰ καὶ τὰ εἰς τὸ ἠρωϊκὸν ἔπος συνήθη, περιγράφει ταῦτα διὰ τῶν ἐν τῇ ποιήσει ἀρεστῶν εἰκόνων. Ὅθεν οὕτε τὰ ἱστοροῦμενα, οὕτε τὰ αἷτια τούτων διὰ τῆς χαρακτηριστικῆς τῆς μεταγενεστέρους ἀσθητικῆς κρίσεως ἀναζητοῦνται πάντα. Τὸ αἷθημα παρ' αὐτῷ ἰσχύει εἰσέτι πλείωτερον τῆς κρίσεως. Καὶ αὕτη δὲ ἡ ὀλη οἰκονομία τῆς ἱστορίας τοῦ Ἡροδότου ὁμοιάζει πρὸς μεγάλην ἐποποιίαν, ἐν ἣ συνεσπρωμένα περὶ ἐν σημείον, τοὺς Περσικοὺς πολέμους πάντα, ὅσα περὶ διαφόρων λαῶν ἱστορεῖ μετὰ τῶν τερπνοτάτων ἐπεισοδίων, ἀποτελοῦσιν ἱστορικὴν τι ἔπος ἢ τερπνοτάτην προσωρικὴν διήγησιν, ἢ μετὰ μεγίστου ἐνδιαφέροντος καὶ ἀνευ κόπου ὁ ἀναγνώστης διέρχεται· διὸ καὶ θμηρικὴ ἀρχαῖότητα τούτου ἡ ἱστορία ἐπικέκληται. Ὁ

Ἡρόδοτος δὲν ἐδυνήθη μὲν ν' ἀπορύγη πάντα τῶν πρὸ αὐτοῦ ἱστορικῶν τὰ ἀμαρτήματα, δι' ἃ τοῦ κατηγορεῖ, ἀλλὰ προήγαγε τὴν ἱστορίαν πλεῖστον, ἔδωκεν εἰς αὐτὴν εὐρύτερον κύκλον καὶ γενικώτερον καὶ ἠθικώτερον σκοπὸν, δι' ἃ δικαίως πατήρ τῆς ἱστορίας ἐπωνόμασται. Οἱ πρὸ αὐτοῦ οὔτε ἦσαν, οὔτε ὠνομάζοντο ἱστορικοί, ἀλλὰ *λογογράφοι* καὶ *χωρογράφοι*. Κάδμος, Ἐκαταῖος καὶ Διονύσιος οἱ Μιλήσιοι (περὶ τὴν ς'. ἑκατονταετηρίδα), Ἐλάνικος ὁ Μυτιληναῖος (περὶ τὴν ε'), Φερρεκύδης ὁ Λέριος, Χάρων ὁ Λαμψακηνός, Ἀντίοχος ὁ Συρακούσιος καὶ ἄλλοι ἔγραψαν ἀπλᾶς ἀναγραφὰς περὶ τῆς κτίσεως καὶ τύχης τῶν διαφόρων πόλεων, τὰ πλεῖστα πρὸς ἰδιαιτέραν τῶν συμπολιτῶν διαφώτισιν, μικρὰ δὲ περὶ γενικωτέρων συμβάντων, οὐδ' ἀπέβλεπον πρὸς τὴν διὰ τῶν παρελθόντων τῶν μελλόντων διδασκαλίαν. Ἄλλ' ὁ Ἡρόδοτος ἐξῆλθε τῶν στενῶν τούτων ὁρίων, ἐθεώρησε τὴν ἱστορίαν ὡς τὸ ἀποτέλεσμα ἠθικῆς ἐν τῷ κόσμῳ τάξεως καὶ δίδειν εἰς ἕκαστον καὶ ἄτομον καὶ ἔθνος προορισμὸν τινα καὶ ὠρισμένα ὄρια, ὧν ἡ παράβασις τιμωρίαν ἐπάγειται.

Τὰς ἐλλείψεις τοῦ Ἡροδότου ἔμελλε νὰ διορθώσῃ ὁ μέγας ἀνὴρ, ὅστις μέχρι δακρύων συνεκινήθη βλέπων ἐκεῖνον εὐδοκίμοῦντα. Αἱ ἐν τοῖς Παναθηναίσις καὶ ἄλλαις Ἑλληνικαῖς δημηγύρεσιν ἀποδιδόμεναι εὐφημαίαι καὶ ἀμοιβαίαι πρὸς τὸν πατέρα τῆς ἱστορίας ἀναμφίβολον ὅτι ἐκίνησαν καὶ αὐτὸν πρὸς ἄμιλλαν, ὅπως τὸν Θεμιστοκλέα δὲν ἄφινε νὰ καθέδῃ τὸ ἐν Μαραθῶνι τοῦ Μιλτιάδου τρίπαιον· διότι ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅσα πρωρίσθησαν νὰ δεξασθῶσι, τὰ παραδείγματα τῶν προγενεστέρων ὑπεγεύρουσιν εἰς ἄμιλλαν καὶ μορφοῦσιν ἐνδοξοτέρους μιμητὰς ἐν τε τοῖς σωματικῇ καὶ πνευματικῇ ἀπαιτοῦσιν ἰσχύον ἔργοις, καὶ πρὸς τὴν ἐν τοῖς ἔργοις ἄμιλλαν ἀντεπεξέρχεται καὶ ἡ τῶν γραμμάτων· διότι ἐν τῷ Ἑλληνικῷ ἔθνεϊ τὰ μεγάλα τοῦ πνεύματος προϊόντα ἐτιμῶντο οὐχ ἥττον τῶν μεγίστων πολεμικῶν ἔργων. Αἱ ἱστορίαι τοῦ Ἡροδότου καὶ αἱ

ὄδαί τοῦ Πινδάρου εἴλκυον τὸν θαυμασμὸν τῶν Ἑλλήνων οὐχ ἥττον ἢ τὰ Θεμιστοκλέους καὶ Κίμωνος πολεμικὰ τρόπαια καὶ οἱ ἄνδρες συνήθουν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν στρατηγικὴν ἐμπειρίαν τῇ πολιτικῇ καὶ βητορικῇ δεινότητι. Ὁ Αἰσχύλος ἔγραψε τοῦς Πέρσας διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς, δι' ἣς ἐκράτει καὶ τὸ ξίφος ὑπερασπιζόμενος τὴν πατρίδα μετὰ τῶν ἀδελφῶν Κυναιγείρου καὶ Ἀμεινίου ἐν Μαραθῶνι καὶ Σαλαμῖνι· καὶ ὁ Σωκράτης ἠρίστευεν ἐν Ποτιδαίᾳ, διασώσας τὸν Ἀλκιβιάδην. Ἡ δὲ Ἀντιγόνη τοῦ Σοφοκλέους ἀνέδειξεν αὐτὸν συστράτηγον τοῦ μεγάλου Περικλέους. Τὸν Ἡρόδοτον λοιπὸν διεδέχθη ἀντάξιον τῆς ἐποχῆς τέκνον ὁ Θουκυδίδης. Ἡ ἱστορία αὐτοῦ ἀπέφυγε τῶν προγενεστέρων τὰ ἀμαρτήματα. Τὸ ἔπος ἐπὶ Θουκυδίδου δὲν ἔτερπεν ἐν τῷ βίῳ, ἀλλ' ἡ τραγωδία· ὅθεν καὶ πρὸς ταύτην ἡ ἱστορία αὐτοῦ ἔχει πολλὰ ὅμοια. Δὲν περιέχει πρὸς τέρψιν ἀνάδοτα, ἀλλ' εἶνε συγκινητικώτατον δράμα, οὐτινος τὰ διάφορα πρόσωπα, αἱ μετέχουσαι τοῦ πολέμου πόλεις ἐκπληροῦσιν ἐκάστη τὸ ἴδιον ἔργον, ὅπως ἐν τῇ τραγωδίᾳ τῶν ὑποκριτῶν τὰ πρόσωπα· εἶνε διδασκτικώτατη καὶ περιληπτικώτατη, καὶ ἐν τῇ ποιικιλίᾳ τῶν δρώντων προσώπων ἐδδηλοῦται ἡ ἐνότης καὶ τὰ αἷτια καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ πολέμου. Καὶ κατ' αὐτὴν δὲ τὴν διαίρεσιν τῆς βίης ἀπομιμείται πῶς τὴν τραγωδίαν· διότι αἱ δημηγορίαι, ἐν αἷς ἐκδηλοῦνται αἱ ἴδιαι περὶ τῶν ἐκάστοτε πεπραγμένων κρίσεις οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ οἱ ἐκασταχοῦ τοῦ δράματος χροῖ, ἐν οἷς ἐκφαίνονται τῶν θεατῶν αἱ περὶ τῶν ἐνεργουμένων κρίσεις. Ἡ ἱστορία οὐ μόνον προορισμὸν τινα ἔχει ἐν τῷ Θουκυδίδῃ, ἀλλὰ καὶ οὐδεμία πράξις γίνεται ἀνευ αἰτίου καὶ ὁ ἄνθρωπος ὡς καὶ αἱ πόλεις εἶνε τῶν ἰδίων πράξεων ὑπόλογοι, ὧν κατ' ἀνάγκην ὑποφέρουσι τὰς ἀγαθὰς ἢ κακὰς συνεπειάς. Ἰστορεῖ μὲν ὁ Θουκυδίδης τὰ πάντα μετὰ μεγίστης ἀκριβείας καὶ κρίσεως· ἐξηγῶν τὰ αἷτια δι' ὧν γίνονται, ἀλλ' ἐπειδὴ μικρὸν κύκλον γεγονότων ἔχει (27 ἐτῶν), αἱ κρίσεις του μόνον ἐπὶ

τούτων γιγνόμεναι ἔχουσι δογματικὸν τι καὶ γνωμικὸν, μὴ δυνάμεναι νὰ φέρωσι πρακτικὴν τοῖς πᾶσιν ὠφέλειαν· μόνον οἱ συνιέντες δύνανται νὰ διδαχθῶσι καὶ ν' ἀπομάθωσι γνωμολογικῶς ἐκπεφρασμένας καὶ ἐν παντὶ καὶ πάντοτε ἐφαρμοζόμενας γνώμας (1). Δὲν φαίνεται λοιπὸν ἐν αὐτῷ εἰσέτι ἡ ἱστορία ἀφιχθῆσα εἰς τὸ σημεῖον τὸ προσῆκον αὐτῇ εἰς τελειότητα· ἐχρειάζετο εὐρύτερον αὐτῇ στάδιον καὶ εὐρύτερα ἀνάπτυξις (2)· διότι ἵνα διδάξῃ ἀληθῶς τοὺς πάντας, δεόν ἐκ πλείονων ὁσων οἷόν τε γεγονότων νὰ πορίζηται τὰς κρίσεις καὶ δι' αὐτῶν μᾶλλον ἢ διὰ γνωμῶν νὰ διδάσκη τὸν θέλοντα νὰ διδαχθῇ, καὶ (ὡς λέγει ὁ Πολύβιος) *οἰορεῖ μεθοδικῶς νὰ δόνηται νὰ χειρίζῃ τοὺς φιλομαθοῦντας, ὅπως οὐκ ἦν συμβατὸν τοῖς ἀρχαίοις, τὸ τὰς ἐπιγιγνομένας ἐξαγγεῖλαι πράξεις, διὰ τὸ καιροποιεῖσθαι συνεχῶς καὶ καιρῆς ἐξηγήσεως δεῖσθαι* (Θ. β. 4, 5). Καὶ ἠκολούθησαν μὲν τὸν Θουκυδίδην ἄλλοι ἐφεξῆς, Ξενοφῶν, Κτησίας, Φίλιππος, τοπικὰς συγγράψαντες ἱστορίας, πολλοὶ Ἀθηναίων συγγραφεῖς, καὶ πλείους οἱ τὰ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων ἐκεῖνου συγγράψαντες, ἀλλ' οὐδεὶς τούτων ἐδυνήθη νὰ κατανοήσῃ τὸν ἀληθῆ τῆς ἱστορίας προορισμὸν· διότι οἱ μὲν συμπαθῶς, οἱ δὲ δυσμενῶς πρὸς τὰ ἱστορούμενα ἔχοντες, ἀπεπλανήθησαν τῆς ἀληθείας ἱστορίας, πολλὰ τὰ ψεύδη μετὰ τῆς ἀληθείας συμμιζάντες. Εἰς μῖνον ἔγραψε *Καθολικὴν ἱστορίαν*, Ἐφορος ὁ Κυμαῖος, ἀλλὰ καὶ αὐτός ἐπιδεικτικῶς κατὰ μίμησιν τοῦ διδασκάλου μᾶλλον ἢ ἱστορικῶς. Ὁ τρίτος λοιπὸν ἀνὴρ ὅστις προύρισται νὰ διαδεχθῇ τοὺς δύο πρὸ αὐτοῦ, καὶ ὅστις τὸν ἀληθῆ τῆς ἱστορίας διδῶν σκοπὸν,

(1) Ἐννοίαν μὲν γὰρ λαβεῖν ἀπὸ μέρους τῶν ὄλων δυνατόν, ἐπιστήμην δὲ καὶ γνώσιν ἀτρεκέλῃ ἔχειν ἀδύνατον. (Πολύβ. Α. δ. 9.)

(2) Πολύβ. Α. δ. 2 διὰ τὸ μηδένα τῶν κατ' ἡμᾶς ἐπιβεβῆσθαι τῇ τῶν καθόλου πραγμάτων συντάξει.

δύο περίπου αἰῶνας μετὰ τὸν Θουκυδίδην ἀκμάσας, ἐπέτυχεν ἀποφυγῶν τὰς ἐλλείψεις καὶ παραλαβῶν πάσας σχεδὸν τὰς ἀρετὰς τῶν προγενεστέρων, πλὴν τῆς περὶ τὴν λέξιν, ἥτις εἶνε τῶν αἰῶνων δριμύρημα, νὰ γράψῃ *πραγματικὴν καθολικὴν ἱστορίαν* καὶ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑπόδειγμα τῶν μεταγενεστέρων ἱστορικῶν, εἶνε ὁ Πολύβιος. Συνελόντι δ' εἰπεῖν, τὰς τρεῖς τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας ἐποχὰς τρεῖς μεγάλοι ἱστορικοί διαφόρως ἐχαρακτήρισαν· ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ὁ Ἡρόδοτος συμβαδίζει μετὰ τοῦ ἔθνους καὶ διαγράφει ὑπερ ἕκαστος τῶν Ἑλλήνων ἠθελὲν ἀνέρχεται τὴν ὑψηλὴν κλίμακα πρὸς τὴν μεγαλειὴν μετὰ τοῦ ἔθνους, ἐν μεγάλοις ἔθνεσιν ἐργοῖς μέγας ἀναδεικνύμενος καὶ πράττων ὅ,τι καὶ πολιτικοὶ καὶ πάντες ὁμοῦ καὶ ἕκαστος ἰδίχ φιλοτιμούμενοι ἔπραττον, τίς τοῦ ἄλλου μείζων νὰ ἀνδειχθῇ πρὸς τὴν τοῦ ἔθνους ἐνότητα σπεύδοντες. Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ὁ Θουκυδίδης ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς περιωπῆς ἦν ἡ μέθη τῶν νικῶν καὶ ἡ εὐτυχία παρεῖχον ἀφιστάμενος, διορᾷ μετὰ θαυμασίου ἐταστικοῦ ὄμματος ἀπὸ τῶν γειτονεουσῶν τοῦ ὑψικορύφου Ὀλύμπου χωρῶν τὴν ὀλισθηρὰν ὁδὸν εἰς ἣν οἱ ὁμογενεῖς ἐτρέπησαν, καὶ ὡς ζῆνος πρὸς πάντα τὰ τότε ἐπισυμβαίνοντα καταδεικνύει τὰς ἀγαθὰς ἢ κακὰς ἐκάστης πόλεως καὶ ἐκάστου πολιτοῦ πράξεις καὶ διδάσκει πόσον ἡ κατάχρησις τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας καὶ ἡ ματαιὰ ὑπερφιλαντία καὶ κενοδοξία καταστρέφει ὅσα ἄλλοι δι' ἀντιθέτων ἔργων ἐπέτυχον. Παρατηρεῖ πόσα κατώρθωσεν ἡ ἐν τῇ δημοφροσύνῃ τῶν προγενεστέρων ἐνότης ἐν κινδύνῳ καὶ ποῖα ἐπιφέρει ἡ διχόνοια καὶ ἡ ματαιότης τῶν συγχρόνων ἐν τῇ νομιζομένῃ εὐτυχίᾳ καὶ ὅπου οὐδεὶς κίνδυνος· ἐκεῖ ἐν τῷ κινδύνῳ ἀπεσβῆσαν αὐτὸν, ἐνταῦθα δὲ ἐν τῇ εἰρήνῃ ἐπεσπᾶσαντο τὸν κίνδυνον. Ἄλλ' ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐποχῇ ὁ Πολύβιος μόνος μακρὰν τῆς πατρίδος τεταπεινωμένης καὶ ἐξησθενημένης πλανώμενος, ἀφορᾷ βαρυθυμῶν ὅτι καὶ τὰ τελευταῖα τῆς ἔθνικῆς εὐδαιμονίας καὶ με-

γαλείου λείψανα μέλλουσιν ὄσον ὑπὸ νά ἀποσβεσθῶσιν ὑπὸ τῆς μεγάλης ἐκ δυσμῶν ἀκμαίας ἐθνικῆς καὶ ἠθικῆς μεγαλοφροσύνης (Θ. λζ. 7—10). Γράφει τὴν ἱστορίαν πάντων ὅσα ἐν τῷ τότε κόσμῳ διεπράχθησαν πολεμικὰ ἔργα καὶ διὰ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ῥωμαϊκῶν ἀρετῶν σπεύδει νά ὑπομνήσῃ τοῖς ὁμογενέσι τὴν περὶ τῶν ὄλων πρόνοιαν. Ὁ Πολύβιος λοιπὸν μόνος ἀνυψοῦται ὑπεράνω τῶν συγχρόνων καὶ διδάσκει τοὺς πάντας. Τοιοῦτος ὁ μέγας ἱστορικός περὶ οὗ ἐφρέξῃς ἤδη μέλλω ὀλίγα νά ἱστορήσω, ὅσα ὅτε χρόνος καὶ αἱ ἀσθενεῖς δυνάμεις μοὶ ἐπέτρεψαν νά σπουδάσω ἐν τοῖς ἀποσπάσμασιν, ὅσα ἡ καταστροφή τῶν αἰώνων ἡμῖν ἀπέλιπεν.

β'.

Περὶ τοῦ βίου τοῦ Πολυβίου ὀλίγα μόνον γνωρίζομεν καὶ ταῦτα ἐκ τοῦ συγγραμματος αὐτοῦ. Ἦτο ἐκ Μεγάλης πόλεως τῆς Ἀρκαδίας. Οἱ Ἀρκαῖδες εἶνε ὁ ἀρχαιοτάτος τῆς Πελοποννήσου λαός, Πελασγικῆς καταγωγῆς, οἵτινες διὰ τοῦτο ἔλεγον περὶ ἐκείτων ὅτι ἦσαν προγενέστεροι καὶ τῆς Σελήνης (προσέληνοι) ἔθεν μόνους αὐτοὺς τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῶν Ἀθηναίων θεωρεῖ ὁ Δημοσθένης αὐτόχθονας. Διακρίνοντο ἐπὶ χρηστότητι ἠθῶν καὶ εἶχον φήμην παρὰ πᾶσι τοῖς Ἑλλήσι διὰ τὴν ἐν τοῖς ἔθουσι καὶ βίοις φιλοξενίαν καὶ φιλανθρωπίαν, μάλιστα δὲ διὰ τὴν εἰς τὸ θεῖον εὐσέβειαν (Πολ. Δ. ἡ.), πλὴν μιᾶς μόνης πόλεως τῶν Κυναιθῶν διακρινομένων διὰ τὴν ἀγριότητα, ὠμότητα καὶ παρανομίαν. Τὴν δ' αἰτίαν τῆς ἡμέρου καταστάσεως καὶ χρηστότητος τῶν Ἀρκαδῶν καὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν Κυναιθῶν ἀποδίδωσιν ὁ Πολύβιος ὀρθῶς εἰς τὴν πρώτην παιδείαν τὴν γινομένην διὰ ὀρθοσκευτικῆς φύσεως καὶ διὰ τῆς μουσικῆς. Παρ' αὐτοῖς ἡ μουσικὴ ἦν κοινοτάτη οὐ μόνον τοῖς παῖσιν, ἀλλὰ καὶ νεανίσκοις γενομένοις μέχρι τοῦ 30 ἔτους, καὶ ἔθεωρετο παρ' αὐτοῖς αἰσχρὸν νά εἴπηται ὅτι δὲν γινώσκῃ μουσικὴν, ἂν καὶ πᾶν ἄλλο ἀσυστάτως ἠδύνατο νά εἴπη ὅτι ἀγνοεῖ. Μετὰ τοῦ αὐλοῦ δ' ἐδιδάσκοντο

πάσης τάξεως ἐμβατήρια καὶ ὀρχήσεις, καὶ δι' αὐτῶν ἐμετριάζετο ἡ ὑπὸ τῆς χώρας τῶν κατοίκων ἀστυρότης. Μόνον δὲ οἱ Κυναιθεῖς, παραμελήσαντες τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀρκαδῶν ἔθους, τῆς μουσικῆς, ἀπηγριώθησαν, ὥστε ἐν οὐδεμίᾳ πόλει ἐγένοντο ἀσεβήματα πλείονα καὶ περισσώτερα. Ἀλλὰ μήπως καὶ παρὰ τοῖς προγενεστέροις ἡμῶν τοῦτ' αὐτὸ δὲν ἐγένετο; οἱ ὀρθοσκευτικοὶ καὶ ἐθνικοὶ ὕμνοι δὲν ἦσαν τὸ παρηγοροῦν καὶ ἐξεγείρον καὶ πραῦνον τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐν τε ταῖς κοιναῖς πανηγύρεσι καὶ ἐν ταῖς ἰδιωτικαῖς ἀναστροφαῖς; Παρ' ἡμῖν δὲ τί ταῦτα ἀντικατέστησεν; ἀντὶ τῶν ἰδίων τὰ ξένα ἀντεισῆχθησαν, καὶ ἀντὶ τῶν ἀπλουστέρων καὶ κοσμιωτέρων τὰ τοῦ νεωτερισμοῦ πολυσύνθετα καὶ ἐν πολλοῖς ἄκοσμα νεωτέρους καὶ πρεσβυτέρους κατασκήνευσαν. Οἰκούντες δὲ χωρᾶν ὄρεινῃν δὲν ὑπέκυψαν εἰς ξένας ἐπιδρομὰς, ἀλλὰ διασπαρμένοι κατὰ δῆμους καὶ ἀνίσχυροι ἕντες διετέλουσαν ἀνευ ἰδίας ὑπεροχῆς καὶ κατ' ἀνάγκην ἠκολούθουν τοῖς Σπαρτιάταις, τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος τὴν θέσιν ἔχοντες κατὰ προτίμησιν, μέχρι τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης, ὅτε προσετέθησαν τοῖς Θηβαίοις ὁ δ' Ἐπαμινώνδας θέλων ν' ἀναστήσῃ λαὸν ὁμορον, ἐναντίον τῆ Σπάρτης συνόκισε τὴν Μεγάλην πόλιν ἐν ἔτος μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην (Διοδ. ἰε. 70). Προθύμως δ' ἔπειτα προσετέθησαν τοῖς Ἀχαιοῖς. (Παυσ. Η. ἡ. 40). Ἐπειδὴ δὲ ἡ Μεγαλόπολις συνωκίσθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τῶν Σπαρτιατῶν καὶ κατ' αὐτῶν, οὗτοι ἐχθρὰν ἠγοῦντο αὐτὴν καὶ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς ἀπεπειράθησαν εἰς μάτην πολλάκις νά ἐπιτύχωσι. Παρ' αὐτῇ ἐπολέμησαν τὸ πρῶτον Μακεδόνες καὶ Σπαρτιάται ἐν ᾧ ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο ἐν Ἀσίᾳ, καὶ ἠττήθη μεγάλην ἦταν ὁ Ἅγις ὑπὸ Ἀντιπάτρου. Ἡ δὲ τοιαύτη ἀρχὴ τῆς πόλεως, ὑποτρέφουσα τὸ μῖσος τῶν δύο λαῶν, ἐξηγεῖ καὶ τὸν λόγον δι' ὃν οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀχαιῶν Ἄρατος, Φιλοποίμην, Λυκόρτας καὶ Πολύβιος καὶ τῶν Ἀχαιῶν οἱ πολλοὶ πρὸς τοὺς Μακεδόνας μᾶλλον ἐκλινον, ὅτε γενικώτερα τῆς Ἑλ-

λάδος συμφέροντα τὴν πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας ἀπήτουν φιλίαν διὰ τῶν Μακεδόνων ὁ Ἄρατος κατέστρεψε τὸν τελευταῖον ἱκανὸν Σπαρτιάτην βασιλέα Κλεομένην καὶ μετ' αὐτοῦ καὶ τὴν πατρίδα τοῖς Μακεδόσιν ὑπήγαγεν, ἀφ' ὧν αὐτὸς πρότερον τὴν ἀπήλλαξεν. Ὁ αὐτὸς κατέστησεν τὸν Φίλιππον κύριον ἀπάσης Πελοποννήσου καὶ ἡ Σπάρτη εἶνε ἡ μόνη ἐν Πελοποννήσῳ πόλις, πρὸς ἣν μέχρως ἐσχάτων τὸ τῶν Ἀχαιῶν συνέδριον ἤριζε καὶ ταύτης τὴν προστασίαν ἀναλαμβάνοντες οἱ Ῥωμαῖοι καταλλήλως τὴν τῆς Ἑλλάδος ὑποδούλωσιν ἐπέτυχον. Καὶ διέφυγε μὲν πολλάκις τὸν κίνδυνον ἡ Μεγαλόπολις, καὶ ἐπρημψαν αὐτοῖς βοήθειαν οἱ Ἀθηναῖοι παρορησάντος Δημοσθένους διὰ τοῦ περὶ Μεγαλοπολιτῶν λόγου, ἀλλὰ τελευταῖον ὁ Κλεομένης παρασπονδήσας ἀνάστατον αὐτὴν ἐποίησε, διασωθέντων τῶν κατοίκων τότε εἰς Μεσσήνην ὑπὸ Φιλοποίμενος (Παυσ. Η. 15). Μετὰ δὲ τὴν ἐν Σελασσίᾳ ἦταν τοῦ Κλεομένου οἱ Μεγαλοπολιταὶ συνῆλθον πάλιν καὶ ἡ πόλις συνωκίσθη μετὰ μεγάλης προθυμίας, ἀλλ' ἐπειδὴ πολλῶν ἐνδεεῖς ἦσαν, βαρέως ἔφερον τὰς ἐπιδόσεις καὶ ἐπὶ πολὺ ἐδιγυνοῦσαν πρὸς ἀλλήλους, οἱ μὲν τοῦτο, οἱ δ' ἐκείνο βουλόμενοι καὶ πάντα ἦσαν πλήρη ἀμφισβητήσεως, ὀργῆς καὶ φιλοτιμίας πρὸς ἀλλήλους. «Τοῦτο γὰρ δὴ φιλεῖ γίνεσθαι, λέγει ὁ Πολύβιος, καὶ πρὸς τὰ κοινὰ πράγματα καὶ περὶ τοῦ κατ' ἰδίαν βίου, ὅταν ἐλλείπωσιν αἱ χορηγίαι τὰς ἐκάστην ἐπιβολὰς.» (Πολ. Ε. λγ. 2—Παυσ. Η. λγ.)

Ἦτο δὲ ὁ Πολύβιος υἱὸς τοῦ Λυκόρτα, ἀνδρὸς ἐκ τῶν πρώτων μετὰ τὸν Ἄρατον καὶ Φιλοποίμενα, φίλου δὲ καὶ τῶν πολιτικῶν τοῦ τελευταίου φρονημάτων (Παυσ. Ζ. θ. 4—Πολυβ. Β. 40, 23. Λιβ. 38, 32. Πλουτ. Φιλίπ. κά.). Ἐγεννήθη δὲ ἐπὶ τῆς βασιλείας Πτολεμαίου τοῦ ἐπιφανοῦς ἐν ἔτει 205 π. Χ. Νεὸς ὢν ἐπαιδεύθη ὑπὸ Φιλοποίμενι ἐν τῇ τῶν πολιτικῶν διαχειρίσει, πλάσθεις καὶ κατασχηματισθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἔργοις καὶ λόγοις ἐμψύχως. Τοιαύτην δὲ τινα διδασκαλίαν πολλοὶ τῶν ἀρχαίων ἔλαβον.

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Γ.)

ὄιον ὁ Κίμων ἀνεδείχθη συνεπιλαμβανομένου καὶ καθοδηγοῦντος αὐτὸν Ἀριστείδου ὁ Χαβρίας ἔσχε τὸν Φωκίωνα, ὁ Κάτων τὸν Φάβιον Μάξιμον, ὁ Πομπήιος τὸν Σύλλαν κλπ. Διὰ δὲ τῆς τοιαύτης ἀσκήσεως ἐκτῶντο ἐμπειρίαν ἐν τοῖς κινδύνοις πρὸς τὴν τῶν κοινῶν διοίκησιν. (Πλουτ. εἰ γέροντι Χρηστέον πολιτεία 790). Οὕτω δὲ γυμνασθεῖς εἰς τὸ πράττειν τὰ κοινὰ νεώτερος, κατὰ τὸ εἰκοστὸν τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας πρὶν εἰσελθῆ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου ὀρισμένην ἡλικίαν, τὸ τριακοστὸν ἔτος, ἀπεστάλη μετὰ τοῦ πατρὸς πρεσβευτῆς εἰς Πτολεμαῖον τὸν ἐπιφανῆ (184 π. Χ.) βασιλέα τῆς Αἰγύπτου. (ΚΕ. ζ.) Τὸ δὲ προσηγοῦμενον ἔτος ἐκόμιζε μετὰ τῶν ἄλλων Ἀχαιῶν τὴν ὑδρίαν κατὰ τὴν ἐκφορὰν τοῦ Φιλοποίμενος (Πλουτ. Φιλίπ. κ'). Ἀφορμὴ δὲ τῆς πρεσβείας ἦτο αὕτη. Πτολεμαῖος ὁ Ἐπιφανῆς ἐπιθυμῶν νά συνδέσῃ φιλίαν πρὸς τὸ ἔθνος τῶν Ἀχαιῶν, ἐπεμψε πρεσβείαν, ὑποσχόμενος ὅτι θὰ δώσῃ δέκα ναῦς πεντηκοντόρους, ὑπὲρ ὧν ἀπηρταῖτο δαπάνη οὐκ ἐλάττων δέκα ταλάντων. Ἐπειδὴ δὲ πρότερον εἶχεν ἀποστείλει εἰς αὐτοῦ 200 τάλαντα καὶ 6,000 ὄπλα χαλκᾶ πελταστικά (ΚΕ. ζ. θ.), ἐπὶ τούτοις προεχειρίσαντο οἱ Ἀχαιοὶ πρεσβευτὰς τὸν Λυκόρταν, Πολύβιον καὶ Ἄρατον τὸν νεώτερον τὸν μὲν Λυκόρταν, διότι αὐτοῦ στρατηγούντος ἀνεβώθη ἡ συμμαχία πρὸς Πτολεμαῖον καὶ διότι οὗτος ἔφερε τὰ δωρηθέντα ὄπλα καὶ τὰ χρήματα τοῖς Ἀχαιοῖς, τὸν δὲ Πολύβιον καὶ Ἄρατον διὰ πατρικὰς συστάσεις. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ Πτολεμαῖος μετέλλαξε τὸν βίον ἢ πρεσβεία ἐκωλύθη (ΚΕ. ζ.). Ἴνα νοήσωμεν δὲ καλῶς τὰ λεγόμενα ἀνάγκη νά εἴπω πῶς εἶχον τότε οἱ Ἕλληνες πρὸς ἑαυτοὺς καὶ πρὸς τοὺς ξένους.

Ἀπὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἀναφαίνονται ἐν Ἑλλάδι δύο μερίδες, οἱ μὲν ἀριστοκρατικοὶ ὑπὲρ τῶν Σπαρτιατῶν, οἱ δὲ δημοτικοὶ ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων. Ἀμφότεραι ἰσχύουσαι παρεξέτρεποντο κατ' ἀλλήλων. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ταπεινώσιν τούτων ἀνεφάνη ἄλλη τις τάξις πολιτῶν ὑπὲρ

τοῦ Φιλίππου, οἵτινες βλέποντες τὰς ἐσω-
τερικὰς τῆς ἰδίας πατρίδος ταραχὰς, ἐνόμι-
ζον ὅτι διὰ τῆς ἐπεμβάσεως ξένων ἤθελον
βελτιωθῆ τὰ κακῶς ἔχοντα ἢ ἀναχαιτισθῆ
ἢ εἰς τὰ χεῖρω φερά. Τῆς μερίδος ταύτης
φαίνονται καὶ τινες οὐ κακοὶ πολῖται. Οἱ
τοιούτοι ἐν ὄσῳ μὲν τὸ τοῦ πολίτου φρόνημα
διετηρεῖτο, οὐδὲν ἀπετόλμων, ἀλλὰ μέτροι
τινες εἰδείκνυντο· ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως
τοῦ Φιλίππου ἐπληθύνθησαν· διότι οὗτος
ἐγνώριζε καλῶς νὰ κερδίῃ καὶ συγκρατῆ
αὐτούς. Ἐκτοτε βαθμυδὸν διεκρίθησαν πα-
ρὰ πάσαις ταῖς πόλεσι φατρίαὶ πολιτῶν,
οἵτινες ἀντιστρατευόμενοι πρὸς τὰ ἀληθῆ
τῆς πατρίδος συμφέροντα, διὰ τῆς τῶν ξέ-
νων ἐπιτροχῆς τὴν ἰδίαν ἐζήτουν ὑπεροχὴν.
Τοιαῦται δὲ δυστυχῶς φατρίαὶ ἐκασάνιζον
κωλύουσαι μέχρις ἐσχάτων καὶ τοὺς νεο-
τέρους ἡμᾶς Ἕλληνας. Τοιοῦτοι ἀνεδεί-
χθησαν συστηματικῶς ἐπὶ Δημοσθένους
τὰς ἐαυτῶν πατρίδας εἰς τὸν Φίλιππον πω-
λοῦντες, περὶ ὧν ὁ ῥήτωρ ὀμιλῶν τοῖς Ἀθ-
ηναίοις λέγει πολλαχού τῶν λόγων αὐτοῦ
μετ' ἀγανακτικῆς· «Νόσημα δεινὸν ἐμ-
πέπτωκε τῇ Ἑλλάδι καὶ χαλεπὸν καὶ πολ-
λῆς τινος εὐτυχίας καὶ παρ' ἡμῖν δεόμενον·
οἱ γὰρ ἐν ταῖς πόλεσι γνωριμώτατοι καὶ
προεστάναι τῶν κοινῶν ἀξιούμενοι, τὴν ἑαυ-
τῶν προδιδόντες ἐλευθερίαν οἱ δυστυχεῖς
αὐθαίρετον ἑαυτοῖς ἐπάγονται δουλείαν, οἱ
δὲ λοιποὶ οὐκ ἔδει τούτους κολάζειν καὶ
παραχρημα ἀποκτινύναι θαυμάζουσι καὶ
ζηλοῦσι καὶ βούλονται· ἂν αὐτὸς ἕκαστος
τοιούτος εἴναι» (Δημ. Παραπρ. 260—
Στεφ. 45—295. Πολύβ. III. 14.) Οἱ μὲν
ιδιώται οὐδὲν προέβλεπον, ἀλλ' ἐδελεά-
ζοντο ὑπὸ τῆς καθ' ἡμέραν βραστῶνης καὶ
ἡσυχίας, οἱ δὲ πολιτευόμενοι ἐδωροδόκουν
καὶ διεφθείροντο, καὶ ἐξαπατῶντες καὶ
διαφθείροντες τοὺς ἑαυτῶν συμπολίτας, τῇ
γαστρὶ μετροῦντες καὶ τοῖς ἐσχάτοις τὴν
εὐδαιμονίαν, ἠκρωτηρίασαν τὰς ἑαυτῶν πα-
τρίδας καὶ προέπιον ἕνεκα ἰδίας αἰσχροκερ-
δεῖας τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν, *μισοὶ, κόλα-
κες καὶ ἀλάστορες*, ὡς ἀποκαλεῖ αὐτοὺς ὁ
ῥήτωρ. Τόσοι δὲ πολλοὶ ἦσαν καθ' ἅπασαν

τὴν Ἑλλάδα, ὥστε ἂν μόνον ἓνα ἄνδρα
εἶχεν ἢ Θεσσαλία καὶ ἓνα ἢ Ἀρκαδία ὁμο-
φρονούντα αὐτῷ (λέγει ὁ Δημοσθένης) οὐδὲν
ἤθελε συμβῆ τῶν κακῶν ὅσα συνέβησαν.
Τοῦτο δὲ τὸ νόσημα εἰς Ἀρκαδίαν εἰσελθὼν
πάντα ἄνω κάτω τὰ ἐκεῖ πεποίηται, λέγει
ὁ ῥήτωρ· διὸ ἀντεπεξέρχεται ὁ Πολύβιος
ὑπερασπιζόμενος τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ
κατὰ τῆς μομφῆς ἣν προσάπτει αὐτοῖς ὁ
μέγας Ἀθηναῖος ῥήτωρ (Πολύβ. III. 40).
Δυστυχῶς οἱ λόγοι τοῦ Δημοσθένους ἐπλη-
θύθησαν πληρέστατα· διότι τούτους με-
μετεχειρίσθη καταλλήλως ὁ Φίλιππος, ἵνα
ἔλθῃ εἰς Χαιρώνειαν καὶ τοιοῦτους εὐρόντες
μετεχειρίσθησαν ἕκασταχού τῆς Ἑλλάδος
οἱ Ῥωμαῖοι, δι' ὧν εὐκαιρίας τυχόντες καὶ
ἐξερεθίζοντες τοὺς Ἕλληνας ἤγαγον εἰς ὃ
αὐτοὶ ἤθελον σημεῖον. Ἐπεπόλαζον οἱ δο-
κοῦντες εἶνε φίλοι Ῥωμαίων ἐν πᾶσι τοῖς
πολιτεύμασι, λέγει αὐτὸς ὁ Πολύβιος (λ. ι.).
Πρὸς τούτους ἀντετάττοντο οἱ φρόνιμοι τῶν
Ἀχαιῶν καὶ Αἰτωλῶν, μάλιστα δὲ ὁ Φιλο-
ποίμην, Ἄρατος, Λυκίσκος καὶ Πυλῆσιος·
ὅθεν βλέποντες, δισσασμένον τότε τὸ Ἑλ-
ληνικὸν γένος καὶ περὶ ξένα συμφέροντα
δαπανώμενον μᾶλλον ἢ περὶ τὰ ἴδια, ἀφο-
ρῶντες δὲ καὶ πρὸς τὴν αὐξοῦσαν καὶ ἤδη
παρεμβαίνουσαν ἐκ τῆς Δύσεως Ῥωμαϊκὴν
ἐξουσίαν, ἐσπούδαζον ὅσον ἠδύνατο καὶ
πρὸς τοὺς ἡγεμόνας φιλικῶς νὰ ἔχωσιν,
ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων πᾶσαν ἀφορ-
μὴν ἐπεμβάσεως ν' ἀφαιρῶσιν ἤθελον. Τὴν
φορὰν ταύτην τῶν πραγμάτων προεῶν καὶ
προφυλαττόμενος ὁ Φιλοποίμην ἀπέφρευε
ν' ἀναμιγνύη τοὺς Ῥωμαίους παρεμβαίνειν
θέλοντας, καὶ δὴ ἐνῶ ποτε ὁ Τίτος ἐπύρχε-
το μετὰ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀχαιῶν ἵνα
γένηται διαιτητῆς Ἀχαιῶν καὶ Σπαρτια-
τῶν, αὐτὸς ιδιώτης ὧν παρενέθη ὑπὲρ τῶν
Σπαρτιατῶν καὶ ἐφιλιώσε· καὶ πάλιν ἐπει-
δὴ μετὰ τὴν ἤτταν τοῦ Ἀντιόχου οἱ Ῥω-
μαῖοι προσέκειντο ἐτι μᾶλλον τοῖς Ἕλλη-
νικοῖς, οἱ δὲ δημαγωγοὶ ὑποκατεκλίνοντο
αὐτοῖς, ὁ Φιλοποίμην φρονίμως ποιῶν πά-
νυ, ποῦ μὲν ἀνθιστάμενος, ποῦ δὲ ἐνδί-
δων, καθάπερ ἀγαθὸς κυβερνήτης πρὸς κῶ-

μα διερειδόμενος, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ
Πλουτάρχου, διεκυμαίνεται· ὅθεν ἐπιμένον-
τό· ποτε Ἀρισταίου τοῦ Μεγαλοπολίτου,
ὃς ἴσχυε παρ' Ἀχαιοῖς, καὶ θεαραπεύοντος
Ῥωμαίους, βρέως φέρον καὶ ὑπ' ὄργῃς
δυτανασχετῶν ὁ Φιλοποίμην ὦ ἄνθρωπε,
εἶπε, τί σπεύδεις τὴν πεπραμένην τῆς
Ἑλλάδος (Πλουτ. Φιλίπ. 47)· οὐ μόνον
δὲ οἱ περὶ τὸν Φιλοποίμην οὕτως ἐσκέ-
πτοντο, ἀλλὰ καὶ τῶν Αἰτωλῶν καὶ Ἀκαρ-
νάνων ἀναφέρονται τινες τὸν ἐπικείμενον
προσρόμενοι κίνδυνον, ὅν ἐφ' ἑαυτοὺς αὐτοὶ
οἱ Ἕλληνες ἐπεσπῶντο διὰ τῶν διχουσιῶν
καὶ ἐμφυλίων πολέμων· ὁ Πολύβιος μνημο-
νύει τοῦ Ἀκαρνᾶνος Λυκίσκου καὶ Ἀγε-
λάου τοῦ Ναυπακτίου· ὧν ὁ μὲν Ἀγέλαος,
διανομένου τοῦ Φιλίππου μετὰ τὴν ἐν
Καίνας μάχην πρὸς τὴν τοῦ παντὸς ἀρχὴν,
συνεβούλευσε καὶ αὐτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις
Ἕλλησι νὰ διαλύσῃ τὸν πρὸς ἀλλήλους
πόλεμον, νὰ σωφρονῶσι δὲ καὶ νὰ φυλάτ-
τῶνται ἂν θέλωσι νὰ σώσωσιν ἑαυτοὺς καὶ
τὰς πόλεις, προσρόμενοι τὸ βᾶρος τῶν στρα-
τοπέδων καὶ τὸ μέγεθος τοῦ συνιστάτος ἐν
τῇ Δύσει πολέμου (Ε. ρδ.)· ὁ δὲ Λυκίσκος,
πρεσβευτῆς εἰς Λακεδαίμονα σταλεῖς καὶ
βλέπων αὐτοὺς βουλομένους μετὰ τῶν Αἰ-
τωλῶν κατὰ τοῦ Φιλίππου, κατέκρινε τοὺς
Αἰτωλοὺς ὅτι ἐπεκαλέσθησαν Ῥωμαίους
βοηθοὺς ἐπὶ τὸν Φίλιππον, εἰπὼν ὅτι «νῦν
περὶ δουλείας ἐνίσταται πόλεμος πρὸς ἄλ-
λοφύλους ἀνθρώπους, οὗς ὑμεῖς δοκεῖτε
ἐπισπᾶσθαι κατὰ Φιλίππου, λεληθῆτε καὶ
κατὰ σφῶν αὐτῶν ἐπεσπασμένοι καὶ κατὰ
πάσης τῆς Ἑλλάδος. Βουλόμενοι γὰρ περι-
γενέσθαι Φιλίππου καὶ ταπεινώσαι Μακε-
δόνας, λεληθᾶσιν αὐτοῖς ἐπισπασάμενοι
τῆλικούτον νέρος ἀπὸ τῆς ἐσπέρας, ὃ κατὰ
μὲν τὸ παρὸν ἴσως πρώτοις ἐπισκοπήσει
Μακεδόσι, κατὰ δὲ τὸ συνεχές, πᾶσιν ἔ-
σται τοῖς Ἕλλησι μεγάλων κακῶν αἴτιον»
(Θ. λζ). Ἄλλ' οἱ λόγοι τῶν ἀνδρῶν τού-
των ἤχησαν εἰς τὰ ὄτα μὴ ἀκούοντων,
καὶ ἡ πρόβρησις τῶν ἀληθῶν τούτων Ἕλ-
λήνων ἀτυχῶς ἐπληρώθη κατὰ πάντα. Οἱ
Αἰτωλοὶ ἐπεκαλέσθησαν τοὺς Ῥωμαίους· οὐ-

τοι δὲ πατήσαντες τὸν πόδα αὐτῶν ἄπαξ,
ἐσαγήνευσαν τοὺς Ἕλληνας καὶ κατὰ μι-
κρὸν ἐθισθέντας περιέδησαν διὰ σιδηροῦ
κλοιοῦ. Ἐὰν δὲ εἶνε ἀληθὲς ὅτι τὸ πεπρα-
μένον οὐδὲν δύναται κατασχεῖν, φαίνε-
ται ὅτι καὶ τῆς Ἑλλάδος ἡ πτώσις προα-
ποφασισμένη ἦτο· διότι αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες
σπεύδοντες ἐζήτουν αὐτήν. Πέσον ἡ ἀπο-
πλάνησις τῶν λαῶν καὶ ἡ ἔλλειψις κοι-
νοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος διασπᾶ αὐτοὺς καὶ
συγκρούει πρὸς ἴδιον ὄλεθρον! καὶ πόσον
πάλιν ἡ ὁμοφροσύνη κοινὴ πάντων ἐνέρ-
για καὶ μικροτάτη ἐὰν γίνηται ὠφελι-
μωτάτη ἀποβαίνει! Πράττοντες καὶ πο-
λιτευόμενοι οἱ Ἕλληνες οὕτως ἔζων, ὥσ-
τε τὰ πάντα πρὸς τὴν ἀποσύνθεσιν ἔφε-
ρον. Ἐπεκαλέσθησαν τοὺς Ῥωμαίους ἐπὶ
τὸν Φίλιππον καὶ ἐπ' ἀλλήλους Ἀθηναῖοι,
Λακεδαιμόνιοι, Αἰτωλοὶ, Ῥόδιοι, Ἄττα-
λοι, Πτολεμαῖοι, κλπ. οὐ μόνον δῆμοι καὶ
πόλεις, ἀλλὰ καὶ βασιλεῖς ὑπ' ἄλλων
ἀδικούμενοι βασιλέων κατέβρυχον εἰς τὰς
ἐκείνων χεῖρας, ὥστε ἐν βραχεῖ χρόνῳ,
τάχα πού καὶ θεοῦ συναρπαστομένου πάντα
αὐτοῖς ὑπήκοα γενέσθαι (Πλουτ. Τ. ιε), ὡς
λέγει ὁ Πλούταρχος, καὶ συνεπολέμουν ἄλ-
ληλοδιαδόχως ταπεινούμενοι καὶ ἀσθενούν-
τες πρὸς ἰσχύοντας ἐκείνους. Ἴνα δὲ
νοήσωμεν πόσον ἕνεκα τοῦ ἐξευτελισμοῦ
τούτου φρόνημα ἐλάβανον οἱ Ῥωμαῖοι, ἀρ-
κεῖ νὰ εἴπωμεν τὸ ἐξῆς. Οἱ Ῥωμαῖοι μέλ-
λοντες νὰ πολεμήσωσι πρὸς Φίλιππον καὶ
ἐπιθυμοῦντες νὰ μένωσιν ἡσυχοὶ ἐν τῇ
Ἀνατολῇ ἐπεμψαν πρὸς Ἀντίοχον τὸν
Ἐπιφανῆ ἐπιστρατεύσαντα κατὰ τοῦ Πτο-
λεμαίου πρεσβεῖαν. Ἐστάλη δὲ πρεσβευ-
τῆς Ποπίλιος τις, ὃς εὔρε τὸν Ἀντίοχον
πλητίον τοῦ Πηλουσίου. Ὁ βασιλεὺς ἐ-
χαίρετῆσε μακρόθεν τὸν Ποπίλιον καὶ προέ-
τεινε τὴν δεξιάν· οὗτος δ' ἔχων ἐν χερ-
σὶ τὸ ἔγγραφον τῆς συγκλήτου προέβα-
λεν αὐτῷ καὶ ἐκέλευσεν τοῦτο πρῶτον ὁ
Ἀντίοχος ν' ἀναγνώσῃ· ἐπειδὴ δὲ ὁ βασι-
λεὺς εἶπεν ὅτι θὰ προσπαθήσῃ νὰ εὐχαρι-
στήσῃ τοὺς Ῥωμαίους, ὅσον δύναται, ὁ Πο-
πίλιος ἔπραξε βρῆναι καὶ λίαν ὑπερήφα-

νον· διότι κρατῶν εἰς χεῖρας ἀμπελίνην ῥάβδον, ἐχάραξε δι' αὐτῆς πέριξ τοῦ Ἀντιόχου κύκλον καὶ εἶπεν ἐν τῷ τούτου τοῦ κύκλου χρεωστεῖς τὰ δόσης ἀπάντησιν περὶ τῶν γεγραμμένων. Ὁ βασιλεὺς ζενιθθεὶς διὰ τὸ πραχθὲν καὶ διαπορήσας ὀλίγον εἶπεν ὅτι ποιήσεις τὸ παρακαλούμενον ὑπὸ Ῥωμαίων. Τότε δὲ οἱ περὶ τὸν Ποπίλιον ἔδωκαν δεξιὰς καὶ ἠσπάζοντο φιλοφρόνως (Πολβ. ΚΘ. ια.) Τοιαύτην δὲ Ῥωμαϊκὴν ἀλαζονείαν μετὰ θρασύτητος πολλὰκις τῶν χρόνων τούτων ἡ ἱστορία ἀναφέρει. Ἄλλ' ἔλθωμεν ἐπὶ τὸ προκειμένον. Ὑπάρχον περὶ Ἀχαιοὺς οἱ μαροὶ ἐκεῖνοι καὶ ἀλάστορες, οἱ κολακεύοντες τοὺς Ῥωμαίους, οἵτινες ἀνίσχυροι τὰ ἡγῶνται ἰσχυρὰς πατρίδος, ἤθελον τὰ ταπεινώσασιν αὐτήν, ἵνα αὐτοὶ ἀνυψωθῶσι. Τούτων διεκρίνετο Καλλικράτης εἰς Ἀχαιοὺς, λέγει ὁ Πανσενίας, ἀπὸ Ἀχαιοὺς Καλλικράτης τηρικαῖα εἰς ἅπαν ἐποίει Ῥωμαίους ὑποχείριαι. (Ζ. ι.) Σὺν τούτῳ δὲ ἀνεφέρετο καὶ ἕτερός τις Ἀνδρωνίδας, οὗς ἀμφοτέρους τὸ πλῆθος τῶν Ἀχαιῶν, ἀφοῦ καλῶς ἐγνώσθη ἡ διαγωγὴ αὐτῶν, τοσοῦτον ἀπεστρέφετο, ὥστε τελομένης πανηγύρεως ἐν Σικυῶνι, πάντες ἐφυλάττοντο μὴ ἐγγίσειν πράγματος, ᾧ περ αὐτοὶ ἐχρῶντο, καὶ ὅτε τις ἐπεχειρεῖ νὰ κηρύτῃ τινὰ τούτων, ἐσύριττον πάντες, τὰ δὲ παιδία ἐκ τῶν διδασκαλείων ἐξερχόμενα ἐχλεύαζον καὶ ἀπεκάλουν κατὰ πρόσωπον προδότας (λ. κ.) Ἐνεκα τούτων πάντων ἐπὶ τοῦ πρὸς Περσέα πολέμου (174—168) οἱ Ἀχαιοὶ ὑπόπτως ἔσχον τοῖς Ῥωμαίοις, ὅτι ἀλλότρια αὐτοῖς ἐφρόνουν· ἀλλὰ μὴ ἔχοντες εὐλογον ἀφορμὴν οὐδὲν ἔδειξαν· μάλιστα δὲ ὁ Λυκόρτας καὶ ὁ Πολύβιος, οἵτινες ἐδόξαζον ὅτι συνέφερον αὐτοῖς μήτε Περσεῖ νὰ βοηθήσῃ, μήτε τοῖς Ῥωμαίοις, ἀλλὰ νὰ μείνωσιν οὐδέτεροι, βλέποντες τὸ μέγεθος τῆς Ῥωμαϊκῆς δυνάμεως ἡγοῦντο ἀλυσίτελές πασι τοῖς Ἕλλησι νὰ βοηθῶσι τούτους. (ΚΗ. γ' 7—10). Ἡ γνώμη αὕτη τὸν περὶ Λυκόρταν ὑπερίσχυσε κατ' ἀρχὰς, καὶ ὁ μὲν ὁμοφρονῶν ἄρχων ἤρθε στρατηγός,

ὁ δὲ Πολύβιος Ἴππαρχος (1). Συγχρόνως δὲ τότε ὑπερασπίσθησαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τὰς καθαιρεθείσας ἄλλοτε τῷ Εὐμένει τιμὰς, ἵνα ἀποκατασταθῶσιν, ὡς εἶχον πρότερον· οὐ μόνον δὲ πρὸς τὸν Εὐμένην εὐνοϊκῶς εἶχον οἱ περὶ τὸν Λυκόρταν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ Πτολεμαίου ἐπραττόν· διότι οἱ διάδοχοι τοῦ Ἀλεξάνδρου βασιλεῖς, Ἀντίοχος, Πτολεμαῖος, Εὐμένης κλπ. περὶ πολλοῦ ἐποίουντο τῶν ἐν Ἑλλάδι πόλεων τὴν φιλίαν καὶ πολλὰ συνεχῶς ἐπεμπον δῶρα καὶ ἡμιλλῶντο τίς τοῦ ἄλλου οἰκειότερον νὰ ἔχη. Ἀντὶ δὲ τούτων τῶν βασιλικῶν δωρεῶν ἐστρατολόγουν ἐλευθέρως καὶ ἐτιμῶντο διὰ διαφόρων τιμῶν· οὕτω π. χ. ἐν ἔτει 168 οἱ δύο ἀδελφοὶ Πτολεμαῖος ὁ Φιλομήτωρ καὶ Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης Β' ἡ Φύσκων, πολεμοῦντες πρὸς Ἀντίοχον τὸν Ἐπιφανῆ, ἐπεμψαν αἰτοῦντες παρὰ τῶν Ἀχαιῶν βοήθειαν (2) 4000 πεζοὺς καὶ 200 ἵππεῖς καὶ ἡγεμόνα ὅλων μὲν τῶν συμμάχων Λυκόρταν, τῶν δὲ ἵππέων τὸν Πολύβιον. Καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν Πολύβιον ἔκριναν καλὸν νὰ βοηθήσωσιν, ἀλλ' οἱ περὶ τὸν Καλλικράτην ἀντέλεγον προτείνοντες νὰ πέμψωσι πρεσβείαν πρὸς διάλυσιν. Ἀπαιτήσαντος δὲ τούτου καὶ τοῦ Κοίντου Μαρκίου ἀπέτυχεν ἡ ἀποστολὴ τῆς βοήθειας (3). Τὴν δὲ διάλυσιν ταύτην ἐπεθύμουν νῦν οἱ Ῥωμαῖοι οὐχὶ βεβαίως ὑπὲρ τοῦ Πτολεμαίου καὶ Ἀντιόχου, ἀλλ' ὑπὲρ ἑαυτῶν, ἵνα μὴ ἔχωσιν ἄλλους ἀντιπερισπασμοὺς ἐν τῷ πρὸς Περσέα πολέμῳ. Ὅθεν δι' ἐλαχίστης πλειονοψηφίας ὑπερίσχυσαν οἱ φρονούντες τὰ Ῥωμαίων καὶ οἱ Ἀχαιοὶ ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ αὐτῶν (197. π. Π.) Συγχρόνως δὲ ἐπειδὴ τοῦ πολέμου οἱ Ἀχαιοὶ ἐβλεπον ὅτι τὰ μὲν τοῦ Περσέως κακῶς εἶχον, αὐτοὶ δὲ ὑποπτοὶ καθίσταντο τοῖς Ῥωμαίοις, ἐψήφισαντο ν' ἀποστείλωσι τὸν Πολύβιον εἰς Μακεδονίαν μετὰ δόγματος τῶν Ἀχαιῶν, δι' οὗ ἀπερρασίθη ἵνα πανδημεὶ ἐστρα-

(1) ΚΗ. ς'. (2) αὐτ. ΚΘ. ή. (3) ΚΗ. θ. —ί—ΚΘ. ια.

τεύσωσιν οἱ Ἀχαιοὶ εἰς Θεσσαλίαν καὶ κοινωνήσωσι τῶν πραγμάτων ὀλοσχερῶς Ῥωμαίοις. Ἐνετείλαντο δὲ τοῖς περὶ Πολύβιον, ἐὰν ὁ στρατηγὸς εὐδοκῇ τῇ παρουσίᾳ τοῦ στρατοπέδου, νὰ διασαφήσωσι μὲν αὐτοῖς τοῦτο, ἐκεῖνοι δὲ νὰ φροντίσωσι πῶς τὸ στράτευμα πᾶν θὰ ἔχη ἐν ταῖς πόλεσι, δι' ὧν ἂν πορεύται, ἀγορὰς, καὶ ἵνα μηδὲν τῶν ἐπιτηδείων ἐλλείπῃ τοῖς στρατιώταις. Ὁ Πολύβιος ἐνέτυχεν τῷ ὑπάτῳ καὶ διεσάφει τὴν τῶν Ἀχαιῶν προαίρεσιν, ὅτι δηλ. ἐπεθύμουν νὰ μετάσχωσι πανδημεὶ τῶν αὐτῶν ἀγῶνων καὶ κινδύνων· ὁ Μάρκιος ἀπεδέξατο μὲν τὴν προαίρεσιν τῶν Ἀχαιῶν μεγάλως, ἀλλ' ἀπήλλαξεν αὐτοὺς τῆς κακοπαθείας καὶ δαπάνης, λέγων ὅτι οὐδεμίαν πλέον εἶχε χρεῖαν τῆς τῶν συμμάχων ἐπικουρίας. Τότε δὲ οἱ μὲν ἄλλοι πρέσβεις ἐπανῆλθον, ὁ δὲ Πολύβιος μείνας μετεῖχε τῶν ἐνεστῶτων πραγμάτων, ἕως οὗ ὁ Μάρκιος ἀκούσας ὅτι Ἄππιος ὁ Κέντων ἤτειτο παρὰ τῶν Ἀχαιῶν εἰς Ἑπιφρον 5000 στρατιώτας, ὑπ' ἀντιζηλίας θέλων ν' ἀπραγῇ ὁ Ἄππιος, ἐξαπέστειλε τὸν Πολύβιον, παρακαλέσας νὰ φροντίσῃ ἵνα μὴ δοθῶσιν οἱ στρατιῶται μηδὲ τηλικόδοτον δαπάνημα μάταιον γένηται τοῖς Ἀχαιοῖς. Τοῦτο δὲ πράξας ὁ Πολύβιος ἔδωκεν ἀφορμὰς εἰς τοὺς θέλοντας νὰ διαβάλλωσιν αὐτὸν εἰς τὸν Ἀσπίον, ὅτι ἐγένετο αἴτιος νὰ ἐμποδισθῇ ἡ βοήθεια (1). Μετὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ πολέμου οἱ περὶ τὸν Καλλικράτην κατηγόρησαν πολλοὺς τῶν Ἀχαιῶν ὡς ἐφεδρεύοντες τοῖς καιροῖς καὶ φρονούντας τὰ Περσέως· ὅθεν 4000 τούτων ἀπήχθησαν εἰς Ῥώμην ἵνα δικασθῶσι δῆθεν. Σὺν τούτοις δὲ καὶ ὁ Πολύβιος, ὃς ἐπὶ τοῦ πολέμου ἦτο χιλιάρχος, ὡς εἶπομεν. Ἀπαχθέντες δὲ εἰς Ῥώμην ἄκριτοι διεσπάρησαν οἱ πλείστοι εἰς διαφόρους τῆς Ἰταλίας πόλεις. Ὑπὲρ τούτων ἀπάντων ὑπεραπολογεῖται ὁ Πολύβιος λέγων ὅτι οὔτε λόγον εἶπον, οὔτε γράφοντες, οὔτε ἀντεπιστέλλοντες πρὸς Περσέα περὶ τινος ἐφε-

ράθησαν, ἀλλὰ διεφύλαξαν ἀνεπιλήπτους ἑαυτοὺς. Ὅθεν εἰκότως καὶ κρίσιν ὑπέμενον καὶ πάσας ἐξήλεγχον τὰς ἐπιπέδας. Ὁ Πολύβιος ἐπειδὴ ἦτο φίλος τοῦ Αἰμιλίου Παύλου καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἐπέτυχεν νὰ μείνῃ ἐν Ῥώμῃ διὰ τῆς προσασίας τοῦ νεωτέρου Σκιπίωνος τοῦ μετ' ἐπειτα Ἀφρικανοῦ ἐπνομασθέντος. Τῇ φιλίᾳ τοῦ Σκιπίωνος ἐχρήσατο μέχρι τέλους τῆς ζωῆς, καὶ αὕτη ἐγένετο ἀμφοτέροις χρήσιμος· διότι καὶ ὁ Σκιπίων εἰς τοῦ Πολυβίου τὰ παραγγέλματα ἐχρεώσται τὰς πλείστας τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ· τοῦ γὰρ Πολυβίου τὸ παράγγελμα διαφυλάττων, λέγει ὁ Πλούταρχος, ἐπειράτο μὴ πρότερον ἐξ ἀγορᾶς ἀπελθεῖν, πρὶν ἢ ποιησθῆναι τινα συνήθη καὶ φίλον ἀμωσγέπως τῶν ἐντυγχανόντων (1)· ἀλλὰ τῷ Πολυβίῳ πάλιν ἐγένετο ὠφέλιμος ὁ Σκιπίων, οὐ μόνον ἀπαλλάξας αὐτὸν τῆς ἐξορίας, ἀλλὰ καὶ τοὺς λοιποὺς βραδύτερον καὶ πολυλάκις διὰ τῆς φιλίας ταύτης ὠφέλησε τὴν πατρίδα παρεμβάνων (2). Ἡ δὲ φιλία αὕτη ἐγένετο γνωστὴ πανταχοῦ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους. Τὴν ἀρχὴν δὲ ταύτην διηγείται αὐτὸς ὁ Πολύβιος οὕτως: «Κατὰ πρῶτον ἡ σύστασις ἐγένετο ἐκ τινος· χρήσεως βιβλίων καὶ περὶ τούτων συζητήσεως. Προβινοῦσης δὲ τῆς συνηθείας, ἐν ᾧ οἱ φυγάδες ἀπεπέμποντο εἰς τὰς πόλεις ἐσπευσαν ὅ,τε Φάβιος καὶ ὁ Λεύκιος, οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Λευκίου Αἰμιλίου πρὸς τὸν στρατηγὸν παρακαλοῦντες ἵνα μείνῃ ὁ Πολύβιος ἐν Ῥώμῃ. Γενομένου δὲ τούτου καὶ τῆς συμπεριφορᾶς ἐπὶ πολὺ προκοπτεύσης, ἐγένετο συγκύρημά τι τοιοῦτον. Ἐκπορευομένων γάρ ποτε πάντων ὁμοῦ ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ Φα-

(1) Πλουτ. Ἀποθθέγμ. 3, 095.

(2) Ἀπηλλάχθησαν δι' αὐτοῦ οἱ Λοκροὶ τῆς εἰς Ἰσθρίαν στρατείας καὶ τῆς εἰς Δαλματίας, ἣν ὄφειλον κατὰ θάλασσαν ἐκπέμπειν Ῥωμαίοις κατὰ συνθήκας· ἐξ ὧν κακοπαθείας καὶ κινδύνου δαπάνης ἱκανῆς τινος ἀπολυθέντες πᾶσιν ἡμᾶς (λέγει ὁ Πολ.) ἡμεῖς αὐτοὶ τοῖς τιμίσις καὶ φιλιανθρώποις (ΙΒ. ε. 2).

(1) Πολύβ. ΚΗ. ια.

βίου, οὗτος μὲν ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἀγορὰν, ὁ δὲ Πολύβιος ἔμεινε μετὰ Σκιπίωνος. Τότε δὲ οὗτος ἡσύχως καὶ πράως τῇ φωνῇ φηγεζάμενος καὶ τῷ χρώματι γενόμενος ὑπέρυθρος, εἶπεν· Διὰ τί, ὦ Πολύβιε, δύο ἑσμέν ἀδελφοὶ καὶ διαλέγεσθαι συνεχῶς καὶ πάσας τὰς ἐρωτήσεις καὶ τὰς ἀποκρίσεις ποιεῖ πρὸς ἐκείνον, ἐμὲ δὲ παρατρέχεις; ἢ δῆλον ὅτι καὶ σὺ περὶ ἐμοῦ τὴν αὐτὴν ἔχεις γνώμην, ἣν καὶ τοὺς ἄλλους πολίτας ἔχειν πυνθάνομαι· δοκῶ γὰρ εἶναι πᾶσιν ἡσύχιός τις καὶ νωθρός, ὡς ἀκούω, καὶ πολὺ κεχωρισμένους τῆς Ῥωμαϊκῆς αἰρέσεως καὶ πράξεως, ὅτι κρίσεις οὐχ αἰρούμαι λέγειν. Τὴν δ' οἰκίαν, οὗ φασὶ τοιοῦτον ζητεῖν προστάτην, τοῦναντίον δὲ, ὃ καὶ μάλιστα μὲ λυπεῖ.—ὁ δὲ Πολύβιος ξενισθεὶς ἐκ τῶν λόγων τοῦ μετράκιου ὀκτωκαιδεκάτου τότε ὄντος, ἐνεθάρρυνεν αὐτὸν καὶ ὑπεσχηθῆναι ὅτι πᾶν πράξειεν ἂν καὶ συνεργὸς γένοιτο ἂν πρὸς τὸ λέγειν καὶ πράττειν. Ταῦτα δὲ λέγοντος τοῦ Πολυβίου λαβόμενος ὁ Σκιπίων τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶν καὶ πιέσας ἱμπαθῶς· εἶθε, εἶπεν, ἴδοιμι τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἐν ἣ σὺ πάντα τὰλλα δεύτερα θέμενος ἐμοὶ προσέξεις τὸν νοῦν καὶ μετ' ἐμοῦ συμβιώσεις. Καὶ ἔκτοτε οὐδέποτε ἀπεχωρίσθη τοῦ Πολυβίου, πάντα δὲ ἠγεῖτο δεύτερα τῆς συναναστροφῆς ἐκείνου καὶ εἶχον φιλίαν πατρικὴν καὶ συγγενικὴν πρὸς ἀλλήλους. Ἐκ δὲ τῆς ἀναστροφῆς ταύτης πολλὰς ἐκτέτατο ἠθικὰς ἀρετὰς ὁ Σκιπίων καὶ ἤρξατο ὑπερέχων τοὺς ὁμήλικας· ὥστε ὁ Σκιπίων πάσαις ταῖς ἐπιθυμίαις ἀντιταξάμενος καὶ κατὰ πάντα τρόπον ὁμολογούμενον καὶ σύμφωνον ἑαυτὸν κατασκευάσαι κατὰ τὸν βίον, ἐν πέντε ἔτεσι πάνδημον ἐποίησατο τὴν ἐπιεὶ εὐταξίαν καὶ σωφροσύνην δόξαν ἐπὶ τῇ μεγαλοψυχίᾳ περὶ τὰ χρήματα καὶ τῇ καθαρότητι. Ἐνῶ δὲ οἱ λοιποὶ τῶν νέων περὶ τὰς κρίσεις καὶ τοὺς χαιρετισμούς· ἐσπούδαζον, κατὰ τὴν ἀγορὰν ποιούμενοι τὴν διατριβήν, καὶ διὰ τούτων συνιστάναι ἑαυτοὺς ἐπειρῶντο τοῖς πολλοῖς, ὁ Σκιπίων παραλαβὼν τὸν τοῦ Πολυβίου ἐνθουσιασμόν

εἰς τὴν κунηγεσίαν, εἰς ταύτην ἀναστρέφεται· ὅθεν διὰ τῆς ἐγκρατείας καὶ τῆς γυμναστικῆς εἰς τὰ κунήγια ἐκτέτατο σωματικὴν ὑγίαν καὶ εὐεξίαν τηλικαύτην, ἣτις παρέμενεν αὐτῷ καθ' ὅλον τὸν βίον. (ΑΒ. Θ. ἰε.) Τοιοῦτος δὲ εἰδείθη ὁ Σκιπίων συναστρεφόμενος τῷ Πολυβίῳ διασωθεὶς ἀπὸ τῆς γενικῆς τῶν νέων ἐν Ῥώμῃ ἀκρασίας εἰς ἣν παραδεδωμένοι ἦσαν· οἱ μὲν γὰρ, λέγει ὁ Πολύβιος, εἰς ἐρωμένους τῶν νέων, οἱ δὲ εἰς ἐτέρας· ἐξεκέχυντο, πολλοὶ δὲ εἰς ἀκροάματα καὶ πότους καὶ τὴν ἐν τούτοις πολυτέλειαν καὶ τηλικαύτην τι· ἐνεπεπτώκει περὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ἔργων ἀκρασία τοῖς νέοις, ὥστε πολλοὺς μὲν ἐρώμενον ἡγοράκεναι ταλάντου. (αὐτ.)³ Καὶ ταῦτα μὲν τὰ περὶ τῆς φιλίας τοῦ Πολυβίου πρὸς τὸν Σκιπίωνα· οἱ δὲ Ἄχαιοι τετράκις ἐπεμψαν πρεσβείαν εἰς Ῥώμην ἵνα ἀπαλλάξωσι τοὺς συμπολίτας αὐτῶν καὶ μάλιστα ὑπὲρ Πολυβίου. Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην πρεσβείαν, (167 π. χ.) ἐπειδὴ οἱ Ἄχαιοι ἔλεγον δίκαια, προτείνοντες νὰ μὴ κατακρατῶσιν ἀκρίτως τοὺς συμπολίτας, ἀλλ' ἢ νὰ κρίνωσιν ἢ νὰ πέμψωσι κριθσομένους εἰς Ἄχαϊαν, οἱ Ῥωμαῖοι ἐξελεγχόμενοι πάντοθεν καὶ θέλοντες νὰ ἔχωσι τὸν λαὸν εὐπειθῆ τῷ Καλλικράτει, ἀπήντησαν ὅτι δὲν νομίζουσι συμφέρον καὶ ἑαυτοῖς καὶ τῷ δήμῳ τὴν καθοδὸν τῶν ἐξορίστων (1). Κατὰ τὴν τρίτην πρεσβείαν ἤθελον ἐπιτύχει, ἂν μὴ ἀντέλεγεν ὁ στρατηγὸς Ἀῦλος Πρωτόμιοις (156 π. χ.) (2). Τέλος ἐν ἔτει 154, τουτέστι μετὰ 17 ἔτη ἀπελθόντων, συμπράξαντος τοῦ Κάτωνος, μόνον 300 ἐπιζήσαντες (3). Ἐν Ῥώμῃ δὲ ζῶν οὐδέποτε ἐπαύσατο πρᾶττων ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ συμβουλευῶν τοῖς ἐκεῖ Ἕλλησι τὰ πρέποντα. Καὶ γὰρ τοῦ Πολυβίου παρεμβάντος ἀπηλλάγησαν οἱ Λοκροὶ τῆς εἰς Ἰθρίαν στρατείας καὶ τῆς εἰς Δαλματίαν ἣν ὄρειλον κατὰ θάλασσαν νὰ ἐκπέμψωσιν ὑποβληθέντες εἰς πολλὰς κακοπαθείας καὶ κινδύνους καὶ δαπάνας· διὸ

(1) Πολυβ. ΚΘ. η ΑΒ. ζ 14 (2) ΑΓ. ιγ. 3) ΑΓ. λε Πλουτ. Κατ. Θ.

Λοκροὶ πολλὰς τιμαῖς καὶ φιλανθρώποις ἡμεΐσαντο αὐτόν (1). Ὡσαύτως δὲ διὰ τῆς συμβουλῆς αὐτοῦ Δημήτριος ὁ υἱὸς τοῦ Ἀντιόχου φυγὼν ἐκ Ῥώμης, ἔθα ἐκρατεῖτο ἑμπερὸς, ἐπέτυχεν ἢ ἀνακτήσεται τὴν ἐν Συρίᾳ βασιλείαν (163 π. χ.). Δημήτριος δὲ ὁ Σωτήρ, υἱὸς Σελεύκου τοῦ Φιλοπάτορος βασιλέως τῆς Συρίας, δοθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἕνεκα πίστεως ὡς ἑμπερὸς, ἔμεινεν ἐν Ῥώμῃ. Μεταλαβόντος δὲ τὴν βασιλείαν Ἀντιόχου τοῦ ἐπιφανοῦς ἠτέτο παρὰ τῆς Συγκλήτου καθοδὸν· ἀλλ' αὕτη δὲν ἐπέτρεψεν αὐτῷ, φοβουμένη τὴν ἀκμὴν αὐτοῦ, 23 ἔτων ἤδη ὄντος. Ἀρσῶ δὲ ἀπέθανεν ὁ Ἀντιόχος, ἡ δὲ Σύγκλητος διενεοῖτο νὰ φυλάξῃ τὴν βασιλείαν ὑπὲρ τοῦ ἀνηλικίου υἱοῦ ἐκείνου καὶ διοικῆ τὰ τῆς Συρίας δι' ἰδίων ἀπεσταλμένων, ὁ Δημήτριος ἐλυπήθη σφόδρα καὶ προσελθὼν ἀνεκοίνωσε τῷ Πολυβίῳ· ὁ δὲ παρεκάλει μὴ πρὸς τὸν αὐτὸν λίθοι πταίειν, ἀλλ' ἔχων τὰς ἐλπίδας εἰς ἑαυτὸν νὰ τολμᾷ ἄξιον τῆς βασιλείας. Ταῦτα δὲ συννοήσας ὁ Δημήτριος, τότε μὲν ἀπεσιώπησεν· ἀποτυχὼν δὲ καὶ πάλιν αἰτήσας καθοδὸν, ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ. Ὅθεν τῇ συστάσει τοῦ Πολυβίου συνέδησε φιλίαν πρὸς τινὰ Ἀλλαθανδέα πρεσβεύοντα παρὰ τοῦ Πρεσβυτέρου Πτολεμαίου καὶ συνέθετο τὰ κατὰ τὴν ἀπόδρασιν. Ἐπειδὴ δὲ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεως εἰδείπει μετὰ τῶν φίλων ὁ Δημήτριος, φοβηθεὶς ὁ Πολύβιος μὴ ἐπιλαθόμενος ἐν τῷ πτόω ἐξαγγείλη τι, ἐπεμψεν εἰς τὸν Δημήτριον τοὺς ἐξῆς ἄξιους μνήμης στίχους. Ὁ δρῶν τὰ τοῦ μέλλοντος οἴχεται φέρων. Ἴσον φέρει νύξ, τοῖς δὲ τολμῶσι πλέον, Τόλμα τι, κινδύνευε, πρᾶττ', ἀποτύγχανε, ἐπίτυχε, πάντα μᾶλλον ἢ αὐτὸν προῦθ, νῆψε καὶ μέμνησ' ἀπιστεῖν ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν.

Ταῦτα ἀναγνοὺς ὁ Δημήτριος καὶ συννοήσας τὰς ὑποθήκας, ἀνέστη τοῦ δείπνου καὶ ἀπῆλθε μετὰ τῶν φίλων· ὅθεν καὶ ἐπέτυχεν νὰ λάθῃ τὴν βασιλείαν (2). Κ-

(1) IB. Ε'. (2) Πσλ. ΛΑ. ιθ.—ηδ.—ΑΒ.δ.

τελθὼν δὲ ὁ Πολύβιος εἰς Ἄχαϊαν συνεβούλευσε τοῖς συμπολίταις, ἵνα διαφυλάξωσι τὴν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους φιλίαν, δι' ἣς ἠδύναντο νὰ ἀποφύγωσι τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφὴν (1). Ἐκεῖ δὲ μένων ἀρχομένου τοῦ Γ. Λιδικοῦ πολέμου ὁ ὕπατος Μανίλιος ἔγραψε τοῖς Ἄχαιοις λέγων ὅτι καλῶς ποιήσουσιν ἐκπέμψαι εἰς Λιλόβαον Πολύβιον τὸν Μεγαλοπολίτην, ὡς χρεῖας οὗτος αὐτοῦ δημοσίων ἕνεκεν πραγμάτων. Οἱ δὲ Ἄχαιοι ἐξέπεμψαν αὐτὸν κατὰ τὰ γεγραμμένα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Πολύβιος *ρομίζων* αὐτῷ κατὰ πολλοὺς τρόπους *πειθαρχεῖν* Ῥωμαίοις, πάντα τὰλλα πάρεργα θέμενος ἀρχομένου τοῦ θέρους ἀνεχώρησεν Ἄλλ' ἀφιχθεὶς εἰς Κέρκυραν καὶ εὐρῶν αὐτοῦ γράμματα παρὰ τῶν ὑπάτων τοῖς Κερκυραίοις προσπετωκότα, ἐν οἷς διεσάφουν, ὅτι τοὺς μὲν δηήρους παραδίδωκασιν Καρχηδόνιοι πάντας, ἔτοιμοι δὲ εἰσι πειθαρχεῖν, ἀπέπλευσεν αὐθις εἰς Πελοπόννησον (2). Ἄλλ' ἂν καὶ τότε ἐπέστρεψε, πάλιν ὁμοῦ ἀπῆλθε κατὰ τὴν ὑπὸ Σκιπίωνος ἄλωσιν τῆς Καρχηδόνος καὶ μετέσχε τῶν πολεμικῶν ἔργων οὐκ ὀλίγον (3). Ἐκεῖθεν δὲ ἐσπευσε πρὸς βοήθειαν τῆς κινδυνευούσης πατρίδος, ἀλλ' ἀτυχῶς ἐφθασε μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κορίνθου καὶ μετὰ λύπης ἀφηγεῖται τὴν ἀφροσύνην τῶν Ἀχαιῶν ἠγεμόνων καὶ τὴν παντελῆ τῶν στρατιωτῶν Ῥωμαίων ὀλιγοψίαν πρὸς τὰ ἔργα τῆς τέχνης καὶ τὰ ἀναθήματα. Ἀλλὰ μὴν οὐ μικρὸν συνετέλεσε διὰ τοῦ ἰδίου ἀξιώματος εἰς τὴν περιστολὴν τῶν κακῶν, διασώσας τὴν Ἀχαϊαν πᾶσαν ἀπὸ τῆς δλώσεως, ἣν ἀναμφισβότως οἱ περὶ τὸν Ἄππιον εὐχαρίστως ἂν ἔπραττον. Ἐνταῦθα ὑπεράσπισθεὶς παρὰ τοῖς δέκα ἐκ Ῥώμης ἀποσταλεῖσιν, ἐπέτυχεν νὰ σώσῃ τὰς εἰκόνας τοῦ Ἀχαιοῦ, τοῦ Ἀράτου καὶ τοῦ Φιλοποίμενος, καὶ περ μετενηνεγμένας ἤδη ἐκ Πελοποννήσου εἰς Ἀκαρνανίαν. Ἐνῶ δὲ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπώλουν τὴν οὐσίαν τοῦ Δικαίου

(1) Πaus. Η. 37. (2) ΑΖ. α. (3) ΑΘ. 5. Πaus. Η. 39.

καὶ ἄλλων καὶ διέταξαν τῷ ταμίᾳ νὰ παραχωρήσῃ δωρεάν τῷ Πολυβίῳ ὅ,τι ἀν ἐκλέξῃ ἐξ αὐτῶν, οὗτος οὐ μόνον αὐτὸς οὐδὲν ἐδέχθη, ἀλλὰ καὶ τοὺς φίλους παρεκάλει νὰ μὴ ἐπιθυμήσωσι μηδενὸς τῶν ὑπὸ τοῦ ταμίῳ πωλουμένων (1). Ὅτε δὲ οἱ δέκα διοικήσαντες τὰ ἐν Ἑλλάδι ἀπέπευσαν, τοῦ θέρους ἐνισταμένου, εἰς Ἰταλίαν, ἐντελείαντο τῷ Πολυβίῳ νὰ περιέλθῃ τὰς πόλεις καὶ διαλύσῃ πάσας τὰς διαφορὰς τὰς ἐκ τῶν νέων νόμων, περὶ ὧν ἀμφέβαλλον. Ὅθεν καὶ τοῦτο ἐποίησε καὶ νόμους καὶ πολιτείας αὐτοῖς ἀρμόζουσας ἔδωκε. Διὸ καὶ καθόλου μὲν ἐξ ἀρχῆς ἀποδεχόμενοι καὶ τιμῶντες τὸν ἄνδρα, περὶ τοῦς προσηρημένους καιροῦ, καὶ διὰ τὰς προσηρημένας πράξεις κατὰ πάντα τρόπον ταῖς μεγίσταις τιμαῖς ἐτίμησαν αὐτὸν καὶ ζῶντα καὶ μεταλλάξαντα (2). Οὕτως ἐπὶ Πausανίου ἐν μὲν τῇ ἀγορᾷ τῆς Μεγαλοπόλεως ἵστατο ἐπὶ στήλης ἀνδρίας αὐτοῦ καὶ ἐλεγείον λέγον ὅτι ἐπλανήθη ἐπὶ γῆν καὶ θάλασσαν πᾶσαν καὶ ὅτι ἐγένετο σύμμαχος Ῥωμαίοις καὶ ὅτι ἐπαυσε αὐτοῦ τῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα ὀργῆς (3). Ἐτερον δὲ αὐτοῦ ἀνάγλυρον ἐκ λίθου λευκοῦ ἔκειτο εἰς τὸν ἱερὸν περιβόλον τῆς Δεσποίνης, θυγατρὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ Δήμητρος, 40 στάδια μακρὰν τῆς Μεγαλοπόλεως, καὶ ἐπίγραμμά ἐπ' αὐτοῦ λέγον ὅτι ἡ Ἑλλάς δὲν θὰ ἔσφαλλεν, ἀν ἐπαίθετο κατὰ πάντα εἰς τὸν Πολυβίον, ἀλλὰ καὶ ἀμαρτοῦσα δι' ἐκείνου μόνου ἔλαβε βοήθειαν (4). Ὡσαύτως δὲ ἐν τῷ πολιτικῷ Παλλαντίῳ παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Πάλλαντος ἵστατο ἀνδρίας τοῦ Πολυβίου (5)· ἀλλὰ καὶ ἐν Τεγέᾳ πρὸς τῷ βωμῷ τῆς Εἰλειθυίας προσέκειτο στήλη λευκοῦ λίθου, ἐφ' ἧς ἵστατο ἀνδρίας τοῦ Πολυβίου (6). Τελευταῖον ἐπὶ τοῦ εὐεργέτου τοῦ Φύσκωνος ἦλθε τὸ δεύτερον εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἣν λέγει ὅτι κατόικουν τρία γένη, τὸ τῶν ἑγχωρίων Αἰ-

(1) Μ. ζ. θ. (2) Μ. ε. (3) Πaus. Η. λ. 8. (4) Πaus. Α. λζ. 2. (5) αυτ. Η. μηδ. 5. (6) αυτ. Η. μη. 8.

γυπτίων, δεξὸν καὶ πολιτικόν, δεύτερον τὸ μισθοφορικόν, βαρὺ καὶ πολλὸν καὶ ἀνάγκη, καὶ τρίτον τὸ τῶν Ἀλεξανδρέων κρείττον ἐκείνων· διότι οὗτοι ἦσαν μιγάδες Ἕλληνας μεμνημένοι τοῦ κοινοῦ τῶν Ἑλλήνων ἔθους (1). Τῷ δὲ 134 ἠκολούθησε τὸν Σικιπίανα τὸ δεύτερον ὑπατον εἰς Ἰθέριαν, ἐνθα ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ συγγράψῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ πρὸς Νουμαντίνους πολέμου. Κατὰ διαφορὰς δὲ ἐποχὰς περιῆλθε τὰ κλειστά τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου μέρη· οἶον τὴν μὲν Ἀσίαν μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου, τὴν Ῥόδον ἧς ἐξήτασε τὰ ἀρχεῖα (2), τὸ Βυζάντιον καὶ Εὐξείνου Πόντον (3), τὰς Σάρδεις ἐν ἔτει 186 (4). Τὰ δὲ βορειοδυτικὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἰθέριας τὰ πρὸς τὴν ἐκτὸς θάλασσαν καὶ τοῦς Γαλάτας ἐπισκέπη λαβὼν μύθραν στόλου παρὰ τοῦ Σικιπίανος, ὅτε οὗτος ἐπολιόρκει τὴν Καρχηδόνα· καὶ λέγει ὅτι ὑπέστη πολλοὺς κινδύνους πλανώμενος ἐν Λιβύῃ καὶ κατὰ τὴν Ἰθέριαν καὶ τὴν Γαλατίαν καὶ τὴν ἔξωθεν ταύταις ταῖς χώραις συγκυροῦσαν θάλασσαν (5)· ἐπισκέπη τὰς Ἀλπεῖς, ἵνα ἴδῃ τοὺς τόπους (6). Ταῦτα δὲ πάντα, ἵνα διορθώσῃται, ὡς λέγει, τὴν τῶν προγενεστέρων ἄγνοϊαν καὶ ποιήσῃται γνωστὰ ταῦτα τὰ μέρη τοῖς Ἕλλησιν. Ἦτο δὲ τότε εὐχερέστερον παρὰ πρότερον νὰ περιέλθῃ τις τὰ μέρη ταῦτα, διότι τὴν μὲν Ἀσίαν ἠνέωξαν αἱ κατακτήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὴν δὲ Εὐρώπην καὶ Ἀφρικὴν ἡ ὑπεροχὴ τῶν Ῥωμαίων ὥστε σχεδὸν ἅπαντα ἦσαν πλωτὰ καὶ πορευτὰ (7). Ἐπανελθὼν δὲ τελευταῖον ἀπὸ τῆς Νουμαντίας ἀπεφάσισε νὰ διαμῆνῃ τοῦ λοιποῦ ἐν τῇ πατρίδι εὐχὰς ποιούμενος, ἵνα τὸ λοιπὸν μέρος τῆς ζωῆς διέλθῃ ἐκεί τὴν ἱστορίαν του συμπληρῶν (8). Ἐκεῖ δὲ μένων ἀπέθανεν 82 ἐτῶν καταπεσὼν ἐκ τοῦ ἵππου, ἐν ᾧ ἐπανήρχετο ἐκ τοῦ ἀγροῦ

(1) Η. λ. ΑΘ. ιδ. Cicer. Acad IV, 2. (2) IE. 8. (3) Δ. λη.—μά. (4) KB. κά. (5) Πολ. I. νθ. Πλιν. ΝΙ. 199. (6) Γ. 4—η. (7) Γ. νθ 7.—Δ. μ. (8) Μ. ιγ.

καὶ νοσήσας ἐκ τούτου. Τοιοῦτος εἶναι ὁ βίος τοῦ Πολυβίου διὰ βραχείων. Καὶ πολιτευόμενος καλῶν πάντοτε προέστη ἔργων καὶ συνεβούλευσεν, ἀλλὰ καὶ φεύγων ἐβλήθησε καὶ ἐτίμησε τὴν πατρίδα ὅσον οὐδεὶς τῶν συγχρόνων αὐτοῦ. Καὶ ὡς ἰδιώτης καὶ ὡς πολίτης ἐξεταζόμενος εἶναι τέλειος. Τῆς παιδικῆς αὐτοῦ ἡλικίας ἀν καὶ μὴ γίνηται ἰδιαιτέρα μνησία, ὅμως ἐπειδὴ καθ' οὗς ἤκμασε χρόνους οἱ Ἀχαιοὶ δικαιοτέροι τῶν ἄλλων Ἑλλήνων λέγονται, οἱ δὲ Ἀρκάδες οὐχὶ κακὴν ἐλάμβανον ἀγωγὴν, εἰκότως διεκρίθησαν παρ' αὐτοῖς ἀρχαίζοντες τινες ἄνδρες· διότι τὸ πολίτευμα εἶνε τροφὴ πάσης πόλεως, οἱ δὲ πολῖται, ὅσον ἀν ὑψωθῶσι καὶ ἐκπέσωσιν, εἶνε πάντοτε τῆς πολιτείας καὶ τῆς πρώτης οἰκογενειακῆς καὶ πολιτικῆς ἀγωγῆς δημιουργήματα. Ὅθεν καὶ ὁ Πολυβίος πρὸς τὸ παράδειγμα τοῦ πατρικοῦ φίλου, Φιλοποίμενος, ἀποβλέπων, διεκρίθη ἐν τοῖς δημῶσι ἔργῳ καὶ λόγῳ καὶ ἠκολούθει πράττων ὅσα καὶ ἐκεῖνος· ἐπειδὴ δ' ἐκεῖνος πρακτικὸς καὶ στρατιώτης μῦλλον ἦτο ἢ θεωρητικὸς, τούτου μιμητῆς πιστὸς φαίνεται καὶ ὁ Πολυβίος. Τὰς θεωρητικὰς αὐτοῦ γνώσεις ἔλαβε παρὰ τῶν συγχρόνων φιλοσόφων, καὶ ταύτας ἴσως προσεκτίησθε διὰ τῆς ἰδίας μελέτης βραδύτερον αὐτός. Εἰς τοῦτο δ' ἀποδοτέον καὶ τὸν θυμασμὸν αὐτοῦ πρὸς τὰ σύγχρονα καὶ προγενέστερα τῶν Ῥωμαίων κατορθώματα. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τοῦ λεκτικοῦ ἢ ἑλλειψίς εἰς τὴν πρώτην Σχολικὴν παιδείαν ἀποδοτέα· διότι αἱ πρώται τοῦ ἀνθρώπου ἐν τοῖς Σχολείοις ἐξείς καὶ κλίσεις μεγάλας ἔχουσι πρὸς τὸν μέλλοντα βίον, μάλιστα ὅπου ἐν τῷ βίῳ ὀλίγα ἔχουσιν καλὰ ν' ἀπομιμηθῇ παραδείγματα. Διὰ ταῦτα δὲ καὶ νέος, ὡς εἶπομεν, διεκρίθη τῶν δημῶσι, ἀλλὰ καὶ ἅπας ὁ βίος τοῦ ἀνδρὸς ὑπὸ πολλῶν ἐκκοσμεῖτο ἀρετῶν. Ὁ πρὸς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων αὐτοῦ σεβασμὸς ἐκδηλοῦται πολλαχοῦ τῆς ἱστορίας. Παραβάλλων τὴν ἀπιστίαν τῶν συγχρόνων ὁμογενῶν αὐτοῦ πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν δεισιδαιμονίαν προτιμᾷ ταύτην· Τὸ παρὰ τοῖς

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Γ.)

ἄλλοις ἀνθρώποις ἀνειδιζόμενον, τοῦτο δοκεῖ συνέχον τὰ Ῥωμαίων πράγματα· διότι ἀν μὲν ἦτο δυνατόν (λέγει) ἐκ σοφῶν ἀνδρῶν πολίτευμα νὰ συναθροισθῇ, ἴσως οὐδὲν ἦτο ἀναγκαῖος ὁ τοιοῦτος τρόπος· ἐπειδὴ δὲ πᾶν πλῆθος εἶνε ἐλαφρὸν καὶ πλῆρες ἐπιθυμιῶν παρανόμων, ὀργῆς ἀλόγου, θυμοῦ βιαίου, ὑπολείπεται διὰ τῶν ἀδύλων φόβων καὶ διὰ τῆς τοιαύτης τραγωδίας συνέχειν τὰ πλῆθη (ζ'. ε' ζ'). Ὅθεν ὀρθὰ εὐρίσκει τὰ περὶ Ἀδοῦ ἀρχαίων λεγόμενα καὶ κατακρίνει τοὺς συγχρόνους, οἵτινες εἰκῆ καὶ ἀλόγως ἐξέβαλλον αὐτά. Εἰς τοῦτο δὲ ἀποδίδει τὴν τε τῶν Ῥωμαίων πίστιν εἰς τὸν ὄρκον, καὶ τὴν ἀπιστίαν καὶ διαφθορὰν τῶν Ἑλλήνων. Ὅτι ὀρθῶς ὁ Πολυβίος ἔκρινε, δύνανται καὶ ἕκαστος ἡμῶν νὰ κρίνῃ τί συνέβαινε ὀλίγω πρότερον καὶ νῦν παρ' ἡμῖν. Ὅλοι ἠκούσαμεν παρὰ τῶν πρεσβυτέρων πόσῃ σπουδαιότητα ἐδίδον εἰς τὴν διὰ λόγου ὑπόσχεσιν· ὁ δὲ ὄρκος ἦτο βαρὺ καὶ σπάνιον εἰς Χριστιανὸν πράγμα. Τὰ πάντα ἐλάμβανον καὶ ἐδίδον ἐπὶ καλῇ τῇ πίστει. Νῦν δὲ καὶ καθ' ὅλους τοὺς νομικοὺς τύπους συνταγμένα ἔχοντες τὰ συμβόλαια, συνεχῶς ἀρνούμεθα μετ' ὄρκου καὶ τὰ καλῶς εἰλημένα, καὶ μετ' ὄρκου ἀπαιτούμεν ὅσα πολλακίς οὐδὲν ἔχομεν δίκαιον νὰ ζητῶμεν. Τοῦτο δὲ διότι ἡ θρησκευτικὴ πεποιθήσις ἐχαλαρώθη καὶ μετ' αὐτῆς καὶ ὁ κρατῶν τοὺς πολλοὺς δεσμός. Ἡ εὐσεβεία καὶ τὸ ἡμερον καὶ δίκαιον τοῦ Πολυβίου πανταχοῦ τῆς ἱστορίας ἀνευρίσκειται. Συγχωρῶν τοῖς πολεμοῦσι νὰ πράττωσιν ὅσα κατὰ τὸ δίκαιον τοῦ πολέμου ἐξασθενοῦσι τοὺς ἐχθροὺς μέμφεται πικρῶς τοὺς παρὰ τὰ δίκαια ἐξαμαρτάνοντας, οἶον τὸν μὲν Σκόπαν καὶ Δωρίμαχον δι' ὅσα ἐπραξάν ἐν Δωδώνῃ, τὸν δὲ Φίλιππον δι' ὅσα ἐπραξεν εἰς Αἰτωλοὺς ἐν Θέρμῳ καὶ ἀλλαχοῦ· καὶ ἐπαινεῖ τὴν Ἀλεξάνδρου φρόνησιν, ὅστις τιμωρήσας καὶ ἐκδικηθεὶς τοὺς Πέρσας, περὶ τὰ θεῖα εἰδείθη εὐσεβῆς, μὴ μιμηθεὶς τὰ ἦθη ἐκείνων. (Ε. ι. 8).

Ἀλλὰ καὶ ἡ φιλοπατρία αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῆς ὅλης Ἑλλάδος ἐκ τε τοῦ

βίου και τῆς ἱστορίας πολλαχόθεν μαρτυρεῖται. Ἐμπνεόμενος ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ μεγαλείου, ἀφορμὴν λαμβάνων ἐάστοτε παραινεί τοῖς Ἕλλησι νὰ δεικνύονται ἀξιοὶ τοῦ ὀνόματος. Ὑπὲρ πατρίδος, λέγει, πάντα δέον τις νὰ θυσιάσῃ· οὔτε συνεισφέρων οὔτε ὄπλων οὔτε ἀνδρῶν πληθος ἐκπλαγεῖς, εἶναι συγχωρημένον ν' ἀποστῆ τῆς τελευταίας ἐλπίδος τοῦ διαγωνίζεσθαι περὶ τῆς ἰδίας πατρίδος (B, λ. 7). Ἡ κολακεία καὶ τὰ ταπεινά φρονήματα ὑφ' ὧν κατεκλύθη ἡ δυστυχὴς τότε Ἑλλάς ἐξελέγχονται ὑπ' αὐτοῦ αὐστηρῶς. Αἱ πόλεις ἀντὶ μικρῶν δωρεῶν ἀπέδιδον τοῖς βασιλεῦσι πλείστας τιμὰς καὶ ἐστεροῦντο τῆς ἰδίας ἐλευθερίας· ἐντεῦθεν προήλθον τὰ ὑπὸ τῶν κολάκων ἐπινοηθέντα καὶ ἀποδοθέντα εἰς τοὺς διαδόχους τοῦ Ἀλεξάνδρου βασιλεῖς· παράδοξα ἐκεῖνα ὀνόματα, εὐσεβῆς, (ἀντὶ ἀσεβῆς κατ' ἀξίαν), φιλοπάτωρ εἰς τὸν φονεύσαντα τὸν ἀδελφὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν καὶ παραδεδωμένον εἰς μέθην καὶ ἄλλας κακίας (E, λ. 28), ἐπιφανῆς (ἀντὶ ἐπιμαρῆ) ὡς ὀρθῶς ἀπεκάλεισεν αὐτὸν ὁ Πολύβιος (K ς. i) κλπ. Ἐλέγχων λοιπὸν ὑπὸ ἐθνικῆς ἀγάπης τὰς τοιαύτας τῶν δημογυνῶν παρεκτροπὰς, ἐπαινεί τοὺς Ῥοδίους, οἵτινες καλῶς ἐποίησαντο χρῆσιν τῶν γενομένων αὐτοῖς δωρεῶν τῶν βασιλέων καὶ οἵτινες δι' ἡν ἔδειξαν φρόνησιν ἔλαβον ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ εἰς τε τοὺς κατ' ἰδίαν βίους καὶ εἰς τὰ κοινὰ μεγάλην ἐπίδοσιν· διότι σεισμοῦ γενομένου (ἐν ἔτει 219 π. X.), ἔπεσαν ὅ,τε κολοσσοὶ καὶ τὰ πλείστα τῶν τειχῶν καὶ τῶν νεωρίων. Τοῦτο δὲ τὸ δυστύχημα τοσοῦτον νουεχόντως μετεχειρίσθησαν, ὥστε ὠφελήθησαν μεγάλως· διότι πέμψαντες πρέσβεις πρὸς τε τὰς πόλεις καὶ τοὺς βασιλεῖς, οὐ μόνον πολλὰ ἔλαβον, ἀλλὰ καὶ χάριν ὠφείλον αὐτοῖς οἱ διδόντες· οὕτως ὁ μὲν Ἰέρων ἐδωρῆσατο αὐτοῖς 470 τάλαντα καὶ ἀτέλειαν τοῖς εἰς αὐτὸν πλέουσαν, ὁ δὲ Πτολεμαῖος 300 τάλαντα καὶ 400 μυριάδας μεδίμνων σίτου· ὡσαύτως πολλὰ ἔδωκεν Ἀντίγονος καὶ Σέλευκος ὁ πατὴρ τοῦ Ἀντιόχου, ὁ Προυσίας, ὁ Μιθρι-

δάτης καὶ πολλαὶ πόλεις. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ῥοδῖοι τότε ἐκ τῶν Ἑλλήνων μάλιστα μετῆρχοντο κατὰ θάλασσαν τὸ ἐμπόριον, διὰ μὲν τῶν δωρεῶν ἐπληρώθησαν τὰ δημόσια, διὰ δὲ τῶν ἀτελειῶν ἐπλούτισαν κατ' ἰδίαν (B, 4). Ἀλλὰ μέμφεται ἄλλοτε αὐτοὺς ὅτι εὐποροῦντες ἀπεδέξαντο 28 μυριάδας σίτου παρ' Εὐμένους, ἵνα ἐκ τοῦ τόκου δαπανῶσι τοῖς παιδευταῖς καὶ διδασκάλοις· διότι *ὅταν μὲν ἰδιώτης τις ἀπορῆ (λέγει) δύναται νὰ δεχθῆ τι ἄλλ' εὐπορῶν πρέπει νὰ ὑπομένῃ τὰ πάντα προτιμότερον ἢ νὰ λάβῃ ἔρανον τὸν διδόμενον τοῖς διδασκάλοις μισθόν.* Ἀλλ' ἡμεῖς οἵτινες τὸν πλείστον διδόμενον τοῖς διδασκάλοις μισθὸν ἐξ ἔρανου λαμβάνομεν, τί ἂν εἴποιμεν; Ἀλλ' ἡμεῖς δύνασθε νὰ μοι εἴπητε, δαπανῶμεν αὐτοὶ ὑπὲρ τῶν ἰδίων. Ἀληθῶς· ἀλλ' ἂν εὐρίσκετο παρ' ἡμῶν Εὐμένης τις γενναῖός τις, ἵνα προικίσῃ ἐπαξίως τὴν δημοσίαν Σχολήν, βεβαίως δὲν θὰ ἦτο δυσάρεστον ν' ἀπαλλάξῃ τὴν παιδείαν ἀπὸ τῆς ταπεινωτικῆς ταύτης ἐπειθείας. Ἀλλὰ ποῦ ὁ Εὐμένης; Ἦσαν λοιπὸν καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς παρακμῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατοικοῦντες τινὲς τὰς αὐτὰς καὶ ἡμεῖς χώρας γενναῖότεροι ἡμῶν πρὸς τὴν παιδείαν· διὸ ἂς μὴ καυχώμεθα, ἀφοῦ οὐδὲ πρὸς τοὺς ἐν τῇ παρακμῇ ὄντας προγόνους ἡμῶν εἰσέτι δὲν ἐξισώθημεν. Ἐλέγχων λοιπὸν ὁ φιλόπατρις ἀνὴρ καὶ ἐπαινῶν προσηκόντως πανταχοῦ, παραινεί νὰ μὴ προδίδωσι τὰ μέγιστα καὶ τὰς καλλίστας τιμὰς ἐπὶ μικροῖς καὶ τοῖς τυχοῦσιν, ἀλλὰ νὰ πειρῶνται νὰ τηρῶσι τὰ κατ' ἀξίαν ἐκάστοις (E, ς. 5—8). Διότι τὸ ἀποδίδειν ἐκάστῳ τὰ κατ' ἀξίαν, ὡς λέγει ὁ Πολύβιος, ἢ τὸ μετέχειν κατὰ μὲν τοὺς νόμους πάντα τῶν ἰσῶν, κατὰ δὲ τὴν ἀξίωσιν, ὡς ἕκαστος ἐν τινὶ εὐδοκίμῃ καὶ προτιμᾶσθαι ἀπ' ἀρετῆς, κατὰ Θουκυδίδην (B, λ. 7), αὕτη εἶναι ἀρετὴ τῶν ἡμετέρων προγόνων, εἰς ἣν δέον πολὺ νὰ προσέχωμεν ἡμεῖς οἱ εὐκόλως τιμὰς καὶ ἐπαίνους καὶ διὰ τὰ ἐλάχιστα ἀπαιτοῦντες. Αἱ ὑπερβολικαὶ τιμαὶ, τὸ πανταχοῦ τὰ πάντα ἀπο-

δίδειν εἰς ταπεινοὺς καὶ ἀναξίους ἡγεμόνας, ταπεινὸν καὶ δουρικὸν ἐνομιζέτο καὶ ἀποδεικνύουσι ταῦτα φαύλους τοὺς τιμῶντας οὕτω καὶ τὸν τιμώμενον. Ὁ εἰθισθεὶς παρ' ἀξίαν νὰ τιμᾶ, ὁ ὑποκύπτων καὶ παρορῶν πολλὰ τῶν ἰδίων, ἐθισθεὶς κατὰ μικρὸν στερεῖται τῆς ἰδίας ἐλευθερίας καὶ καθίσταται κατὰ μικρὸν ἀπλοῦς κόλαξ καὶ δοῦλος. Ἀπελλῆς εἰς τῶν ἐπιτρόπων τοῦ Φιλίππου ἠθέλησε νὰ ἐφαρμώσῃ τοῦτο εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς, ἀλλ' αἱ παραστάσεις τοῦ Ἀράτου καὶ αὐτὸν ἐκόλυσαν καὶ τὸν Φίλιππον εἰς συναίσθησιν τοῦ ἰδίου ἡγαγον καθήκοντος (Δ, σ. 4—6). Τὰ ἔθνη λοιπὸν καὶ οἱ νόμοι, λέγει ὁ Πολύβιος, εἶνε δύο γνωρίσματα τοῦ καλοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς ἰσχύος τῶν ἐθνῶν· διότι διὰ τούτων καὶ ὁ ἰδιωτικὸς βίος τῶν ἀνθρώπων ἀποκαθίσταται ὅσιος καὶ σώφρων, καὶ ὁ πολιτικὸς δίκαιος. Ὅταν δὲ τὰ ἔθιμα καὶ οἱ νόμοι λαοῦ τινος εἶνε σπουδαῖα, θαρροῦντες, λέγει, δυνάμεθα ν' ἀποφανθῶμεν ὅτι καὶ οἱ ἄνδρες καὶ ἡ πολιτεία αὐτῶν εἶνε τοιαύτη, καὶ τὰνάπαλιν, ὅπου κατ' ἰδίαν ἕκαστοι εἶναι πλεονέκται καὶ αἱ κοινὰ πράξεις ἄδικοι, δῆλον ὅτι καὶ οἱ νόμοι καὶ τὰ κατὰ μέρος ἦθνη καὶ ἡ ὅλη πολιτεία εἶνε φαύλη (ΣΤ, μ. 1.). Εὐσέβεια λοιπὸν, ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, ἀληθῆς φιλία, δικαιοσύνη, σωφροσύνη καὶ ἄλλων τούτοις παραπλήσια ἀρετὰ ἐκόσμου τὸν τελευταῖον τοῦτον τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς περιόδου καὶ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος Ἑλληνα. Ἐν δὲ εἶνε ἀληθὲς ὅτι χαρακτηριστὴρ ἀνδρὸς ἐκ λόγου γιγνώσκεται, τὸ σύγγραμμα τοῦ Πολυβίου εἶνε ἱκανὸν μαρτύριον τῶν πολλῶν ψυχικῶν τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῶν.

Ἀλλὰ συνέβη τῷ Πολυβίῳ ὅ,τι καὶ πολλοῖς τῶν μετ' αὐτὸν, δηλ. ἡμαυρώθη καὶ ἐπεσκοπίσθη ὁ ἐξαίρετος αὐτοῦ χαρακτήρ ὑπὸ τῶν περικυκλούντων τότε τὴν πατρίδα κακῶν· διότι αἱ εὐτυχίαι τῶν ἐθνῶν συγκαλύπτουσαι τὰ ἴδια ἐκάστου παραπτώματα, ἀναδεικνύουσι καὶ τὰ ἐλάχιστα τῶν συμπτωμάτων ὡς μεγίστας ἀ-

ρετὰς πολλάκις· καὶ τούναντίον κατασκιάζουσι καὶ τὰς μεγίστας τῶν ὀλίγων ἀρετὰς αἱ τῶν πολλῶν ἐλλείψεις καὶ ἐθνικαὶ ἀτυχίαι, καθὼς ἐκ τῶν ὀλίγων πλουτούντων περισσῶς οὐδέποτε εὐδαιμονεῖ πόλις, ἀλλ' ἐκ τῶν πολλῶν καὶ μετρίως εὐπορούντων πάντες εὐημεροῦσι. Δικαιῶς λοιπὸν ὁ Πλάτων ἐδόξαζεν τὸν Θεὸν πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι ἡ γέννησις αὐτοῦ συνέπεσε τοῖς χρόνοις Σωκράτους· διότι δύναται μὲν καὶ ἡ φύσις μέγα τι, ἀλλὰ μὴ βοηθημένη ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων ἁμοιάζει πρὸς πολεμιστὴν ἄοπλον, ἀντεπεξερχόμενον πρὸς καλῶς τεθωρακισμένον ὀπλίτην. Οἱ χρόνοι τῆς γεννήσεως παρέχουσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὰ μέτρα δι' ὧν πράττει καὶ πολιτεύεται. Τὰ δὲ μετὰ ταῦτα εἶνε τὸ ὅλον τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας. Ἰδὲ μοι πᾶ σῶ καὶ τὰν γὰρ κινήσω, ἔλεγεν ὁ μέγας μηχανικὸς Συρακούσιος. Ἀλλ' ἐν τῷ κόσμῳ δὲν παρέχει ἴσην τὴν μοῖραν ὁ ὑψιμέδων· οἱ μὲν παιζνας φαίνονται προωρισμένοι νὰ ψάλλωσιν, οἱ δὲ ἐπιταφίους. Καὶ ὅπου οὗτος μὲν ὀρνεῖ ἐκφορὰν, ἐκεῖνος ἐορτάζει γάμους· ὁ μὲν νικᾷ ἐφιππος ἢ ἐφ' ἀμάξης, ὁ δὲ πεζὸς κινεῖ τὸν θαυμασμὸν τῶν ὁμοίων του. Δὲν δυνάμεθα λοιπὸν νὰ κρίνωμεν ἀπολύτως πάντα ἄνδρα κατ' ἕνα πρόσωπον. Τοιοῦτος εἶνε ὁ Πολύβιος· μέγας αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν, ἵν' ἀντιληφθῆ καὶ ἐκτελέσῃ, φαίνεται μικρότερος ἄλλων εὐτυχεστέρων του, διότι ἄλλοίαν ἔχει πρὸς ἐπεξεργασίαν ὕλην. Ὡστε ὅ,τι ἐλλείπει δὲν εἶνε τούτου ἐλλείψις, ἀλλὰ τοῦ αἰῶνος. Ἀλλὰ πλὴν τούτου ἔχει καὶ τι ἰδιαιτέρον τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐλκύον καὶ ἀπαιτοῦν. Δύο ἐποχαὶ ἐν τῷ τῶν ἐθνῶν βίῳ καὶ τῷ τῶν ἀτόμων ἰδιαιτέρας μάλιστα προσοχῆς ἀξιοὶ καθίστανται, οἱ χρόνοι τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου καὶ οἱ χρόνοι τῆς καταπτώσεως καὶ τῆς ἀτυχίας, ἢ οἱ χρόνοι τῆς δημιουργίας καὶ δυνάμεως καὶ οἱ χρόνοι τῆς φθορᾶς καὶ ἐξασθενήσεως. Ἀμφοτέρω εἶνε διδακτικώτατοι καὶ τερπνότεροι εἰς τὸν ἄνθρωπον· οἱ μὲν παρέχουσιν ἀφορμὴν ἵνα

σπουδάσει τις τὰ αἷτια τοῦ μεγαλείου καὶ συναυψωθῆ μετ' αὐτοῦ, οἱ δὲ ἐρμηνεύοντες τοὺς λόγους τῆς καταπτώσεως φέρουσιν εἰς συναίσθησιν ἑαυτοῦ καὶ διορᾷ ἕκαστος τοῦ καὶ αὐτὸς ὀλισθαίνει, ἵνα προφυλαχθῆ. Τερπνοὶ καὶ χαρμύστικοι οἱ χρόνοι τοῦ μεγαλείου, καὶ μετὰ θυμηδείας καὶ ἀναψυχῆς ἀναμνησκέται αὐτῶν ὁ ἄνθρωπος βραδύτερον, ἀλλ' οὐχ ἦττον συμπαθεῖς καὶ περισταλτικοὶ καὶ οἱ χρόνοι τῶν ἀτυχιῶν. Ὁ Πολύβιος ἠκμασεν εἰς τοιοῦτους ἐθνικῆς καταπτώσεως χρόνους. Ἡγωνίσθη ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ, καὶ παρασυρθεὶς ἄκων ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν γεγονότων εἰς φυγὴν, ἠσχολήθη συντάττων τὴν ἱστορίαν τῶν συγχρόνων του, ἵνα καταλίπη οὕτω τοῖς μεταγενεστέροις ὑπόμνημα τῆς ὕλικῆς καὶ ἠθικῆς τῶν συγχρόνων καταπτώσεως, καὶ ἐπωφελεῖς τοῖς ὁμογενέσιν ἀνάγνωσμα. Ἐγραψε τὴν διαθήκην τῆς ἐνταφισθείσης ἀρχαίας ἐλευθερίας καὶ ἐψάλλε τὸ κύκνειον ἐπ' αὐτῆς ᾄσμα. Ὅθεν ὡς τοιοῦτον πρέπει μετὰ προσοχῆς νὰ μελετῶμεν λαμβάνοντες ἀνὰ χειρὸς αὐτοῦ τὸ σύγγραμμα.

ΟΙ ΕΝ ΑΜΕΡΙΚΗ ΟΠΑΔΟΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΚΤΗΜΟΣΥΝΗΣ.

Διαλαβόντες ἐν τῷ προλαβόντι φυλλάδιῳ ὀλίγα περὶ τῶν *τρεμότων*, καλὸν νομίζομεν ν' ἀναφέρωμέν τινα καὶ περὶ τῶν λοιπῶν θρησκευτικῶν αἰρέσεων, τῶν βίαις τῆς θρησκείας ἔχουσῶν τὴν κοινοκτημοσύνην.

Οἱ λεγόμενοι *φίλοι* τῆς ἀρμονίας ἠγεμόνας τῶν ἀρετῶν θεωροῦσιν, ὅπως καὶ οἱ πρέμοντες, τὴν ταπεινοφροσύνην, τὴν ἀπλότητα, τὴν θυσίαν (στέρησιν πραγμάτων τινος), τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, τὴν ἐργασίαν, τὴν προσευχὴν καὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἰδίων πράξεων—τούτῃστι τὴν ἀγαμίαν καὶ τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ἀμαρτιῶν—περιφρονοῦσιν ὅμως τὰ πνεύματα καὶ πιστεύουσιν εἰς τὴν δευτέραν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ. Ἡ

μητρόπολις τῶν Ἀρμονία, ἀφοῦ ἐπὶ τινα χρόνον ἠκμασεν, ἤδη φαίνεται ὅτι παρακμάζει· τοιαύτη δὲ παρακμὴ ἀπειλεῖ πᾶσαν ἐκ λαϊκῶν κοινωνίαν, ἧς τὰ μέλη δὲν ἀνανεοῦνται διὰ τοῦ γάμου.

Οἱ τῆς κοινότητος αὐτῆς ὄπαδοι καλοῦνται καὶ *Ραππισταί*, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς αἰρέσεως καὶ μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς Γεωργίου Ῥάπ (*Rapp*). Ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶχε γεννηθῆ ἐν Βυρτεμβέργῃ τῷ 1757 ἦν δὲ υἱὸς ἀγρότου καὶ ἔτυχε τῆς προκαταρκτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἧς τυγχάνουσιν οἱ τῆς τάξεως αὐτῆς παῖδες. Εἰκοσιεξαετῆς ἐνυμφεύθη καὶ ἔσχε δύο υἱούς, γενομένους κατόπιν μέλη τῆς εταιρείας. Ἐξ ἀπαλῶν ὀνόμων ὁ Ῥάπ ἦν λίαν φιλαναγνώστης, ἐλλείψει δ' ἄλλων βιβλίων ἐμελέτα τὴν ἀγίαν Γραφὴν καὶ λίαν ἐλυπεῖτο διὰ τὴν κατάστασιν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν χαλάρωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος. Τῷ 1787 ἤρξατο διδάσκων ἐν τῇ οἰκίᾳ του νέα δόγματα, διὰ ὃ κληρὸς κατήγγειλεν εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτὸν καὶ τοὺς ὄπαδούς του, καὶ τοὶ ἐπέβησαν τοῖς κειμένοι νόμοι καὶ διῆγον βίον καθ' ὅλα σώφρονα, μόνον τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως ἔπαυ γελλόμενοι. Ὡς ἐκ τούτου κατεδιώχθησαν γνησὸν δὲ ὅτι ὁ διωγμὸς συντελεῖ λίαν εἰς τὸ νὰ διεγείρῃ ἔτι μᾶλλον τὸν θρησκευτικὸν ζῆλον. Οἱ ὄπαδοι τῆς νέας αἰρέσεως πολλὰ ὑπέστησαν ἐν ταῖς φυλακαῖς καὶ ὑπεβλήθησαν εἰς συνεχῆ πρόστιμα· διὸ ἀπηύδησαν, καὶ τῷ 1803 τριακόσαιο οἰκογένεια ἀρχηγὸν ἔχουσαι τὸν Ῥάπ, ἀνεχώρησαν δι' Ἀμερικὴν χάριν τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας των.

Τριακόσαιο μαθηταὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς Βαλτιμόρην μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τριακόσαιο ἄλλοι εἰς Φιλαδέλφειαν, οἱ δὲ λοιποὶ διευθύνθησαν εἰς τὴν κομητείαν Λυκόμικ (Πενσυλβανίαν) ὑπὸ τὸν Χάλλερ, ὄπαδὸν τοῦ Ῥάπ. Οἱ ἀπολειφθέντες ἐξακόσιοι πιστοὶ τοῦ τελευταίου ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀγρόται καὶ τεχνῖται, ἄνθρωποι οἰκονόμοι καὶ κάτοχοι περιουσίας τινός. Κατέστησαν δὲ κοινὴν τὴν περιουσίαν των καὶ

ἐπεδόθησαν ὄλαις δυνάμεσιν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν καὶ μετ' ὀλίγον συνέστησαν περίφημον διυλιστήριον *οὐίσκη*, καὶ τοὶ οἱ ἱδρυταὶ οὐδέποτε ποιοῦσι χρῆσιν πνευματωδῶν ποτῶν. Ἐν γένει τὰ προϊόντα των, γεννήματα, ἔλαιον μήκωτος, μαλλία κτλ. συντόμως κατήντησαν περιζήτητα καὶ λίαν φρονίμως ὁ Ῥάπ διηύθυνε τὰ πάντα. Μέχρι τοῦ 1807 ὁ γάμος ἦν ἐπιτετραμμένος ἐν τῇ κοινότητι, ἀλλὰ τοῦ θρησκευτικοῦ ζήλου αὐξηθέντος παρὰ τοῖς νεωτέροις μέλεσιν, ἀπεφασίσθη ἀπὸ κοινοῦ νὰ τὸν καταργήσωσι καὶ τὸ παράδειγμα τῆς ἐκουσίτου ἀγαμίας ἔδωκαν πρῶτοι ὁ Ῥάπ καὶ ὁ υἱὸς του Ἰωάννης, ὅστις, πρὸ μικροῦ νυμφευθεὶς, ἐξῆσε μετὰ τῆς γυναικὸς του ὡς ἀδελφὸς πρὸς ἀδελφὴν. Ἐκτοτε οὐδὲν τέκνον ἐγεννήθη ἐν τῇ Ἀρμονίᾳ. Οἱ μὴ ὁμοφρονοῦντες ἀπεσπάσθησαν τῆς εταιρείας, οἱ δὲ λοιποὶ ἠκολούθησαν τὸ τοῦ Ἀποστόλου, εἰπόντος «Ἄδελφοί, ὁ χρόνος βραχύς, οἱ ἔχοντες γυναῖκας ζησάτωσαν ὡς εἰ μὴ εἶχον.» Ὁ Κ. Ἐνρίτσον, ὁ νῦν ἀρχηγὸς τῆς Ἀρμονίας, εἶπεν εἰς τὸν Κ. Νορδὸφ ὅτι οὕτω τῶντι διῆγον ἀπὸ πεντηκονταετίας, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἐπιβλήσεως ἐπὶ τῶν ἀρχαίων συζύγων, συμβιούντων ἐν τῇ αὐτῇ στέγῃ. «Περιττὴ προσέθηκον, ἀποβαίνει πᾶσα ἐπιτήρησις· διότι πεποιθᾶμεν ἐπὶ τὴν ἰσχύν τῆς πίστεως καὶ τῆς προσευχῆς.» Ἐντούτοις μόλις ἀπολείπονται ἤδη ἑκατὸν δέκα ἀδελφοί.

Ὅλοι οἱ ἄγαμοὶ Ῥαππισταὶ οὗτοι, ὅπως καὶ οἱ τρέμοντες, ἀφικνούνται εἰς βαθὺ γῆρας ὑγιέστατοι. Ὁ πατὴρ Ῥάπ ἐξῆσεν 90 ἔτη.

Τὸ μέρος τῆς Πενσυλβανίας, ὅπου τὸ πρῶτον εἶχον ἀποκατασταθῆ, δὲν ἦτο τόσον κατάλληλον πρὸς καλλιέργειαν ἀμπελων, ἔλειπον δὲ τότε τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας διὰ τοῦ ποταμοῦ· διὸ τῷ 1814 μετέβησαν εἰς τὴν πολιτείαν τῆς Ἰνδιάνας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Οὐάμπας, ὅπου ταχέως κῆρξαν τὸν πλοῦτον αὐτῶν, αὐξηθείσης καὶ τῆς κοινότητος διὰ τῆς προσελεύσεως νέων μελῶν. Ἐντούτοις ἔνεκεν συνεχῶν ἐ-

πιδημιῶν καὶ κακῶν γειτόνων ὁ πατὴρ Ῥάπ ἐπώλησε τὴν ἀποικίαν εἰς τινα Ῥοβέρτον Ὅβεν (*Owen*), Ἀγγλον μεταρρυθμιστὴν, *φιλόανθρωπον* καὶ *εὐμενῆ* (α), ὅστις ἀπεπειράθη νὰ ἐγκληματίσῃ ἐκεῖ τὴν θεωρίαν του περὶ τοῦ ἠθικοῦ πνευθῆνου. Ἄξιον σημειώσεως ὅτι ἡ χώρα αὕτη, ἡ τόσον ἀκμάσασα ὑπὸ θρησκευτικὴν κοινωνίαν, διοικηθεῖσα κατόπιν ὑπὸ πνεῦμα ἀπλῆς κοινοκτημοσύνης, ἀποκρουέσας πᾶσαν ἰδέαν καθήκοντος, κατέστη καταγώγιον ἐπαίτων, ἀλητῶν καὶ τυχοδιωκτῶν, ὅστε ὁ νέος ἀρχηγὸς μετὰ δύο ἐτῶν ἀγόνους προσπαθείας ἠναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ.

Οἱ Ῥαππισταὶ ἐν ἔτει 1818 ἔκαυσαν τὸ βιβλίον ἐν ᾧ ἐνεγράφετο ἡ περιουσία, ἦν ἕκαστον μέλος συνεισέφερεν ἕως τότε· τοῦτο δὲ ἐπραξάν ἵνα ἔτι μᾶλλον ἐνισχύσωσιν τὴν μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς κοινότητος ἰσότητα. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1825 φρονοῦσιν ὅτι εὖρον τὴν ὀριστικὴν κατοικίαν των καὶ συνέστησαν κλωστήρια, ὑδροπρίονας (ἐργοστάσια δηλ. πρίονων κινουμένων διὰ τοῦ ὕδατος), ἐφύτευσαν ἀμπελοὺς καὶ κήπους, καὶ τόσον ἐπέτυχαν εἰς τὴν σκωληκοτροφίαν, ὥστε τὰ ἐορτάσιμα τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐνδύματα μετ' ὀλίγον κατεσκευάζοντο ἐκ μεταξῆς. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πατὴρ Ῥάπ ἦτον ὑποχρεωμένος νὰ ὑποδέχεται ἱκανοὺς διακεκριμένους ξένους, ὁ λαὸς τῷ ᾠκοδόμησεν εὐρύχωρον οἰκίαν, περικυκλωμένην ὑπὸ ὠραίου κήπου. Ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν *Περιηγήσεων ἐν τῇ βορείᾳ Ἀμερικῇ* κατὰ τὸ 1825—1826 ὁ δοῦξ τοῦ Σάξ Βάιμαρ ὁμιλεῖ μετὰ θαυμασμοῦ περὶ τῆς βιομηχανίας καὶ εὐημερίας τῆς Οἰκονομίας (ἡ πόλις αὕτη παρήκμασεν ἤδη) καὶ περὶ τῶν χαριέντων ἀσμάτων ἐξηκοντάδος κορασίων.

Οἱ Ῥαππισταὶ προήγοντο κατ' εὐχὴν, ἀλλὰ τῷ 1831 ἐτάραξε τοὺς κύκλους των

(α) Ὁ Ῥοβέρτος Ὅβεν, συγγραφεὺς βιβλίου ἐπιγραφομένου *Biblos τοῦ γένου ἠθικοῦ Κόσμου*, ἠξίου ν' ἀντικαταστήσῃ τὰς πονίας καὶ ἀμοιβὰς διὰ τῆς εὐμενείας.

Γερμανός τυχοδιώκτης, αυτοκαλούμενος κόμης Λέων, ὅστις ἦλθε ν' ἀποκατασταθῆ ἐκεῖ μέτινας ὀπαδούς του φαντασιολόγους. Τὰ κατὰ τὸ φαινόμενον πρόβατα ταῦτα ἦσαν λύκοι πραγματικοὶ καὶ ἤρχισαν νὰ διαδίδωσιν ἀλλόκοτα δόγματα ἐν τῇ κοινότητι. Ταῦτα ἐπέφεραν σχίσμα καὶ ἐδέησαν ἐπὶ τέλους νὰ καταφύγωσιν εἰς ψευδοφορίαν ἵνα μάθωσι τίνες προέθεντο νὰ μείνωσιν εἰς τὰ ἀρχαῖα. Ὑπερίσχυσαν οἱ πρῶτοι ἰδρυταί, ἀλλ' ἵνα ἀπαλλαγῶσι τοῦ τυχοδιώκτου κόμητος καὶ τῶν ὀπαδῶν του ἠναγκάσθησαν νὰ τῷ μετρήσωσιν 105 χιλιάδας ταλλήρων. Ὁ τυχοδιώκτης Λέων ἀποκατέστη εἰς τὴν ἄλλην ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, πρεσβυῶν ἀρχὰς κοινοκτημοσύνης, ἀλλ' ἐπιτρέπων τὸν γάμον ὅσον δὲ κακῶς διηύθυνε τὰ κατ' αὐτὸν, ὥστε ἀπώλεσε τὰ χρήματα ὅσα ἀδίκως ἔλαβε καὶ ἐπὶ τέλους κατέλιπε τὸν τόπον, ἀποσυρθεὶς εἰς τὸν Ἐρυθροπόταμον, ὅπου τῷ 1833 ἀπεβίωσεν ἐκ χολέρας.

Οἱ *gίλοι* τῆς ἀρμολίας πιστεύουσιν εἰς τὴν σωτηρίαν σύμπαντος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀλλὰ μετὰ δοκιμασίας, ὧν θὰ ἐξαιρεθῶσιν οἱ ὁσῶς τὴν ἀγαμίαν τηρήσαντες. Ἡ λειτουργία τῆς Κυριακῆς, ἡ δὲ τῆς ἡμέρας γενομένη, οὐδὲν παρέχει ἰδιαιτέρον ἢ ὅτι οἱ ἄνδρες εἶναι κεχωρισμένοι ἀπὸ τὰς γυναῖκας. Ἐχουσι δὲ καθιερωμένας τὰς ἡμέρας τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην Παρασκευὴν, τὸ Πάσχα καὶ τὴν Πεντηκοστήν, καὶ δύο ἑορτὰς τὸ φθινόπωρον—τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν καὶ τὸν ἐτήσιον δεῖπνον. Κατὰ τὰς ἑορτὰς συνερχόμενοι ψάλλουσιν, ἀπαγγέλλουσι λόγους καὶ παρακάθονται εἰς κοινὴν τράπεζαν (αἱ ἀγάπαι τῶν πρώτων χριστιανῶν;) Ἐν τοῖς πέντε καθ' ἡμέραν γεύμασι δὲν ἐξαιρεῖται τὸ κρέας, τινὲς ὅμως ἀπέχουσι τοῦ χοιρίνου. Ἐπιτρέπεται ἡ μετρία χρῆσις οἴνου καὶ κισσοράκου ἀγαπῶσι δὲ πολὺ τὰ ἄνθη καὶ τὴν μουσικὴν καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ ἀδελφοὶ παίζουσι μουσικὸν τι ὄργανον ἀπαγορεύεται ὅμως ὁ χορδός. Οἱ κἄτοικοι τῆς Οἰκονομίας λαμβάνουσιν ἐφημε-

ρίδας καὶ ἔχουσι βιβλιοθήκην, ἀλλὰ κυρίως ἀναγιώσκουσι τὴν Γραφήν. Ἐκαστον τῶν θετῶν τέκνων τῶν μανθάνει τέχνην τινὰ. Ἐνδύματα δίδονται τακτικῶς τοῖς ἀδελφοῖς, ἅμα ἔχουσι χρεῖαν. Ὁ βράπτης ἐπιτηρεῖ τὰ ἐνδύματα, ὁ ὑποδηματοποιὸς τὰ ὑποδήματα, κτλ. φροντίζουσι δὲ νὰ ἦναι κοσμικῶς ἐνδεδυμένοι οἱ ἀδελφοί.

Οἱ Ῥαπισταὶ λέγουσιν ὅτι εἶναι ὁ περιούσιος λαὸς τοῦ Κυρίου.

Ἡ κοινότης, ἡ μᾶλλον διὰ τοῦ ἀσκητικοῦ βίου προσεγγίζουσα πρὸς τὰς τῶν ἀγάμων ἑταιρείας, καίτοι ἀνέχεται τὸν γάμον, εἶναι ἡ ἐν Ἀμανᾷ τῶν ἐμπνευμένων. Ἡ αἴρεσις αὕτη ὑπῆρχεν ἐν Γερμανίᾳ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὁ δὲ νῦν ἀρχηγὸς εἶναι γυνὴ ἡν ὑποθέτουσιν ὀμιλοῦσαν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐμπνευσιν τοῦ Θεοῦ. Ἐν ἔτεσι 1749, 1772 καὶ 1776 διεβίβασθησαν δὴθεν τοῖς ἐμπνευμένοις εἰδικώταται ἀποκαλύψεις, τῷ δὲ 1816, βράπτης ἐν Στρασβούργῳ, Μιχαὴλ Βράουζερτ τ' ὀνομαζόμενος, ἐγένετο ὄργανον ὅπως καλοῦσι τοὺς λαμβάνοντας τὰς ἀποκαλύψεις, καὶ τὸ πρόνομιον τοῦτο μετέσχον μετὰ τοῦ εἰρημένου ἀνδρὸς ὁ Φίλιππος Μάϊρμαν, ὕψαντης, ὁ Χριστιανὸς Μῆτς, ζυλοουργὸς, καὶ ἡ Βαρβάρρα Χέυνεμαν, πτωχὴ ἐξ Ἀλσατίας ὑπέρτερια. Ὁ Μῆτς, ὁ μέχρι τοῦ θανάτου του (1867) διατελέσας πνευματικὸς ἀρχηγὸς τῆς κοινότητος, ἔγραψεν ἕκθεσιν πάντων τῶν συμβάντων ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐγένετο ἀρχηγὸς μέχρι τῆς ἀφίξεώς τῆς ἀδελφότητος εἰς Ἰόβαν, ἡ δ' ἱστορία αὕτη ὀλίγον ἐποικοδομητικὴ τυγχάνει, διότι ἐξ αὐτῆς καταφαίνεται ὅτι ἡ Βαρβάρρα πολλάκις ἐπετιμήθη αὐστηρῶς καὶ ἀπεκλείσθη τῆς κοινότητος, ὅπερ ὅμως οὐδόλως ἠμπόδισεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ νὰ γίνῃ συνεργάτης τοῦ Μῆτς καὶ νὰ ἀποδειχθῆ μετὰ τὸν θάνατόν του τὸ μακτερον τῆς Ἀμανᾶς. Οἱ ἐμπνευμένοι λαβόντες οὐρανόθεν τὴν διαταγὴν νὰ μεταναστεύσωσιν εἰς Ἀμερικὴν, ἀποκατέστησαν

πρῶτον πλησίον τοῦ Βουφάλου (1842), ἀλλ' ὄφειλον νὰ παλαίωσι πρὸς τοὺς Ἰνδούς· οὐχ ἤττον ἡ ἀποικία τῶν μετ' οὐ πολὺ ἀνεπτύχθη καὶ προώδευσε. Τὴν πρῶτον ἔρημον ταύτην ἐπόλεσαν κατόπιν εἰς ἄλλους ἐκ Γερμανίας μεταναστάτας καὶ ἐτρέψαν τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν πολιτείαν τῆς Ἰόβας· σήμερον δὲ 1450 αὐτῶν κατοικοῦσιν ἐπτὰ χωρία, ὅπου ἐπλούτησαν ἐκ τῆς γεωργίας καὶ ἐκ τῶν διαφορῶν ἐργοστασίων. Ἐν Γερμανίᾳ δὲν ἦσαν κοινοκτῆμονες, ὤρμηθησαν δ' εἰς τοῦτο ἐν Ἀμερικῇ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν εὐμερίαν τῶν ἀδελφῶν τῶν, ὅπερ ἀπέδωκαν εἰς ἐμπνευσιν ἐκ Θεοῦ.

Ὅπως οἱ τρέμοντες, καὶ οἱ ἐμπνευμένοι ἀποστρέφονται τὰς ἐπιδείξεις. Οἱ οἰκίαι τῶν εἶναι καθαρὰ καὶ καλὰ, τὰ δὲ σχολεῖα καὶ αἱ Ἐκκλησίαι διακρίνονται ἐκείνων μόνον ἐκ τῶν μεγάλων διαστάσεων τῶν· ἐπίσης δὲ μεγάλα εἶναι καὶ αἱ οἰκίαι ὅπου γίνονται τὰ γεύματα. Ἐκάστη οἰκογένεια ἔχει ἴδιον οἶκημα, διὰ κωδωνοκρουσίας δὲ συνέρχονται ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παῖδες εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν αἴθουσαν, εἰς ἰδιαιτέρας τράπεζας· διὰ τούτου φρονοῦσιν ὅτι ἐμποδίζουσι τὰς ἀνοφελεῖς συνδιαλέξεις καὶ τοὺς ἐλευθέρους τρόπους. Εἰς τὸ μαγειρεῖον ἐργάζονται νεάνιδες ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν γραιῶν. Ἡ τροφή εἶναι ἄφθονος (εἰς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς ὀπωσθήποτε κωλυομένους νὰ συνέλθωσιν εἰς τὴν κοινὴν τράπεζαν μεταφέρουσιν αὐτὴν παῖδες), ἐπιτρέπεται δὲ ὁ ζῦθος, ὁ οἶνος καὶ ὁ καπνός. Ἡ ἐργασία εἶναι ὀργανισμένη ὅπως καὶ παρὰ τοῖς τρέμουσι καὶ ἀνὰ πᾶσαν ἐσπέραν κανονίζουσι τὰ τῆς ἐπιούσης ἔργα. Τὰ τέκνα ἀμφοτέρων τῶν φύλων μεταβαίνουσιν εἰς ἐν καὶ τὸ αὐτὸ σχολεῖον ἀπὸ τοῦ ἕκτου μέχρι τοῦ δεκάτου τρίτου τῆς ἡλικίας τῶν ἔτους· ἡ δ' ἐκπαίδευσις εἶναι στοιχειώδης καὶ μανθάνουσι κυρίως τὴν ἁγίαν Γραφήν καὶ τὴν κατῆχησιν, ἀπαγορευομένης τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς. Αἱ γυναῖκες, ἐκτὸς τῆς προφητιδος Βαρβάρρας, δὲν εἶναι τίσων σεβαστῶν καὶ θεωροῦνται ἐπικίνδυναι εἰς τὴν ψυχικὴν

ἡσυχίαν. Καὶ αὕτη ἡ ἀθωοτέρα διασκέδασις μεταξὺ νέων καὶ νεανίδων εἶναι ἐμποδισμένη, οὐχ ἤττον ὅμως ὁ ἔρωσ εἰσδύει, ὅπως καὶ ἀλλαγῶν, εἰς τὴν ἀποικίαν τοῦ Ἀμανᾶ. Θί πλείστοι τῶν ἀνδρῶν περιμένουσι μεθ' ὑπομονῆς νὰ φθάσωσι τὸ ὄγδοον καστὸν τῆς ἡλικίας τῶν ἔτος ἵνα συνέλθωσιν εἰς γάμου κοινωνίαν, διότι πρὶν δὲν ἐπιτρέπεται ὁ γάμος, ὅστις τελεῖται μετὰ τῆς δυνατῆς αὐτηρότητας, οἱ δὲ νεύνομοι ἕνεκεν τῆς ἐνώσεώς τῶν κατέρχονται εἰς τὴν τελευταίαν τῶν τριῶν πνευματικῶν τάξιν, εἰς ἃς ἡ κοινότης διαιρεῖται, καὶ ἂν ἀποδειχθῶσι διὰ τῆς εὐσεβείας τῶν ἀξιοπροαγωγῆς ἀνέρχονται πάλιν μέχρι τῆς πρώτης.

Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία τοῦ Ἀμανᾶ εἶναι ἀναθεθεμένη εἰς δεκατρεῖς διοικητὰς, ἐκλεγομένους κατ' ἔτος ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν, οἱ δὲ διοικηταὶ ἐκλέγουσι τὸν πρόεδρον. Οὗτοι ἀσχολοῦνται περὶ τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοσμικῶν ὑποθέσεων, τῶν δὲ θρησκευτικῶν συνελύσεων προεδρεύουσιν οἱ πρεσβύτεροι, ὡς ἄνωθεν ἐμπνευμένοι. Οἱ λεγόμενοι πρεσβύτεροι ἢ προϊστάμενοι δὲν εἶναι ἐκ τῶν γηροντοτέρων, ἀλλ' ἐκ τῶν διαπρεπόντων ἐπ' ἀρετῇ. Ὁ καθ' ὅλον τὸν βίον ὑποκείμενος εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ λαμβάνει εἰς ἀντάλλαγμα τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Τοιαύτη εἶναι ἡ βᾶσις τῆς θρησκείας τῶν *gίλων* τῆς ἀρμολίας, ἧς τὰ μέλη ἦσαν πρὶν Λουθηρανοὶ, καθολικοὶ καὶ τινες Ἑβραῖοι· πιστεύουσιν δὲ εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα, εἰς τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν καὶ εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν, ὅχι ὅμως καὶ εἰς τὰς αἰωνίους ποινάς.

Τὰ μηνύματα, τὰ μαθήματα καὶ αἱ προφητεῖαι τῶν *ὀργάνων* τυποῦνται ἐτησίως καὶ μετὰ τῆς Γραφῆς ἀποτελοῦσι πολυάριθμον συλλογὴν ὕμνων καὶ δύο κατῆχησεις, τὴν μὲν διὰ τοὺς παῖδας, τὴν δὲ διὰ τοὺς ἐφήβους· αὕτη εἶναι ὅλη ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Ἀμανᾶ. Καθ' ἐκάστην δὲ Τετάρτην, Σάββατον καὶ Κυριακὴν, τὴν πρῶταν, συγκροτεῖται θρησκευτικὴ συνέλευσις· ἐκτὸς δὲ τῶν ἐκκλησιῶν ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι εὐ-

κτῆριοι οἰκοί. Αἱ θρησκευτικαὶ τελεταὶ εἶναι ἀπλούσταται καὶ ἕκαστος προσεύχεται κατ' ἰδίαν. Κυριώτεροι τῶν Ῥαππιστῶν ἔορτα εἶναι ἡ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, τὸ Πάσχα καὶ ἡ μεγάλη ἑβδομάς· ἀπαξ δὲ τοῦ ἔτους τοῦλάχιστον οἱ πρεσβύτεροι ἐνεργοῦσι γενικὴν ἐπιθεώρησιν ἵνα ἴδωσιν εἰς ποῖαν θρησκευτικῶς διατελεῖ κατάστασις ἡ κοινότης. Ἐκαστον μέλος ἐξετάζεται κατὰ βάθος· καὶ τοὺς μὲν ἀμαρτήσαντας ἐξορκίζουσι νὰ μετανοήσωσι, τοὺς δὲ ὑποκύψαντας πάλιν εἰς τὴν ἀμαρτίαν, ἀποβάλλουσιν, ὥστε δύναται τις εἰπεῖν ὅτι οὐδεμία σπυδαία κακία ὑπάρχει εἰς Ἀμάν. Τοῦ Κ. Νορδὸφ ἐρωτήσαντος εἰς ποῖαν ποινὴν ὑπεβάλλοντο οἱ μέθυσοι, τῷ ἀπήντησαν ὅτι οὐδεὶς ἐσκέφθη περὶ τούτου, διότι ἡ μέθη ἦτο πρᾶγμα ἄγνωστον.

Οἱ Ῥαππιστῆαι εἶναι ἄνθρωποι τίμιοι, γεωργοὶ ἀξιόλογοι, φρόνιμοι, αὐστηρῶν ἠθῶν καὶ ὀλιγαρκεῖς, ἀνὸλιγάρκεια ἦναι ἡ ἀπύλωτος ἰσότης, ἡ βεβαιότης ὅτι ἔχει τις τὰ διὰ τὴν αὐριον ἀναγκαῖα καὶ ἡ ἔλλειψις κυρίου· φαίνεται δὲ ὅτι οἱ Γερμανοὶ περὶ πολλοῦ ποιοῦνται τὰ ἀγαθὰ ταῦτα, διὰ τοῦτο καὶ ἡ κοινοκτημοσύνη προοδεύει παρ' αὐτοῖς ἰδιαζόντως. Ἀνευρίσκομεν δ' αὐτοὺς εἰς Ζόαρ, ἐν τῇ κομητείᾳ τοῦ Τουσκαράουα (εἰς τὴν πολιτείαν τοῦ Ὀχίου), ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀποχωριστῶν ἢ ἀποσπαστικῶν (*separatistes*). Τὴν πρώτην των καλύθην ἀνήγειραν τῷ 1817 ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἰωσήφ Μπαιουμέλερ, ὃν ἐξελέξαντο ἀρχηγὸν μετὰ δωδεκαετείς διωγμοὺς ἐν Βυρτεμβέργῃ, ὅπου ἤρνοῦντο νὰ ὑπηρετήσωσιν ὡς στρατιῶται καὶ νὰ στείλλωσιν τὰ τέκνα των εἰς τὰ σχολεῖα, τὰ διατελοῦντα ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ κλήρου. Τόσον δὲ πτωχοὶ ἦσαν ὅτε ἀφίχθησαν εἰς Ἀμερικὴν, ὥστε, ὅπως κερδαίνωσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ὤφειλον νὰ ὑπηρετῶσιν ἐπὶ μισθῷ εἰς τὰς πέριξ ἐπαύλει· ἀλλὰ πόροι ἀσθενεῖς συνενούμενοι ἀποτελοῦσι ταχέως δύναμιν.—Οὐδέποτε, εἶπε γέρον τις εἰς τὸν Κ. Νορδὸφ, ἠθέλωμεν δυνῆθαι νὰ πληρώσωμεν τὴν γῆν ἡμῶν, ἀν δὲν ἀποτελοῦμεν

κοινότητα.—Οἱ ἀποχωρισταὶ κατ' ἀρχὰς ἦσαν ἐχθροὶ τοῦ γάμου, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1828 ἢ 1830 ἤρχισαν ν' ἀνέχονται αὐτὸν σιωπηλῶς· εἰσὶ δ' ἤδη κύριοι ἐπέκεινα τῶν 7000 πλέθρων γῆς εὐφόρου, καὶ πρὸς τούτοις ἔχουσιν ἀγροὺς εἰς Ἴσβαν καὶ διατηροῦσι διάφορα βιομηχανικὰ καταστήματα. Ἐν συντόμῳ, ἔχουσι περιουσίαν ἐπέκεινα τοῦ ἐνὸς ἑκατομμυρίου ταλλήρων, καὶ τοὶ τὴν κοινότητα μόλις ἀποτελοῦσι 300 μέλη θεοσόφων—ἀνδρῶν ἀκάκων καὶ ζηλωτῶν, ἐχθρῶν πάσης τελετῆς, ἣν θεωροῦσιν ὡς εἰδωλολατρείαν ἅμα δὲν κατευθύνεται εἰς τὸν Θεόν. Οὐδέποτε ἀποκαλύπτουσι τὴν κεφαλὴν καὶ ὀμιλοῦσιν ἐνικῶς. Οὐδὲν μυστήριον παραδέχονται καὶ ὁ γάμος τελεῖται ἄνευ ἱερέως, οὐδὲ ἱεροκήρυκας ἔχουσιν· οἱ ἄνδρες λαμβάνουσι γυναῖκα· ἐκ τῆς αὐτῆς κοινότητος, ἄλλως ἀποβάλλονται· οὐδεμίαν δὲ διάταξιν ἐκκλησιαστικὴν παραδέχονται, καὶ τὴν Κυριακὴν, καὶ περ συνερχόμενοι τρις, ψάλλουσιν ὕμνους ἢ ἀναγινώσκουσι, μὴ προσευχόμενοι δημοσίως, μηδ' ὑψηλοφώνως. Ἀπὸ τριακονταετίας καὶ ἐπέκεινα διοικεῖ αὐτοὺς πολιτικῶς ὁ Ἰάκωβος Ἀκκερμαν, ἄξιον δὲ θαυμασμοῦ πῶς τόσον προήχθησαν κατὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐημερίαν ἄνθρωποι πτωχοὶ καὶ χυδαῖοι· ὁμολογητέον ὅμως ὅτι μόνον ἡ ἐπιμονὴ τῶν Γερμανῶν κατορθοῖ τὰ τοιαῦτα.

Ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς ἀποικίας οὐδεὶς ἐτράπη εἰς κακούργημα, οὐδ' ἐφάνη ἐπαίτης· ἕκαστος δὲ πολίτης εἶναι ἐλεύθερος νὰ φύγῃ ἂν θέλῃ, λαμβάνων τ' ἀναλογούντα αὐτῷ χρήματα. Τῶν αἱρέσεων τούτων αἱ πλείεσται ἐπιδιώκουσι τὸν ἐξῆς σκοπὸν—νὰ θέσωσιν εἰς ἄρμονίαν τὸν ἀνθρώπινον βίον πρὸς τοὺς φυσικοὺς νόμους, ν' ἀναθέσωσι τὰ πάντα πρὸς τὸν οὐράνιον πατέρα καὶ νὰ ὑπομείνωσι τὰς δοκιμασίας τοῦ κόσμου τούτου ἀθορόβως, ἡρέμα καὶ ἀλύπως. Οὕτω πως, λέγουσι, τυγχάνει τις ἄνθρωπος.

Ἡ ἐλλογόφων λεγομένη δημοκρατικὴ κοινοκτημοσύνη, ἡ μηδεμίαν ἔχουσα βᾶσιν

θρησκευτικὴν, φαίνεται ὅτι δὲν ἐπιτυγχάνει ἐν Ἀμερικῇ· ἀπόδειξις δὲ ἡ γαλλικὴ ἀποικία, ἣν εἶχε συστήσει κατὰ τὸ 1848 Καμπέτις, δικηγόρος, πολιτικὸς, μέλος τοῦ Νομοθετικοῦ Σώματος τῆς Γαλλίας, συγγραφεὺς καὶ ἐφημεριδογράφος. Ἡθέλησεν ὁ ἀνὴρ νὰ εὕρῃ νέαν Γῆν τῆς Ἐπαγγελίας καὶ ἀποκατέστη εἰς Τεξὰς, ἀλλ' οἱ ὄπαδοί του, ἀντὶ τῆς εὐημερίας, εὗρον τὸν κίτρινον πυρετὸν, διὸ μετὰ δύο ἔτη μετέβη ἀλλαχοῦ· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν εὐδοκίμησεν ἡ ἀποικία, διότι ὁ ἀρχηγὸς μὲ χεῖμαρικὰς ἰδέας ἐτρέφετο καὶ εἰς συγγραφὰς ἠσχολεῖτο. Οἱ ὀλίγοι αὐτοὶ ἀποικοὶ εἰσὶν ἄθρησκοὶ, παραδέχονται τὸν γάμον ὡς θεσμὸν ὑποχρεωτικὸν καὶ ἔχουσι τὰ πάντα κοινά. Ἡδὲ ὅλος παρακαμάζει.

Εἰς τὸ Ἰλλινούα ὑπῆρχεν ἀποικία Σουηδῶν κοινοκτημόνων, ἀλλ' ἐνῶ κατ' ἀρχὰς ἤκμαζεν, ἤδη παρακαμάζει. Οἱ ἀδελφοὶ ἐτράπησαν εἰς τὴν πολυτέλειαν, ἠρνήθησαν τὰ ἀρχαῖα ἔθνη καὶ ἀπέβαλαν πᾶν θρησκευτικὸν αἶσθημα. Ἡ κοινότης εἶναι καταχρεωμένη, ἐξ οὗ ἐπῆλθεν ἐντελής παραλυσία. Αἱ ἀληθῶς ἰσχυραὶ κοινότητες εἰσὶν ἐκεῖναι αἵτινες, οὐ μόνον, πρὸς ταῖς θρησκευτικὰς ἀρχαίς, αἵτινες εἰσὶν ἱεραὶ, ἀποφεύγουσι τὰ χρέη, ἀλλὰ καὶ ζῶσι λίαν οικονομικῶς· οὐδεμία δ' ἴσως κοινότης προήχθη ἐμπορικῶς τόσον ὅσον ἡ τῶν *τελειοποιουμένων*.

Ἡ εταίρεια αὕτη, λεγομένη καὶ τῆς *ἐλευθέρως ἀγάπης*, εἶναι γνωστὴ ἐν Εὐρώπῃ ἕνεκεν τοῦ ἀσυνήθους ζήλου ὃν ἐπιδεικνύει ἵνα καταστήσῃ γνωστὰς διὰ τοῦ τύπου τὰς πράξεις καὶ τάσεις τῆς, κυρίως δὲ ἕνεκεν σκανδάλων τινῶν, ἀναμνησκόντων τὰ ἦθη τῶν Μορμόνων. Οἱ *τελειοποιούμενοι* δὲν ἔχουσιν ἰδίαν οἰκογένειαν· γυναῖκες καὶ τέκνα εἰσὶ κοινά, μὲ περιορισμούς τινας ὅμως, μὴ ἐπιτρέποντας νὰ ὑποδοθῆται τὸ ὑποτιθέμενον φιλήδονον. Ὁ πολυπλοκὸς γάμος, ἐν ᾧ μετ' ἀπαραδειγματιστοῦ τόλμης συνδυάζονται ἡ πολυγαμία καὶ ἡ πολυανδρία, ἐπιτρέπει εἰς πάντα ἄνδρα καὶ εἰς πᾶσαν γυναῖκα τῆς κοινότητος νὰ συγκατοικήσῃ μετ' ἄλλου ἢ ἄλλης ἐλευθέρως, ἀφοῦ ἐπιτύχῃ πρῶτον τῆς συγκαταθέσεως

τοῦ μὲν ἢ τῆς δὲ, ὅχι κατ' ἰδίαν, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τρίτου. Ἡ ἀποκλειστικὴ συμβίωσις δύο ἀτόμων θεωρεῖται εἰδωλολατρεία καὶ θὰ διερρηγνύετο διὰ τῆς ἐπιχρίσεως, ἣτις παρὰ τοῖς τελειοποιουμένοις ἀναπληροῖ τὴν ἐξομολόγησιν καὶ ἐξέτασιν, ὅς αἱ ἄλλαι αἱρέσεις θεωροῦσιν ἀναγκαῖας ὅπως γινώσκωσι τὴν πνευματικὴν κατάστασιν τῶν μελῶν των. Ὁ Κ. Νορδὸφ παρέστη εἰς μίαν τῶν ἐπικρίσεων ἢ δικῶν αὐτῶν. Νέος τις ἐκάθησεν εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ βᾶθρον, παρουσία δὲ τοῦ ἀρχηγοῦ δεκαπεντὰς μαρτύρων κατέθεσαν κατὰ τοῦ δυστυχοῦς, ὃν ἤθελε νὰ καταλίπῃ ἡ σύζυγος, οἱ μὲν κατηγοροῦντες ἐπὶ θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας, οἱ δὲ ἐπὶ ἀβρᾶ διαίτη. Ὁ κατηγορούμενος, ὠχρὸς καὶ σιωπηλὸς, ἤκουσε μὲ κεκλιμένην κεφαλὴν ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν τὴν κατηγορίαν, ἣν ἀπέκρουσεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς κοινότητος. Οὗτος ἐξέφερε τὴν γνώμην του περὶ τοῦ νέου καὶ ἐπήνεσε τὸν θρίαμβον ὃν ἤρατο κατ' αὐτοῦ συναίνεσας ν' ἀντικαταστήσῃ αὐτὸν ἄλλος παρὰ τῇ ἰδίᾳ γυναίκι, ἣτις ἔμελλε νὰ τέξῃ προσεχῶς τέκνον ἐκ τοῦ αὐτοῦ.

Τὴν κοινότητα ἀποτελοῦσι κυρίως Ἀμερικανοὶ, ἀλλ' εὕρηνται καὶ τινες Ἀγγλοὶ. Οἱ ἀδελφοὶ, 283 τὸν ἀριθμὸν, ὕλικῶς προάγονται, καὶ τῷ μὲν 1857 ἡ περιουσία των ἀνῆρχετο εἰς 67,000 τάλληρα, τῷ δὲ 1874 εἰς ἐπέκεινα τοῦ ἐνὸς ἑκατομμυρίου. Πιστεύουσιν εἰς τὰ πνεύματα καὶ αἱ ἱεροπραξίαι των εἰσὶν ἀπλούσταται, διότι δὲν παραδέχονται οὔτε μυστήρια, οὔτε κηρύγματα, οὔτε τελετὰς, οὐδὲ τηροῦσι τὴν Κυριακὴν, ἐπὶ λόγῳ ὅτι ὄλαι αἱ ἡμέραι εἰσὶ τοῦ Θεοῦ· δὲν προσεύχονται ὑψηλοφώνως, ἀλλ' ἀναγινώσκουσι συνεχῶς τὴν ἁγίαν Γραφήν. Ὁ Χριστὸς θεωρεῖται αἰώνιος υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Τὸ λογιστικὸν κρατεῖ γυνή, ἣτις μετὰ μοναδικῆς ἀκριβείας ἐκτελεῖ τὰ χρέη τῆς. Τὴν πρῶτην ἐκάστης Κυριακῆς ἐξετάζονται ἐν συμβουλίῳ αἱ πράξεις τῆς ληξιάσης ἑβδομάδος καὶ κανονίζονται αἱ μέλουσαι ἐργασίαι.

Οἱ τελειοποιούμενοι μεγάλην τοῦ τύπου

χρήν ποιούσιν, ἡ δὲ ἐφημερίς των, *Oneida Circular* καλουμένη (α), εἶναι διαδεδομένη πανταχοῦ. Συνήθως εἶναι καλῶς συντεταγμένη καὶ διαπρέπει ἐπὶ εὐλικρινείᾳ ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς θεωρίας τῆς αἰρέσεως. Αἱ ἀγγελίαι εἶναι περιεργόταται, καὶ ἰδοὺ ὑποδείγματα τινά :

Ἐνοικιάζονται δωμάτια—ἐν τοῖς πολυαριθμοῖς ἐνδιαιτήμασιν ἅτινα ὁ Χριστὸς ἠτοίμασε τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

Τοῖς πάσχουσιν.—Οἶνος καὶ γάλα διὰ τοὺς πεινῶντας, ἀνάπανσις διὰ τοὺς κεκμηκότας, παρηγορίαι διὰ τοὺς τεθλιμμένους—δωρεάν ἐν τῇ ἀποθήκῃ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

Λαμπρὸν ξενοδοχεῖον—εἰς τὸ ἕρος Σινά, κτλ.

Οἱ τελειοποιούμενοι εἶναι πρῶοι καὶ εὐγενεῖς τοὺς τρόπους. Οἱ παῖδες ἄμ' ἀποθλάσωσιν, ἀποσπῶνται ἀπὸ τὰς μητέρας καὶ περιποιῶνται ἀπὸ ἀδελφάς, ἕως οὗ φθάσωσιν εἰς ἡλικίαν διὰ τὸ σχολεῖον κοιμῶνται δὲ εἰς ἰδιαιτέρον ὑπνωτήριον.

Ὁ Κ. Νορδὸφ περιγράφει ἐφεσπερίδα παρὰ τοῖς τελειοποιουμένοις. Ἐν εὐρείᾳ αἰθούσῃ αἱ γυναῖκες κάθονται πέριξ στρογγύλων τραπεζῶν, ἀσχολούμεναι εἰς βιβλίον καὶ ἀναγινώσκουσαι ἐκθεσίαν τῶν ἐργασιῶν ἢ ἀποσπάσματα ἐφημερίδων (ἐπιτρέπονται ὁ χορὸς καὶ ὅλα τὰ παίγνια, ἐκτὸς τῶν χαρτίων) ἢ ὁμιλοῦσαι περὶ θρησκευτικῶν. Νέοις τις βλέπων τὴν γειτόνισσάν του ψάλλει :

«Ὁ ἀδελφὴ μου, σὲ ἀγαπῶ,

«Πλὴν τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ προτιμῶ.

«Ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγάπη εἶναι κρείστων πασῶν.»

«Ἡ δ' ἀδελφὴ ἀπαντᾷ :

«Ὁ ἀδελφὴ μου, σὲ ἀγαπῶ, κτλ.

Ἐπειτα ὅλοι ἐπαναλαμβάνουσιν ἐν χορῷ :

«Ναὶ κρείστων ἢ τοῦ Θεοῦ ἀγάπη εἶναι,

«Ἄλληλοῦσα, ἄλληλοῦσα !

«Ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγάπη τυγχάνει προτιμότερα [πασῶν.»

(α) Καὶ οἱ τρέμοντες ἐκδίδουσι κατὰ μῆνα ἐφημερίδα, Τρέμων καὶ Τρέμουσα καλουμένην καὶ συντασσομένην ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου

Εἰς τὴν πολιτείαν τοῦ Κανσὰς ἀποκατέστη μικρὰ ἀποικία Γάσων διακεκριμένων, σοφῶν δὴλ., τεχνιτῶν, κτλ., ὑλοφρόνων κυρίως, οἵτινες ἐδέχθησαν τὴν ἐκούσιον πενίαν ἵνα δοκιμάσωσι τὴν φυσικὴν ζωὴν μεταξὺ αὐτῶν δὲ ὑπάρχει καὶ εὐειδῆς γυνή, ἐνθουσιωδῶς συμμεριζομένη τὴν ἡρωικὴν ταύτην πάλην, τὴν συγκροτουμένην ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας, ὅπως τὴν ἐννοοῦσι. Μετ' αὐτῶν συνετάχθη στοιχεῖον ὅλως ἀντίθετον, εἰς τὸν αὐτὸν ἕμωσ τείνον σκοπὸν—Ἀμερικανοὶ πνευματισταί, ἰατροί, ἱερομένοι, κτλ.

Ἐπάρχουσι καὶ ἄλλαι τινὲς κοινότητες εἰς ἄλλα μέρη, ὀλιγαριθμοὶ ἕμωσ.

Μετὰ τῆς κοινοκτημοσύνης δὲν πρέπει νὰ παύσῃ τις. Αὕτη κατὰ βῆθος εἶναι ἐπανάστασις κατὰ τῆς κοινωνίας. ἵνα δὲ ἀποδειχθῇ ἀβλαβὴς, πρέπει νὰ διέπται ὑπ' ἀνδρῶν κοινωφελῶν. Οὗτοι ἕμωσ πρὸ πάντων ἀσχολοῦνται εἰς τὸ νὰ ἐξισώσωσι τὴν διάνοιαν πρὸς τὴν θέλησιν, νὰ ἐξαλείψωσι τὸ ἄτομον καὶ νὰ μεταχειρισθῶσιν αὐτὸ ὡς μηχανήν. Γελοῖον θὰ ἦτο τὸ νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι, γινόμενος ὁπαδὸς τῆς κοινοκτημοσύνης, θὰ ἦναι ἐλεύθερος ἢ καὶ ἀνεξάρτητος· πρέπει νὰ ὑποστῇ στερήσεις αἵτινες δὲν εἶναι ὑποφερταὶ ἄλλως ἢ ἂν παραδέχεται ὅτι δι' αὐτῶν σώζεται καὶ ἀνταμείβεται εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν. Πρέπει νὰ ὑπακούῃ τυφλῶς, ν' ἀρνηθῇ καὶ αὐτὴν τὴν συνείδησίν του, ὡς καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ εἶναι μόνος. Εἶσαι κόκκος ἄμμου ἐν τῷ οἰκοδομῆματι καὶ οἱ προϊστάμενοί σου ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ γνωρίζωσι καὶ τὸν μυστικώτερον στοχασμὸν σου, νὰ ἠξεύρωσι ποῦ θὰ σ' εὕρωσι καθ' οἵανδήποτε τῆς ἡμέρας ὥραν. Συνελόντι εἰπεῖν, ὑφίστασαι τὸν μοναχικὸν βίον μετὰ βιωτικῶν μεριμνῶν ἀγνώστων ἐν τοῖς μοναστηρίοις.

ΕΥ. ΓΕΡ.

καὶ τῆς πρεσβυτέρας περιορίζεται δ' εἰς ζητήματα θρησκευτικά.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΕΙΡΑΤΩΝ
MARQUIS DE FLEURI, HUGUES
CREVELIERS, καὶ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΚΑΨΗ.

Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ φιλολογικῷ Συλλόγῳ
Παρισσοῦ.

Ἄφ' οὗτου ἡ Ἑλλάς περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν ξένων, τὰ παράλια αὐτῆς ἔγεμον πειρατικῶν πλοίων, ξένων τε καὶ ἡμετέρων, ἅτινα οὐκ ὀλίγα ἐπέφερον αὐτῇ ζημίας καὶ ἰδίως εἰς τὰς νήσους, αἵτινες ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν τὰ μάλιστα ἦσαν ἐκθεισμένοι εἰς τὰς τοιαύτας προσβολάς. Οὕτω βλέπομεν τὸν Βαρβερόσαν, τὸν Χασάν Μπαμπάν, τὸν Γερακάρην, καὶ πολλοὺς ἄλλους (ὧν ἡ τῶν ὀνομάτων ἀπριίθησις ὀλοκλήρους ἤθελε πληρῶσαι σελίδας) περιερχομένους τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας, λεηλατοῦντας πάντα τὰ προστυγχάνοντα αὐτοῖς πλοῖα, ἐρημόνοντας καὶ καταστρέφοντας τὰς πόλεις, καὶ τέλος ἐπιβουλεομένους ἤδη καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν. Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἐπισήμων καὶ γνωστῶν, οὕτως εἰπεῖν, καταστάντων, οἵτινες κατὰ διαφόρους ἐποχάς μεγάλως ἐβλαψάν τὰς νήσους, ὀλίγα τινὰ θέλω ἀναφέρει ὑμῖν περὶ δύο Γάλλων, τοῦ *Fleuri* καὶ *Creveliers*, καὶ περὶ ἑνὸς Ἑλλήνου, τοῦ Ἰωάννου Κάψη, διότι, δυστυχῶς, ὀλίγισται εἰσὶν αἱ ἐναπομείνουσαι ἡμῖν πληροφορίαι περὶ ὧν σήμερον ἔσται ὁ λόγος.

Τὸ μόνον σύγγραμμα ὑπερ λεπτομερέστερον καὶ πῶς τὰ περὶ αὐτῶν ἐξιστορεῖ εἶναι συγγραφή τις ἀνώνυμος δημοσιευθεῖσα κατὰ τὸ 1698 ἐν Παρισίοις ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «*Histoire nouvelle des Anciens Ducs et autres Souverains de l'Archipel.*» (1.) Ἐκ

(1) Κατὰ τὸν Τουρνεφόρτιον—*Voyage du Levant*. Τόμ. 1. σ. 254. Συγγραφεὺς τοῦ συγγράμματος τούτου εἶναι ὁ *P. Sauger*. *Le P. Sauger Missionnaire Jesuite, fort estimé en Levant, sous le nom du P. Robert, a bien demêlé la suite de ces Ducs*

τοῦ σπουδαιοτάτου, ἀλλὰ σπανιωτάτου τοῦ του συγγράμματος οἱ πλείστοι περιηγηταί, ἐν οἷς καὶ ὁ Τουρνεφόρτιος (*Relation d'un voyage du Levant*. J. 1. σ. 176), καὶ ὁ Λακρουά (*Iles de la Grèce*, σ. 462), οὗς ἀρκοῦμαι νὰ ἀναφέρω ὑμῖν, ἠρώσθησαν τὰ ὅσα περὶ *Fleuri Creveliers* καὶ ἰδίως περὶ Κάψη συντόμως ἐκθέτουσιν ἐν τοῖς συγγράμμασι αὐτῶν. Καὶ ὁ ἡμέτερος Κοσ Σάθας ἔγραψέ τινα ἐπίσης ἐν Χρυσάλλιδι (Τ. Γ. Φυλ. Θ'. 15 Νοεμβρίου 1865. σ. 633—635) περὶ Κάψη, τὰ πλείστα τῶν ὁποίων παρέλαβεν ἐκ τοῦ Τουρνεφορτίου.

Τῇ βοήθειᾳ τῶν περὶ αὐτῶν συγγραψάντων θέλω προσπαθῆσαι ὅσον τὸ ἐπ' ἐμοὶ νὰ διευκρινίσω τὸν βίον καὶ τὰ κατορθώματα τῶν τριῶν τούτων πειρατῶν, τούτέστι τοῦ *Marquis de Fleuri*, τοῦ *Hugues Creveliers*, καὶ τοῦ Ἰωάννου Κάψη.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ τελευταίου Δουκὸς τοῦ Αἰγαίου Πελάγους Ἰακώβου Κρίσπου, ἐν ἔτει 1566, καὶ τὴν ὀλιγοχρόνιον τοῦ Ἰουδαίου Ἰωσήφ Νάζη κυριαρχίαν, αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου ὑπέπεσαν καὶ πάλιν ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν.

Περὶ τὸν νομίζω τὸ καταδειχθῆαι τὴν τότε κατάστασιν τῶν νήσων ἀρκοῦμαι δ' εἰπεῖν, ὅτι ἐπὶ τινὰ χρόνον αἱ κυριώτεραι αὐτῶν διωκοῦντο ὑπὸ τινος Βέη ἢ Καδῆ, καὶ ὅτι εἰς τοσοῦτον θράσος ἐφθασαν οἱ πειραταὶ καὶ τοσαύτας λεηλασίας διέπραττον, ὥστε ἡ Πύλη ἠναγκάσθη ν' ἀποσύρῃ τοὺς ἐν αὐταῖς ἑπαλλήλους αὐτῆς, καὶ διέταξε τοὺς νησιώτας νὰ ἐκλέγωσιν ἰδίους ἐπιτρόπους, ὅπως φροντίζωσι περὶ τῶν ἑαυτῶν πραγμάτων, ὡς καὶ περὶ τῆς εἰσπράξεως τῶν φόρων, οὗς παρέδιδον αὐτῇ περὶ τὸ τέλος ἐκάστου ἔτους εἰς τοὺς ἐπὶ τούτῳ πεμπομένους ὑπαλλήλους τῆς Πύλης.

Τοιαύτη λοιπὸν ἡ κατάστασις τῶν νήσων ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ, ὅτε ξένοι τινες, ἐν οἷς ὁ *Marquis de Fleuri* καὶ ὁ *Hugues Creveliers*, ἐγκαταλείψαντες τὴν ἑαυτῶν παρὰ *depuis Marc Sanudo jusque à Jacques Crispo, 21, et dernier Duc de l' Archipel.*»

τρίδα, κατευθύνθησαν εἰς τὸ Αἶγαλον, ὅπως κυριεύσῃ τινὰ ἢ καὶ τινὰς τῶν νήσων τούτων, καὶ δεσπούσῃ αὐτῶν. Ἐκ τούτων ὁμῶς οὐδεὶς ἐπέτυχε τοῦ ποθομένου, διότι ὁ μὲν *Fleuri* μετὰ διετὴ σχεδὸν ἐπὶ τῶν νήσων προσέλασιν, καθ' ἣν πλείστας ὕσας λεηλασίας διέπραξε, συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκεῖ σταθμευόντων Ἑνετικῶν πλοίων ἐφέρθη εἰς Ἑνετίαν, ἔνθα καταδικασθεὶς διὰ τὴν λεηλασίαν, ἣν ἐπήνεγκεν εἰς Ἑνετικόν τι πλοῖον φορτωμένον ὑπὸ πλουσιῶν Ἀρμενίων, κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Καὶ οὗτος μὲν τῇ παρακλήσει τοῦ τότε Δουκὸς τῆς Σαβοῦας καὶ πλείστων ἄλλων ἠθωώθη, ἀλλὰ καὶ πάλιν τὸν αὐτὸν θν καὶ πρότερον πειρατικὸν βίον ἠκολούθησε διάγων μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ κατορθώσῃ τι, ἐβαρύνθη καὶ ἐγκαταλείψας τὸ τοῦ πειρατοῦ ἐπάγγελμα εἰσήλθεν εἰς τὴν ὑπερσίαν τοῦ αὐτοκράτορος.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ *Fleuri*.

Ἀπ' ἐναντίας ὁ *Hugues Creveliers*, Γάλλος ἐπίσης τὸ γένος, γενναϊότερος αὐτοῦ καὶ ἐπιφοβώτερος εἰς τὰ παράλια τῆς τε Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς καταστάς ἔνεκεν τῶν πειρατικῶν του πράξεων, κατήλθε σκοπῶν νὰ κυριεύσῃ τὴν Πελοπόννησον καὶ δεσπόσῃ αὐτῆς.

Πορευθεὶς δ' ἐκεῖ καὶ τῶν Πελοποννησίων ὑποσχεθέντων αὐτῷ βοήθειαν ἐξ 6,000 ἀνδρῶν, συνεκρότησε μάχην μετὰ τῶν Τούρκων, εἰς ἣν ἠττήθη, διότι οἱ Πελοποννήσιοι ἔπεμψαν αὐτῷ 800 μόνον ἀπλοῦς ἀπέναντι τῶν ὑποσχεθέντων ἐξακισχιλίων, καὶ τούτους ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μάνης Λυμπεράκη. (Βλ. Σάθα, Τουρκοκρ. Ἑλλάς—σ. 382)

Μετὰ τὴν ἤτταν ταύτην, ὁ *Creveliers* οὐδόλως ἀποθαρρυνθεὶς, ἔστρεψε τὰ ὄπλα του κατὰ τοῦ Αἶγαίου, συναθροίσας δὲ ἀνδρας τινὰς καὶ πλοῖα ἤρξατο περιερχόμενος καὶ λεηλατῶν τὰς νήσους. Ἐπὶ 14 ἔτη κατέστη ἀπόλυτος σχεδὸν αὐτῶν ἄρχων, καθ' ὅσον καὶ φόρους τῶ ἐπλήρωνον καὶ πανταχοῦ εὐπροσηγόρως τὸν ὑπεδέχοντο, ἰδίως δ' ἐν Πάρῳ, ἔνθα ἦν τὸ σύνθημα ὀρμητήριόν του. Ἄλλ' ἐξ ὧν τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ

Creveliers ἢ σπουδαιοτέρα εἶναι ἡ τῆς Πέτρας, πόλεως τῆς Μιτυλήνης, ἣν ἐποίησε τὴν 13ην Μαρτίου τοῦ 1676, ἡμέραν καθ' ἣν εἰσελθὼν ἀθροῦσως μετὰ 800 ἀνδρῶν καὶ ἐκπλήξας τοὺς Τούρκους, οἵτινες ὑπνωτὸν βαθέως, ἤρπασεν ἐν διαστήματι τριῶν ὥρων πᾶν ὅ,τι ἠδυνήθη, καὶ αἰχμαλωτίσας 500 ἀνδρας, ἀπῆλθεν.

Ἡ Πύλη μαθοῦσα τὰ συμβάντα ταῦτα σφόδρα ἐλυπήθη καίτοι δὲ σπουδαιοτάτας κατέβαλε προσπάθειάς πρὸς σύλληψιν καὶ ἐξόντωσιν αὐτοῦ, οὐδὲν θὰ κατόρθου, ἂν μὴ παράδοξόν τι συμβᾶν δὲν ἀφήρει τὴν ζωὴν αὐτοῦ πρὸς μεγίστην εὐχαρίστησιν τῆς Πύλης.

Ἡμέραν τινὰ τοῦ ἔτους 1678 προσορμισθεὶς εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἀστυπάλαιας, μετὰ τὸ πλήρες λαφύρων πλοῖον αὐτοῦ, συνοδευόμενος ὑπὸ δύο γαλερῶν, ὧν τὸ πλήρωμα ἐκάστης συνίστατο ἐκ 250 ἀνδρῶν, ἐκαρδόκει τὴν διάβασιν ἐμπορικοῦ στολισκοῦ κατευθυνομένου ἐξ Ἀλεξανδρείας εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἐπιπέσῃ καὶ λεηλατήσῃ αὐτόν· ἐνῶ ὁμῶς ταῦτα ἐσκέπτετο, εἰς τῶν ἄλλοτε πιστοτάτων ὑπηρετῶν αὐτοῦ, ὁ ἐκ Σαβοῦας Ἀδάμ, ὃν εἶχε διασώσει ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας, βαρέως φέρων τὸ εἰς αὐτὸν δοθέν βράβισμα ἐν ὄρα παραφροῦς, ἀπεράσισε νὰ τὸν ἐκδικηθῇ, καὶ δὴ πορευθεὶς καὶ λαβὼν τὰς κλεΐδας τῆς πυριταποθήκης ἔθηκε πῦρ ἐν αὐτῇ, καὶ τὸ πλοῖον ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα μεθ' ὧν τῶν ἐν αὐτῷ. Καὶ τοιοῦτος μὲν ἐν συντόμῳ ὁ βίος τοῦ περιβοήτου *Creveliers*, νῦν δὲ τραπῶμεν εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν κατορθωμάτων τοῦ Κάψη, περὶ οὗ ἡ ἱστορία παρέχει ἡμῖν πλείονας πληροφορίας.

Κάψης, ὁ τιτλοφορηθεὶς βασιλεὺς τῆς Μήλου, κατήγετο ἐκ Λοιδωρικίου ἔσχε δ' ἀδελφοὺς καὶ συναγωνιστὰς Τρομάραν καὶ Νίκον. Ὁ δὲ Σάθας τὰ ἐξῆς περὶ τοῦ βίου αὐτῶν μνημονεύει.

« Ἐχοντες δύο πειρατικὰς γαλέρας καλῶς ἐξοπλισμέναις ἐξώρμουν ἀπὸ τοῦ Μύτικα τῆς Ἀκαρνανίας, ληϊζόμενοι τὰς παρακειμένας θαλάσσας καὶ ἐπεκτείνον-

» τας τὰς ἐκδρομάς των μέχρις αὐτοῦ τοῦ Ἑλλησπόντου. Ὁ Κάψης ὁμῶς ἐρασθεὶς Μήλιας τινὸς, καὶ μὴ δυνηθεὶς νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὰ θέληγτρα τῆς νέας ταύτης, ἐγκατέλιπε τοὺς ἀδελφούς του, καὶ νυμφευθεὶς ἀποκατεστάθη ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ. Μετ' οὗ πολὺ ὁ Τρομάρας συλληφθεὶς ὑπὸ Γαλλικοῦ πλοίου παρεδόθη εἰς τὸν Τουρκικὸν ναύαρχον, καὶ ὑπέστη τὸν μαρτυρικὸν δι' ἀνασκολοπισμοῦ θάνατον. »

« Ὁ ἐν Μήλῳ ὁμῶς εὐρισκόμενος Κάψης ὅπως ἐκδικήσῃ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του, ἠνώθη μετὰ τοῦ αὐταδέλφου του Νίκου καὶ ἐπανήρχισε τὸ πειρατικὸν γάδιον αὐτοῦ. (Χρυσάλλης. Τόμ. Γ'. Φυλ. Θ. 16 Νοεμβρίου 1865.)

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς καταγωγῆς αὐτῶν ἀναφέρει ὁ προμνημονευθεὶς Σάθας, νῦν δὲ ἐξιστορήσωμεν τὰ ὅσα ἡμεῖς ἠδυνήθημεν ν' ἀνιχνεύσωμεν περὶ τοῦ Κάψη, ὡς παραλειφθέντα ὑπὸ τῶν πρὸ ἡμῶν βιογραφησάντων αὐτόν.

Ὁ *Sauger* ἀναφέρει, ὅτι ἦτο Μήλιος, καὶ ὅτι ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐχρημάτισε προρεὺς τῶν Γαλλικῶν πολεμικῶν πλοίων, περὶ δὲ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ λέγει, ὅτι, ἂν καὶ καταγωγῆς εὐτελοῦς, μόλα ταῦτα οὐδ' εὐτολμίας, οὐδὲ δραστηριότητος ἐξῆρειτο, ἀποκατασταθεὶς δ' ἐν Μήλῳ, ὡς ἀνωτέρω ἐβρέθη, καὶ ἀποκτήσας φίλους τινὰς, συνέλαβε τὴν ἰδέαν ν' ἀναγορευθῇ κύριος τῆς νήσου, ὅπερ καὶ ἐπέτυχεν.

Οἱ Μήλιοι, μὴ ὑποφέροντες τὸν Τουρκικὸν ζυγόν, καὶ θαυμασταὶ τῶν κατορθωμάτων τοῦ Κάψη, οὐδόλως ἀποβλέψαντες εἰς τὸ ἄσημον τῆς καταγωγῆς του, παραγῆμα τὸν ἀνεγνώρισαν ὡς τοιοῦτον, ἔστρεψαν δ' αὐτὸν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ναφ τῶν Ἑλλήνων, ἐν μέσῳ λαμπρᾶς τελετῆς καὶ πλήθους λαοῦ, ὁ Λατίνος Ἐπίσκοπος *Dom Antonio Camillo*, ὅστις ἔθηκεν εἰς τὸν αὐχένα αὐτοῦ χρυσὴν ἄλυσον, τοῦ λαοῦ ἀναφωνήσαντος « Ζῆτω ὁ Κάψης. »

Ὁ Κάψης, οὐδόλως ἐκ τῶν τιμῶν τούτων θαμβωθεὶς, προσεπάθησεν, ἅμα ἀνέλαβε τὰς ἡνίας τῆς ἐξουσίας, νὰ ἀποκτήσῃ τὴν εὐνοίαν

τῶν κατοίκων, ἰδίως δὲ ἰσχυροτάτου τινὸς Μήλιου, Ἀρμένη καλουμένου, μετὰ ταῦτα δὲ προσεπάθησε παντὶ σθένει νὰ ἐπισύρῃ τὸ σέβας τῶν ὑπηκόων του πρὸς τοῦτο δ' ἐκλέξας τὴν καλλιτέραν οἰκίαν ἐν Μήλῳ, κατόκησεν ἐν αὐτῇ, ἐφρουρεῖτο ὑπὸ 25 στρατιωτῶν ἐνόπλων, ἐξήρχετο συνοδευόμενος ὑπὸ 50, ἐδίκαζε καθ' ὄψισμένης ἡμέρας καὶ πάντοτε ἀπένειμε τὴν δικαιοσύνην δικαίως καὶ ἀμερολήπτως.

Ἡ βασιλεία του διήρκεσε τρία ἔτη, καὶ ἤθελε διαρκέσει περισσότερον, ἐὰν μὴ ὁ Κάψης τυφλῶς ἐμπιστευθεὶς εἰς τοὺς Τούρκους ἐφρονέετο ὑπ' αὐτῶν.

Ἡ Πύλη, βλέπουσα τὴν εὐτολμίαν καὶ τὰ μέτρα ἅτινα ἐλάμβανε πρὸς ἐδραίωσιν τῆς αὐτοῦ ἐξουσίας, ἀπεράσισε νὰ τὸν καταστρέψῃ, ἀλλὰ μὴ τολμῶσα φανερῶς νὰ ἀποτολήσῃ τοῦτο, διότι ἦν λίαν ἀγαπητὸς τοῖς Μήλιοις, ἐμηχανεῖτο πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς τέχνασμα δόλου.

Πρὸς τοῦτο ἀπέστειλε τὸν Καπετὰν Πασᾶν εἰς Μήλον μετὰ τριῶν γαλερῶν, προφασίζομένη τάχα τὴν εἰσπραξιν τῶν φόρων ἅμα ὁμῶς ὁ Καπετὰν Πασᾶς ἠγκυροβόλησεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Μήλου, παρευθὺς ἔπεμψε τινὰς τῶν ἀξιωματικῶν του, ὅπως ἐπισκεφθῶσι τὸν Κάψη καὶ τὸν διαβεβαίωσεν περὶ τῆς ὑπολήψεως ἧς ἀπελάμβανε παρὰ τῷ Σουλτάνῳ, καὶ περὶ τῆς διαρκείας αὐτῆς, ἐνόσῳ ἀνεγνώριζεν ἑαυτὸν ὑποτελεῖ τῆς Πύλης. Ὁ Κάψης, πίστιν δοὺς εἰς τοὺς λόγους των, ἀνταπέδωκε τὴν ἐπίσκεψιν, καὶ ὅπως μὴ οὐδεμίαν ὑποψίαν δώσῃ τοῖς Τούρκοις ἐπορεύθη ὑπὸ 12 μόνον συνοδευόμενος στρατιωτῶν, ἀλλὰ μόλις ἔθηκε τὸν πόδα ἐπὶ τῆς Τουρκικῆς γαλέρας, καὶ παρευθὺς περικυκλώσαντες αὐτὸν πανταχόθεν τῷ ἀφῆρσαν τὸ κυριαρχικὸν ἔμβλημα, τὴν χρυσὴν δηλονότι ἄλυσον, ἣν ἔφερον ἐπὶ τοῦ αὐχένου, καὶ διὰ σιδηρῶν τὸν περιέβαλον. Ἀναπετάσαντες δὲ τὰ ἱστία ἀπῆρον τῆς Μήλου, ὀδηγοῦντες τὸν Κάψη σιδηροδέσμιον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἡμέρας τινὰς μετὰ τὴν ἀφίξιν του ὑπέστη τὸν δι' ἀπαγχονισμοῦ θάνατον, κρεμασθεὶς ἐπὶ

δένδρου τινός παρά τὴν θύραν τοῦ Μπα-
νίου, τὸ ἔτος 1680.

A. M. ΚΑΡΑΛΗΣ.

Ο ΑΓΡΙΟΣ ΒΙΟΣ ΠΑΡΑ ΤΑΙΣ ΔΥΤΙΚΑΙΣ ΦΥΛΑΙΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΜΕΡΙΚΗΣ.

ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἢ τῆς *Odes-
stmiter* Ἐπιθεώρησις ἐδημοσίευσεν πρὸ
μικροῦ ἔκτενῃ ἀνάλυσιν βιβλίου Ἀμερικαν-
νοῦ συγγραφέως, ὅστις ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἐ-
σπούδασεν τὰ ἔθνη καὶ ἔθιμα τῶν ἀρχαίων
Ἰνδῶν, τῶν οἰκούντων ἀπὸ τοῦ πορθμοῦ
τοῦ Βέχριγγ μέχρι τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Πανα-
μά, κτλ. Μεταφέρωμεν δὲ καὶ ἡμεῖς διὰ
τοῦ ἀναγνώστᾶς τοῦ Ὀμήρου τὰς ἐπομέ-
νας πληροφορίας.

Οἱ Ὀκαναγάνοι, ὁσάκις ἔχουσιν ἀνάγκην
νὰ πλύνωσι τὰ ἐνδύματά των, μεταχειρί-
ζονται ἀντὶ σαπωνίου γλώσσαν κυνός. Οἱ
ἰθαγενεῖς τῆς βορείου Καλιφορνίας τόσον
ἐκδοτοὶ εἰς τὸ χαρτοπαίγιον εἶναι, ὥστε
μετ' ἄκρας ἀπαθείας διακινδυνεύουσιν ὅ,τι
ἔχουσι, τὸ πολυτίμητον δέρμα, λ. χ., τῆς ἐλά-
φου ἢ καὶ αὐτὴν τὴν γυναῖκά των. Ἐν γέ-
νει δὲ αἱ διάφοροι τῶν Ἰνδῶν φυλαὶ εἰσὶ
θρηναὶ ἀριστοὶ ἐνταῦθα δὲ ἀναγκαζόμε-
θα ν' ἀναφέρωμεν ὅτι οἱ Θληγκαι (*Thlin-
kees*), οἱ Νούτκαι, οἱ Τσινώκαι, οἱ Οὔταχ
καὶ οἱ Τσία-πά τοῦ Μεξικικοῦ ἐξέχουσιν εἰς
τὴν θύραν ζώου κατοικίαν ἐκλέξαντος τὴν
κεφαλὴν καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου· τὸ
ζωῖον τοῦτο τρώγουσιν οἱ ἄγριοι ἐκεῖνοι
μετ' ἄκρας ἡδονῆς!

Εἰς τινὰ μέρη ὁ ἄγριος καθ' ἐκάστην
πρωτὴν πλύνει ὄλον τὸ σῶμά του μὲ ὄρα·
ἀλλαχοῦ δὲ καλύπτει αὐτὸ μὲ παχὺ στρώ-
μα ἰλῶς καὶ λίπους, ὅπερ οὐδὲ δι' ὕδατος
καθαρίζεται πλέον. Ὁ αὐτὸς καταβροχθί-
ζει ὀλόκληρα τεμάχια στέατος φιλαίνης,
ἱκανὰ νὰ καταπνίξωσι πάντα λευκὸν, μασ-
σᾶ δὲ πρῶτον τὰς ὕλας αἰτίνες τῷ χρη-
σιμεύουσι πρὸς παραγωγὴν τῶν προσφιλῶν
αὐτῷ ποτῶν. Ἴνα μιμηθῇ τὰ μηρυκώμε-

να ζῶα, κρεμᾶ ἐκ σπάγου τὸ τεμάχιον
ὑπερ καταπίνει. Ἀγαπᾷ τὸ κρέας τῶν ἀ-
γρίων ζώων, τρυφερόν ἢ σεσηπὸς, καὶ τρώ-
γει πᾶν ζῶον. Φέρει δὲ εἰς τὸ σῶμά του
εἰκόνας καὶ στίγματα καὶ συνεχῶς ἀκρω-
τηριάζει ἑαυτὸν καὶ τὰ τέκνα του. Ἐκ
τῶν κατακερματισμένων ὧτων του κρέμα-
ται μέγα βῆρος, τρυπᾷ δὲ τὸ διάρραγμα
τῆς μῖνός καὶ ἀπερᾶ μέγα κογχύλιον. Πολ-
λαὶ φυλαὶ τρυπῶσιν ἢ σχίζουσι τὸ κάτω
χεῖλος τῶν κορασιῶν, καὶ κατὰ πρῶτον μὲν
ἀπερῶσι βελόνην ἢ ἄλλο μικρὸν πρᾶγμα,
ἀλλὰ τοῦτο προοίους τῆς ἡλικίας τῆς
παιδὸς γίνεται μεγαλῆτερον, ἰδίως παρὰ
ταῖς ἀριστοκρατικαῖς οἰκογενεαῖς, καὶ κα-
ταντᾶ εἰς τὴν γρατὰν ὄγκος ἔχων μήκος ὅ
δακτύλων καὶ πλάτος 3. Ὁ ὄγκος οὗτος
εἶναι ὠφέλιμος καὶ εὐάρεστος, διότι διὰ τι-
νος κινήσεως τοῦ χεῖλους ἐρθούται καὶ με-
τρίως πως καλύπτει τὸ πρόσωπον, αἱ δὲ
γυναῖκες αἰτίνες περιπλέκονται εἰς ἐρίδας
ἀρχίζουσι τὴν ἐπίθεσιν πρῶτον ἐκ τοῦ ὄγκου
ἐκεῖνου. Ἐξοχοὶ τῆς γυναικὸς καλλοναὶ
θεωροῦνται σφυροὶ ἐξέχοντες καὶ κνήμαι
χονδραὶ, αἱ δὲ γυναῖκες ὄσαι δὲν ἔλαβον ἐκ
φύσεως τὰ θέλητρα αὐτὰ, καταφεύγουσιν
εἰς τεχνητὰ μέσα πρὸς ἀπόκτησίν των. Ὁ-
ταν ἀποθάνῃ συγγενῆς Ἰνδοτανῶν αἱ μὲν
γυναῖκες ἀποκόπτουσι μίαν φάλαγκα δα-
κτύλου χεῖρός, οἱ δὲ ἄνδρες ξυρίζουσι τὴν
κεφαλὴν καὶ κατασχίζονται μὲ ὀξὺν λίθον.
Τὰ τῆς κηδείας σχεδὸν πάντοτε ἀποδεικνύ-
ονται πολυδάπανα καὶ σκληρὰ, εἴτε ὁ νε-
κρὸς ταφῆ, καὶ, μείνη ἐκτεθειμένος εἰς τὴν
γῆν ἢ κρεμασθῆ ἐπὶ δένδρου· ποῦ μὲν ἔθος
ἐπεκράτησε νὰ φλογίζωσι γυναῖκά τινὰ καὶ
ἐπειτα ν' ἀρίνωσι ν' ἀποθάνῃ τῆς πείνης,
ἀλλαχοῦ δὲ νὰ φονεύωσι δούλους. Οἱ Οὔταχ
θυσιάζουσιν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ πολεμιστοῦ
τὸν προσφιλῆ ἵππον ἢ τὴν προσφιλῆ γυ-
ναῖκά του. Οἱ συγγενεῖς κατακόπτουσι τὸ
σῶμά των καὶ ἐπαναλαμβάνουσι τοὺς ὀλο-
λυγμούς των καθ' ὄρισμένα διαλείμματα
καὶ ἐπὶ ἐβδομάδας ἢ μῆνας. Οἱ Κολομβια-
νοὶ θέτουσιν εἰς τὸν τάφον ἀποβιώσαντος
πολεμιστοῦ τινὰ τῶν ὄπλων του. Οἱ Ἰν-

δοὶ τῶν Βραχωδῶν ἐρέαν οὐδενὸς φείδον-
ται καὶ ὁ πλεονέκτης κληρονόμος οὐδὲν ὀ-
φείλει νὰ προσδοκᾷ ἐκ τοῦ θανάτου πλουσίου
συγγενοῦς, οὐδὲ τοκογλύφος δύναται νὰ
κερδοσκοπήσῃ ἐπὶ μελλούσης περιουσίας ἀ-
σώτου, διότι ἔμ' ἀποβίωσιν τις καίουσι
μετ' αὐτοῦ ἅπασαν τὴν περιουσίαν του· τὸ
κακὸν δὲ ὅτι καὶ τῶν πλησιεστέρων συγ-
γενῶν του τὴν περιουσίαν συγκαίουσι, καὶ
οὕτω πολλοὶ δι' ἀπορίαν τῶν χρεωδῶν κιν-
δυνεύουσι ν' ἀπολεσθῶσιν ἐκ πείνης ἢ ἐκ
ψύχους τὸν χειμῶνα. Αἱ χῆραι τῶν Τα-
κουλλῶν (*Tacullies*) εἰσὶν ἠναγκασμένοι νὰ
φέρωσι διαρκῶς ἐπ' αὐτῶν ἐπὶ δύο ἔτη τὴν
κόνιν τῶν ἀποβιωσάντων συζύγων· εἰσὶ δὲ
ἐνδεδυμένοι μὲ βράκη καθ' ὅλην τὴν διάρ-
κειαν τοῦ πένθους καὶ ὑπηρετοῦσιν ὡς δοῦ-
λαι. Τόσον ἀφόρητα καταπῶσιν ἐνίοτε τὰ
δεινά των, ὥστε αὐτοκτονοῦσι. Φυλαὶ τινες
τῆς Καλιφορνίας καὶ τοῦ Νέου Μεξικικοῦ ἀ-
κολουθοῦσι τὴν συνήθειαν τοῦ ἐξαφανίζε-
ν ἅπασαν τοῦ ἀποθανόντος τὴν ἰδιοκτησίαν.
Ἄλλαχοῦ ἐρχοῦνται, ὠρῶνται, τίλουσι τὰς
τρίχας τῆς κεφαλῆς μετ' ὀλίγον δὲ ὁ ἰε-
ρεὺς ζητεῖ διὰ τὴν ὀδοιπορίαν τοῦ πνεύμα-
τος τροφὰς, ἃς οἱ παριστάμενοι σπεύδουσι
νὰ δώσωσιν. Ἀεὶ οἰκειοποιεῖται αὐτὰς, ἐπι-
στρέφει, λέγει ὅτι τὸ πνεῦμα ἀνεχώρησε
καὶ τὰ πάντα τελειοῦσιν. Εἰς τινὰ μέρη
μόνον τὴν οἰκίαν τοῦ θανόντος καταλείπου-
σιν, ἀλλαχοῦ ἔμω, ὀλόκληρον χωρίον πρέ-
πει νὰ μεταφέρωσιν εἰς ἄλλο μέρος.

Ἴδου τί περὶ λευκῶν φρονοῦσιν οἱ ἄγριοι :

«Μικρὸν μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς κοι-
λάδος Ἰόσεμ (ἐν Καλιφορνίᾳ), λέγει ὁ μνη-
σθεὶς συγγραφεὺς, οἱ χρυσοθῆραι τῆς Μα-
ριπόζας εἶχον μάθει ὅτι πολλοὶ ἀρχηγοὶ
συνεμάχησαν ἵνα καταβῶσιν ἀπὸ τὰ ἔρη καὶ
τοὺς ἐξολοθρεύσωσιν. Ἴν' ἀποδείξωσι τοῖς
Ἰνδοῖς ὅτι κακῶς θὰ ἐποίουν πολεμοῦν-
τες πρὸς τοὺς λευκοὺς, προσεκάλεσαν τοὺς
ἀρχηγούς αὐτῶν νὰ ἐπισκεφθῶσιν τὸν ἄ-
γιον Φραγκίσκου· ἐφρόνουν δὲ ὅτι τὸ πλη-
θος τῶν κατοίκων καὶ οἱ πόροι των ἤθελον
ἀναγκάσει αὐτοὺς νὰ ἡσυχάσωσιν· ἀλλὰ τὸ
ἀποτέλεσμα δὲν ἀπεδείχθη ὡς ἐπροσέδοκων,

διότι οἱ κήρυκες ἢ ἀρχηγοὶ μόλις ἐπανελ-
θόντες εἰς τὰ ἴδια συνήγαγον τοὺς πολε-
μιστάς των καὶ ἀνεκοίνωσαν αὐτοῖς ὅτι οἱ
ξένοι οὐδέλω ἦσαν ἐπίφοβοι. Οἱ κάτοικοι
τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου οὐδέλω ὁμοιάζον
πρὸς τοὺς τραχεῖς χρυσοθῆρας τῆς κοιλάδος
τῆς Μαριπόζας· οἱ τρόποι των, τὰ ἔθνη,
ἢ γλώσσα καὶ τὰ ἐνδύματά των ὅλως διέ-
φερον. Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι (οἱ τοῦ ἁγίου
Φραγκίσκου κάτοικοι) ἔφερον μαῦρα ἐνδύ-
ματα, ὑψηλοὺς πῖλους, καὶ δὲν ἦσαν ἱκανοὶ
νὰ βαδίσωσιν εἰς τὴν ὀμαλωτέραν ἀτραπὸν
ἄνευ τῆς βοήθειας βάρβδου.»—Ταῦτα εἶπον
οἱ ἀρχηγοὶ.

Αἱ γυναῖκες ἅπασῶν τῶν φυλῶν τίκτου-
σιν ἀνωδίνως. Ἡ μήτηρ εὐθὺς μετὰ τὸν το-
κετὸν ἐπιστρέφει εἰς τὰς οἰκιακὰς ἐργα-
σίας τῆς ἡ, ἀν ὀδοιπορῆ, ἐξακολουθεῖ τὴν
ὀδοιπορίαν τῆς ὡς εἰ μὴδὲν συνέβη. Τὸ οὔ-
τως εὐκόλως γεννώμενον παιδίον ἀμέσως
μανθάνει τὰς τοῦ βίου ταλαιπωρίας. Παρὰ
τοῖς Ἀλεούταις, ἅμα θελήσῃ νὰ κλαυθμυ-
ρίσῃ, ἢ μήτηρ, εἴτε ἐν ὥρᾳ χειμῶνος,
εἴτε ἐν ὥρᾳ θερούς, τὸ φέρει ὀλόγυμνον εἰς
τὸ βεῦμα τοῦ ὕδατος καὶ τὸ βυθίζει μέ-
χρις οὗ σιωπήσῃ. Παρὰ τοῖς λεγομένοις
Λαγωαῖς καὶ τοῖς Κυνοπλεύροις οὐδεμίαν
τῶν δίδουσι ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας τροφήν,
καὶ τοῦτο ἵνα μάθῃ νὰ νηστεύῃ. Παρὰ
τοῖς Κολομβιανοῖς ἢ μήτηρ τὸ κυλινθεῖ
ἐν τῇ χιόνι ἵνα τὸ σκληρόν ἢ καταστροφή
δυνατώτερον, καὶ εἶδον παρ' αὐτοῖς παι-
δία δεκαπέντε μηνῶν, φορτωμένα ἐπὶ τῆς
ράχως ἵππου, νὰ ὀδοιπορῶσι γενναίως,
ἀνὰ χεῖρας κρατοῦντα τὸν χαλινόν. Πα-
ρὰ τοῖς Καλιφορνίοις τὸ βρέφος ἅμα γεν-
νώμενον ρίπτεται εἰς τὸ ὕδωρ. Καὶ ἐάν
μὲν ἐπιπλεύσῃ, τὸ ἀναλαμβάνουσι καὶ φρον-
τίζουσι περὶ αὐτοῦ, ἐάν δὲ βυθισθῇ, τὸ
ἐγκαταλείπουσι καὶ μηδὲ περὶ τοῦ ἐν-
ταφιασμοῦ του φροντίζουσι. Παρὰ τοῖς Νε-
ομεξικανοῖς οἱ παῖδες ἀφίενται εἰς ἑαυ-
τοὺς ἅμα κατασταθῶσιν ἱκανοὶ νὰ εὐ-
ρωσι τὴν τροφήν των. Ὅταν τὰ τρῶφιμα
σπανίζωσιν, οἱ γονεῖς ἐγκαταλείπουσιν ἢ
φονεύουσιν αὐτὰ. Ἴνα καταστήσωσι τὰ

τέκνα ευειδέστερα οἱ Τσινώκαι (*Chinooks*) καὶ ἄλλαι φυλαὶ πιέζουσι τὴν κεφαλὴν των. Μία κεφαλὴ δὲν φαίνεται αὐτοῖς ὡραία ἐὰν τὸ πρόσωπον δὲν παριστᾷ γραμμὴν εὐθείαν ἀπὸ τῆς ρίζης τῆς ῥινὸς μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ κρανίου. Ἄμα τῇ γεννήσει τοῦ θέτουσι τὸ βρέφος εἰς τὴν κοιτίδα καὶ τὸ ἀφίνουσι ἐκεῖ ἀπὸ τριῶν μηνῶν μέχρι ἐνὸς ἔτους. Τεμάχιον ξύλον ἢ δέρματος, θεθιμένον ἐπὶ τοῦ μετώπου, διατηρεῖται διὰ δεσμῶν καθ' ἑκάστην βραχυνομένων, ἕως οὗ τὸ κρανίον λάβῃ τὸ ἀπαιτούμενον σχῆμα. Διαρκούσης τῆς ἐργασίας τὸ δυστυχὲς βρέφος, οὗ οἱ μικροὶ ὀφθαλμοὶ κατὰ τὸ ἡμισὺν ἐξέρχονται τοῦ κοιλώματός των, παριστᾷ θέαμα θλιβερόν. Ἢ μήτηρ, ἢ τυχὸν μὴ συμμορφουμένη πρὸς τὸ ἔθιμον, καλύπτεται ὑπὸ αἰσχύνης, ὃ δὲ παῖς περιφρονεῖται εἰς τὸ μέλλον ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν του ὡς ἔχων στρογγύλην εὐρωπαϊκὴν κεφαλὴν.

Αἱ θυγατέρες, ἰδίως ὅταν πλησιάσῃσιν εἰς τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, παντοῖα ὑφίστανται δεινὰ, ἐνῶ οἱ υἱοὶ τυγχάνουσι πολλῶν περιποιήσεων, διότι εἰσὶ τὰ φυτώρια τῶν πολεμιστῶν καὶ τῶν κυνηγῶν τῆς φυλῆς· ἐξ ἀπαλῶν δ' ἐνύχων συνειθίζουσι τὰ ἄρρενα νὰ θεωρῶσιν ἑαυτὰ ὡς κυρίου ἀπολύτους καὶ σπανίως τὰ μαστιγόνουσι· ἀλλ' ἄμα φθάσωσιν εἰς τὴν ἡλικίαν καθ' ἣν ὀφείλουσι νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὰς τάξεις τῶν πολεμιστῶν, σκληρὰς ὑφίστανται δοκιμασίας, ὧς ὑπομένουσιν ἐκ φιλοδοξίας καὶ παραδειγματιζόμενοι ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων των (α). Οἱ εἰς ἐκστρατείας προπαρασκευαζόμενοι Νουτκάς, τόσον τρίβουσι τὸ σῶμα με ἀκάνθας, ὥστε βρεῖ αἷμα, οἱ δὲ Καλιφόρνοι κυ-

(α) Οἱ Καλιφόρνοι μαστιγόνουσι τοὺς νέους, ὄντας γυμνοὺς, διὰ δαυλῶν ἀνημμένων, καὶ τόσον πολλῶν, ὥστε οἱ δυστυχεῖς νέοι οὐδὲ νὰ κινηθῶσι δύνανται, μεθ' ὃ καθίζουσι αὐτοὺς ἐπὶ φαλακρῶν ὀστέων μυρμηκῶν, οὓς ἐρεθίζουσι. Οἱ μύρμηκες τότε ὀρμῶσι σωρηδὸν κατὰ τοῦ μαστιγωθέντος καὶ εἰσέρχονται εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς, τὰ ὠτα, τὸ στόμα καὶ τὴν μύτην αὐτοῦ· ἀδύνατον δὲ νὰ παρατήσῃ τις τὰ βέβηλα αὐτοῦ.

νηγοὶ τρίβουσι τὸ πρόσωπον με ἀκαλήφην (τσικνίδα) ἵνα καταστῶσιν ἐξυδερκέστεροι.

Εἰς τὴν θήραν καὶ τὴν ἀλιεῖαν οἱ ἄγριοι εἰσὶν ἐπιτηδεύτατοι· μεταχειρίζονται δὲ διάφορα εὐφυῆ μέσα. Οἱ Ἔσκιμῶι, ὁσάκις θὰ προσβάλωσι φάλαιναν, ποιῶσι χρῆσιν καμακίου, οὗ ἢ ἐξ ἐλέφαντος ἄκρα εἶναι ὀξεῖα. Ἄμα τρωθῇ τὸ κῆτος, τὸ ξύλον τοῦ κάμακος ἀποσπάται, ἢ δὲ αἰχμὴ, ἣτις μένει ἐν τῇ πληγῇ, φέρει ἐπιπλεύσαν κύστιν ἢ τεμάχιον δέρματος φώκης. Τὸ τερατώδες ζῶον, ἐξαντλούμενον ὑπὸ τῶν ἐπανειλημμένων πληγῶν, παραλύεται ἐν τῇ ἐνεργείᾳ του ἐκ τῶν πραγμάτων ἅτινα ἐκ τῶν αἰχμῶν ἐπιπλεύουσι, καὶ σύρεται ἀκόπως εἰς τὴν παραλίαν, ὅπερ δυσκόλως ἢ κατωρθοῦτο δι' ἄλλων μέσων. Ἢ πολικὴ ἄρκτος ἀγρεύεται διὰ σκληροτάτου δόλου. Οἱ Ἔσκιμῶι κάμπτουσιν εἰς δύο κερατώδη ἐλάσματα φαλαίνης, ὧν τὰ ἄκρα ἐξύνουσι· ἐπὶ τῶν ἄκρων δ' αὐτῶν θέτουσι τεμάχιον λίπους πεπηγμένου. Ἢ ἄρκτος, ἐρεθιζομένη ὑπὸ τῶν κατ' αὐτῆς ῥιπτομένων βελῶν, ὀρμᾷ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς, οἵτινες τρέπονται εἰς φυγὴν ῥιπτοντες ἐκ διαλειμμάτων τεμάχια λίπους. Τὸ ἀθηράγον καὶ φιλέκδικον ζῶον ἴσταται πρὸς στιγμὴν καὶ καταβροχθίζει ἀνὰ ἓν τεμάχιον λίπους, ὅπερ ἀναλύεται ἐν τῷ στομάχῳ, τὰ δὲ κερατώδη ἐλάσματα (αἱ παρ' ἡμῶν μπανέλαι λεγόμεναι) τανύονται καὶ εἰσέρχονται εἰς τὰ ἐντόσθια τῆς ἄρκτου, ἣτις μετὰ φρικτὴν ἀγωνίαν θνήσκει. Καὶ οἱ Ἄλεσῦται μεταχειρίζονται εὐφυῆ μέσα πρὸς ἄγραν ἄρκτου. Ἢ παγίς των συνίσταται ἐκ σανίδος δύο τετραγωνικῶν ποδῶν, ἐχούσης πάχους δύο δακτύλων καὶ φεροῦσης ὀξεῖας αἰχμᾶς· θέτουσι δ' αὐτὴν, κεκαλυμμένην ἀπὸ χῶμα, εἰς τὸ μέρος ὅθεν θὰ διαβῇ ἡ ἄρκτος. Αὐτὴ ἀνυπόπτως διέρχεται ἐκεῖθεν καὶ θέτει τὸν ἓνα πόδα εἰς τὴν σανίδα· εὐθὺς ὅμως αἰσθάνεται ταραχὴν καὶ θέτει καὶ τὸν δεῦτερον πόδα ἵνα δυνήθῃ εὐκολώτερον ν' ἀπαλλάξῃ τὸν πρῶτον· οὕτω δὲ συλλαμβάνεται καὶ ὁ δεῦτερος καὶ κατόπιν ὅλοι. Τὸ δυστυχὲς ζῶον μένει κερφωμένον, οὕτως εἰ-

πεῖν, εἰς τὴν σανίδα καὶ πίπτει χαμαί· τότε δὲ φονεύεται. Ἐνίοτε φράττουσι τὴν εἴσοδον τῆς κατοικίας του, ἀφίνοντες ὀπὴν μικρὰν, ἐξ ἧς μόλις χωρεῖ ἡ κεφαλὴ τοῦ ζώου. Τοῦτο, φύσει περιέργον ὂν καὶ ἀνησυχῶν ἐκ δαυλοῦ ὂν τῷ ῥίπτουσι, προβάλλει τὴν κεφαλὴν ἵνα ἴδῃ τί τρέχει, οἱ δὲ παραμονεύοντες διαρρηγνύουσι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

Οἱ Ἴνδοι, ὁσάκις πρόκειται νὰ πλησιάσῃσιν ζῶον τι μέχρις ἀποστάσεως βολῆς, περιβάλλοντα με δέρμα φώκης· διὰ παραπλησίον δὲ τρόπου ἐξαπατῶσι τὸν δόρκωνα. Ὁ κυνηγὸς φέρων ἐπὶ τῆς κόμης κεφαλὴν δόρκωνος με τὰ κέρατά της εἰσδύει εἰς τὰ χόρτα καὶ προχωρεῖ μέχρι τοῦ μέρους ὅπου βόσκει ἡ ἀγέλη, ἣτις οὐδὲν ὑποπτευομένη πίπτει εἰς τὴν παγίδα. Ὁ Κλάμαθ τῆς Καλιφορίας δένει εἰς τοὺς πόδας ταινίαν ἐκ δέρματος λευκοκίτιδος, ἴσταται ἔχων τὴν κεφαλὴν κάτω καὶ τοὺς πόδας ἄνω, ἐκτελεῖ παντομίμην διὰ τῶν ποδῶν καὶ προσελκύει οὕτω τοὺς περιέργους αἰγάγρους. Πρὸς ἄγραν ἐνύδρων ζῶων καταφεύγουσιν εἰς ἄλλα τεχνάσματα· ῥίπτουσι δηλ. εἰς ποταμὸν κολοκύνθας καὶ ὅταν αἱ νῆσσαι συνειθῶσι νὰ βλέπωσιν ἐκεῖνας ἀφίθως, οἱ Ἴνδοι κολυμβῶσιν εἰς τὸν ποταμὸν φέροντες ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κοίλην κολοκύνθην· οὕτω δὲ προχωροῦσι μέχρι τοῦ μέρους ὅπου εἶναι τὰ πτηνὰ καὶ εὐκόλως ἀρπάζουσι αὐτὰ ἐκ τῶν πο-

δῶν, σύροντες ἄνευ θορήκου ὑπὸ τὸ ὕδωρ.

Τὸ γῆρας καὶ ἡ ἀσθένεια πανταχοῦ εἰσὶ δεινὰ, καὶ παρ' αὐταῖς ταῖς πεπολιτισμέναις χώραις, ἀλλὰ παρά τισιν ἀγρίοις κατανωσὶν ἀφόρητα. Οἱ προσφιλεῖς συγγενεῖς τὸν γηράσαντα θάπτουσι ζῶντα ἢ πνίγουσι· εὐθαίως δὲ ἀδύνατον νὰ ὑπάρχωσιν ἀσθενεῖς κατὰ φαντασίαν εἰς μέρος ὅπου ὁ πυρέσσων ἐκ τῆς κλίνης του σύρεται ὑπὸ τῶν οἰκείων καὶ βυθίζεται εἰς τὴν θαλάσσαν ἢ τὸν ποταμὸν, ὅπου γρονθοκοποῦσιν ἢ δάκνουσι τὸν πάσχοντα ὑπὸ πόνου τινός, ὅπου ὁ ἀσθενὴς δὲν δύναται νὰ κοιμηθῇ, διότι οἱ νοσηλεύοντες αὐτὸν δὲν ἀφίνουσι. Ἐνίοτε καὶ αὐτὸς ὁ ἰατρὸς φονεύεται ὅταν ὁ ἀσθενὴς τοῦ ἀποθάνῃ, ὅχι διότι δὲν ἔχουσι τοῦ λοιποῦ ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἐπιστήμην του, ἀλλὰ διότι ὑποπτεύονται αὐτὸν ὡς μὴ θελήσαντα νὰ ἐνεργήσῃ θεραπείαν.

Ὅλος ὁ βίος τῶν ἀγρίων εἶναι ἄγρυ, καθόσον μάλιστα πρόκειται νὰ ἐφοδιάζωνται μετ' ἀναγκαῖα διὰ τὸν χειμῶνα τροφίμα. Οἱ χοροὶ των εἶναι λίαν περιέργοι καὶ ἐν αὐτοῖς παριστῶσι τοὺς μύθους καὶ τὰς παραδόσεις των ἢ σκηνὰς θρησκευτικῆς. Οἱ Ἴνδοι τῶν βορείων μερῶν καὶ ἰδίως οἱ Ἔσκιμῶι χορεύουσι ὀλόγυμνοι, μηδὲ ὑποφέροντες ἐκ τοῦ ψύχους, καὶ τοῦτο διότι ἡ φυσικὴ θερμότης των αὐξάνεται ἐκ τῆς τροφῆς ἣν ἐσθίουσιν.

Σ. Ε.

ΜΗ ΥΒΡΙΝ.

(Κατὰ τὸν V. Hugo.)

ὦ! μὴ ὕβριν εἰς γυναῖκα ἐκπεσοῦσαν. Φεῦ! τίς οὐ
 ὑπὸ ποῖον μέγα ἄχθος συνετρίβη ἢ ἀθλία,
 πόσον εἰδεχθῆς τὸ φᾶσμα τῆς ἀγρίας πείνης εἶδε,
 πόσας ἄρα γε ἡμέρας ἀντετάχθ' ἐν ἀγωνίᾳ!

Ναί, παλαίους ἀντέχει, χεῖρας τὰς ἀπηυδακρυίας
 προσκολλῶσα εἰς ἐκπνέον ἀρετῆς τὸ μεγαλεῖον,
 καὶ ὑποχωρεῖ ὡς θυμᾶ πνοῇ ὅτε δυστυχίας
 τὸ εὐώδες σύρει ἄνθος εἰς ἐγκλήματος τὸν βίον.

Φαινή σταγῶν ὁμοίως ἐπὶ κλάδου, ὅταν βρέχη,
 κατοπτρίζει τὸν ὠραῖον οὐρανὸν μὲ λάμψιν τόσην·
 σείεται μετὰ τοῦ δένδρου, τρέμει μὲν ἀλλὰ ἀντέχει
 μαργαρίτης πρὶν ἢ πέσῃ, βόρβορος μετὰ τὴν πτώσει

Μᾶς πιέζει ἢ εὐθύνη. Ὁ χρυσὸς σου εἶναι μόνη,
 πλούσιε, τῆς πτώσεώς τῆς ἢ ὀλέθριος αἰτία.
 Ἀλλὰ διαυγὲς ὑπάρχει ὕδωρ ἐτι ἐν τῇ κόνει,
 Ἐντὸς ρύπου μαργαρίτης, σπινθήρ λάμπων ἐν σκοτίᾳ.

Ἡ σταγῶν ὅπως ἐξέλιθη ἐκ τῆς κόνεως ἐκείνης,
 ὁ ἀδάμας ἵνα λάμψῃ ἐν τῇ αἴγλῃ τῇ ἀγία,
 ἀρκεῖ, οὕτω πᾶν ἐκπίπτον θέτει τέρμα τῆς αἰσχύνῃς,
 ἢ τοῦ ἔρωτος ἐν δάκρυ, ἢ ἡλίου ἀκτῖς μία.

Δ. ΒΡΕΤΟΠΟΥΛΟΣ.

ΚΑΤΟΙΚΙΔΙΑ ΖΩΑ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΙΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΙΣ.

Ἄγνωστον ἀκριβῶς πότε εἰσῆχθησαν ἐν
 τοῖς ἀγροῖς καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις τὰ κατοικί-
 δια ζῶα. Ὅπως ὁ ἄνθρωπος, καὶ ταῦτα
 κατ' ἀρχὰς ἔζων ἐν ἀγρία καταστάσει, βαθ-
 μηδὸν δὲ καὶ διὰ λίαν βραδέως τελεσθεί-
 σης μεταμορφώσεως τῶν δυνάμεων τῆς φύ-
 σεως κατέκτησεν ὁ ἄνθρωπος τοὺς πολυτί-
 μους αὐτοῦ βοηθοὺς, οἵτινες τὴν δουλείαν
 θεωροῦσιν ἤδη ὡς τὴν φυσικὴν τῶν κατὰ-
 στασιν σημειωτέον δ' ὅτι ἀπὸ αἰῶνων τι-
 νὰ τῶν οὕτως ἐξημερωθέντων ζῶων τούτων
 οὐδέλλως εὐρηνται πλέον ἐν ἀγρία κατα-
 στάσει.

Ἡ ἀρχαιότης ἰκανὰ περὶ ζωολογίας μᾶς
 διδάσκει, ἀλλὰ ταῦτα μὲν διευκρίνισαν
 ἐπ' ἐσχάτων ἀρχαιολόγοι σοφοί, αἰγυπτιο-
 λόγοι δεινοί. Τῶν πάλαι χρόνων μαρτυ-
 ρίας περὶ τῶν πρώτων ζῶων ἔχομεν τὰ
 σπήλαια, ὅπου ἐν τῇ μυστηριώδει τοῦ θα-
 νάτου σιγῇ εὐρηνται ἢ ἄρκτος παρὰ τὸν
 τάρανδον, ὁ μαστόδους παρὰ τὸν ἄνθρω-
 πον. Μετὰ τὰς μαρτυρίας αὐτὰς ὑπάρχου-
 σιν ἀποδείξεις γραπτῆς, οὕτως εἰπεῖν—τὰ
 μνημεῖα τῶν Αἰγυπτίων, εἰς ἃ εἰσὶν ἐγγε-
 γλυμμένα τὰ κατοικίδια ζῶα. Ἐν τοῖς μνη-
 μείοις αὐτοῖς οἱ σοφοὶ εὗρον σειρὰν ὅλην
 σπουδαιοτάτων ἀποκαλύψεων, διότι ἐδυνή-
 θησαν νὰ διευκρινίσωσι πότε εἰσῆχθησαν ἐν
 Αἰγύπτῳ τὰ κατοικίδια ζῶα καὶ πότε ἐξη-
 μερώθησαν συγγένως δὲ ἐπίσθησαν ὅτι ἄλ-
 λα ζῶα, ἄγρια καὶ πάλιν καταστάντα, κα-
 τὰ τινα ἐποχὴν εἶχον χρησιμεύσει εἰς τὴν
 καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ εἰς τὴν βιομηχα-
 νίαν.

Ὡς γνωστὸν, οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι ἐ-
 πρέσβευον θρησκείαν θανάτου, οὕτως εἰπεῖν.
 Κατὰ τὸν Σικελιώτην Διόδωρον, τὰ μὲν
 τῶν ζῶων οἰκήματα ἔλεγον *ξενῶνας*, διότι
 ὀλίγον χρόνον διατρίβουσιν ἐν αὐτοῖς,
 τοὺς δὲ τάφους ἐκάλου, ἀπ' ἐναντίας, *αἰώ-
 νια ἐνδαιτήματα*, διότι διὰ παντὸς ἐν αὐ-
 τοῖς ὑπάρχουσι. Τούτου ἕνεκεν, προσθέτει

ὁ αὐτὸς, ὀλίγον μέλλει αὐτοῖς περὶ τῆς δια-
 κοσμήσεως τῶν οἰκιῶν, ἐνῶ οὐδενὸς ἀμε-
 λουσι διὰ τὴν πολυτέλειαν τῶν τάφων.

Διὰ ταῦτα ἀπαντῶμεν εἰς τὰς πλευρὰς
 τῶν τάφων αὐτῶν ἐξωγραφημένας ἢ γε-
 γλυμμένας ὅλας τὰς ἀσχολίας τοῦ ἰδιωτι-
 κοῦ τῶν βίου καὶ πάντα τ' ἀφορῶντα τὰς
 βιομηχανίας. Αἱ μὲν πόλεις καὶ κωμοπό-
 λεις τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου ἀφανεῖς ἐγένον-
 το, κατὰ δεινὴν δὲ τῆς τύχης εἰρωνεῖαν
 μόνον αἱ νεκροπόλεις ἐσώθησαν, μεταδί-
 δουσαι εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς τὰ χρο-
 νικὰ τῶν ζῶων, περὶ ὧν ὁ λόγος.

Ἀπὸ τῶν ἀπωτάτων χρόνων οἱ Αἰγύ-
 πτιοι εἶχον τρία ζῶα, τὰ ὅποια φαίνεται
 ὅτι κατέστησαν κατοικίδια πρὸ τῶν ἄλ-
 λων· δηλ. τὸν ταύρον, τὸν κρινὸν καὶ τὸν
 τράγον ἢ αἶγα. Αἱ δύο ρίζαι τοῦ ὀνόματος
 τοῦ ταύρου, TOP, σημαίνουσιν πυρρός, καὶ
 ΠΥΠ, *δύστροπος*, ἀνήκουσι, κατὰ τοὺς φι-
 λολόγους, εἰς τὴν σημητικὴν καὶ ἀριανὴν
 γλῶσσαν· τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὰς
 λέξεις ΑΙΑΑ ἢ ΒΕΛΑ, κρινός, καὶ ΑΙΞ (αἶξ),
 τράγος. Τὸ εἶδος τῶν ζῶων τὸ καλούμε-
 νον *θοῦρ* καὶ εὐρισκόμενον ἐν τῇ κοιλάδι
 τοῦ Νείλου, ἐξ ὧν ἐξέλεγον τὸν βοῦν Ἄπιν,
 φαίνεται ὅτι λίαν συγγενεῖται πρὸς τὸν μέ-
 γαν *ζεμποῦς* (zebus) τῆς Ἰνδικῆς, τῆς χώρας
 ἐν ἣ ἐκπαλαί ἐλατρεύοντο ὁ ταῦρος καὶ ὁ
 βοῦς. Εἰς τὴν πόλιν *Μενδὲς* (Mendes),
 σημαίνουσιν αἶξ, ὑπῆρχεν αἶξ ἱερά, ἣν πε-
 ρισποιοῦντο μετ' ἄκρας εὐλαθείας αὐτῆς
 δὲ θνητοσύνης, μεγάλα ἐγένοντο τελεταὶ
 καὶ εἰς πένθος ἐβυθίζοντο πάντες, ὡς ἐγέ-
 νετο καὶ διὰ τὸν Ἄπιν. Τέλος τὰ πρόβα-
 τα εἰσὶ τὰ αὐτὰ μικρὰ ζῶα μὲ μέλαν καὶ
 χονδρὸν ἔριον, ἅτινα καὶ σήμερον βλέπομεν
 παρὰ τοῖς φελλάχοις. Ἐκπληκτόμεθα ὅ-
 μως βλέποντες ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι
 κατάρθωσαν νὰ καταστήσωσι κατοικίδια
 καὶ νὰ τρέψωσιν ὡς ἀληθῆ ζῶα τῶν ἀγρῶν
 πολλὰ τῶν μεγάλων εἰδῶν αἰγάγων, οἵτι-
 νες πολυάριθμοι διατρέγουσι τὴν Ἀφρικὴν,
 ἀλλ' εἰς ἀγρίαν νῦν κατάστασιν. Οὐδεμία
 ἀμφιβολία ὅτι τὰ ζῶα ταῦτα εἶχον ἐξημε-
 ρωθῆ καὶ ἦσαν κατοικίδια, διότι εἰς πολλὰ

μνημεία παριστώσι ποιμένας και ἀγρότας περιποιουμένους τοὺς αἰγάγρους, ὅπως και τ' ἄλλα ζῶα. Ὁ Οὐέλκινσων ἐν τῷ ὠραίῳ αὐτοῦ συγγράμματι περὶ ἡθῶν και ἐθίμων τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, ἐδημοσίευσεν γλυφὴν ἐν ἣ βλέπομεν αἰγάγρους περιποιουμένους ὑπὸ τῶν ποιμένων των. Τὸ πρωτότυπον τῆς γλυφῆς αὐτῆς εὑρομεν παρὰ τῆ φυλῆ τῶν Μπένη Χασάν. Ἄλλαχοῦ βλέπομεν τὰ ζῶα ταῦτα σημειούμενα ἐν τῇ ἀπογραφῇ τοῦ πλοῦτου τῶν ἀποβιωσάντων, ἣν γλύφουσι εἰς τοὺς τάφους ἀντὶ ἄλλου ἐπικλησίου. Πολλὰ σκηνὰ παριστώσι γραμματεῖς καταγράφοντας, καθ' ὑπαγόρευσιν τῶν φυλάκων, τὰ παράδοξα αὐτὰ ποιμνία αἰγάγων, ἣ ποιμένας τρέποντας αὐτοὺς με εἶδος ζῦμης ἣν εἰσάγουσιν εἰς τὸ στόμα των, ὅπως, λ. χ., εἰς τὸν τάφον τοῦ Σεβού, ἱερέως τῶν πυραμίδων τῶν βασιλέων Οὐνά και Τέτη. Ὁ πλούσιος ἐκεῖνος Αἰγύπτιος εἶχε 405 βόας μικροκέρας, 4235 μακροκέρας, 1360 μὲ ὄδην, 1220 ἀγελάδας, 4138 μόσχους, 1308 αἰγάγρους, 1135 δορκάδας, 1224 ἄλλου εἶδους αἰγάγρους, κτλ.

Ἐρχόμεθα ἤδη εἰς τὸν πολυτιμότερον βοηθὸν τῶν Αἰγυπτίων ἐπὶ τῶν Φαραῶ, τὸ ἀρχαιότατον τῶν γνωστῶν ζῶων, τὸν Ὀρον, ὅστις και ἤδη εἶναι εἰς τῶν χαρακτηριστικῶν τύπων τῆς νεωτέρας Αἰγύπτου και ἐν βλέπει τις ζωηρότατον ἐν ταῖς ὁδοῖς τοῦ Καίρου διαψεύδοντα διὰ τῶν κινήσεων του τὴν σημητικὴν ρίζαν τοῦ ὀνόματός του, σημαίνουσαν βραδυκίνητος. Ἄνὰ πᾶν βήμα ἀπαντᾷ τις τὴν εἰκόνα τοῦ ὄνου εἰς τοὺς τάφους τῆς παλαιᾶς δυναστείας. Ἐν τῇ Πηγκοσμῷ Ἐκθέσει τοῦ 1867, ὁ σοφὸς Αἰγυπτιολόγος Κ. Μαριέτ ἐξέθηκεν ἀπομίμημα ἀναγλύφου ἀπαντωμένου ἐπὶ τοῦ τάφου ἀνδρὸς Τῆ καλουμένου (ἐπὶ τῆς πέμπτης δυναστείας) ἀκριβῶς δὲ λίαν και τεχνικῶς παρίσταται ἀγέλη ὄνων. Ὁ Κ. Λεῖψιος ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τάφου τῆς τετάρτης δυναστείας (ὅτε ἐπίσης ἤμαζεν ἡ ἱερογλυπτικὴ ἐν Αἰγύπτῳ) εὑρεν ἀναφερομένην ἀγέλην 760 ὄνων, βασκόντων εἰς τοὺς ἀγροὺς τοῦ

ἀποβιώσαντος Σαρρά-Ἄγγ, ὅστις διετέλει ὑπάλληλος ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ἀνεγείραντος τὴν δευτέραν πυραμίδα τοῦ Γισέ, ἐν ἔτει 4235 π. Χ. Εἰς ἄλλους τάφους τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, ἀνακαλυφθέντας ὑπὸ τοῦ Κ. Μαριέτ, ὁ Κ. Λενορμὰν παρτήρησεν ἀναφερομένους κυρίως χιλιάδων ὄνων. Τὸ χρησιμὸν λοιπὸν τοῦτο μονόχρον ζῶον ἦν πολυάριθμον κατὰ τοὺς ἀρχαιότατους χρόνους τῆς Αἰγύπτου, και ἤδη δὲ πολλοὶ ὑπάρχουσιν ὄνοι γεγλυμμένοι εἰς τοὺς τάφους οἵτινες εὑρηται εἰς τὰ ὑψώματα τοῦ Νείλου. Παρὰ τοῖς Μπένη Χασάν (ἀνάγονται οἱ τάφοι οὗτοι εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς δωδεκάτης δυναστείας, ἦτοι εἰς τὸ ἔτος 3064 π. Χ.), ἐν τῇ ἀπεικονίσει ἀγροτικῶν ἐργασιῶν Αἰγυπτίων βλέπει τις γλυφὰς παριστώσας τὴν ἀφίξιν ἐν Αἰγύπτῳ συνοδίας ἀποίκων ποιμένων σημητικῆς καταγωγῆς· ἔχουσι δὲ φορτωμένα τὰ σκεῦη των ἐπὶ τῶν ὄνων και τὰ τέκνα των καθήμενα ἐπὶ τῶν σαγμάτων τῶν ὑπομονητικῶν αὐτῶν βοηθῶν. Ἐν τοῖς ἀπεικονίσμασιν αὐτοῖς οὐδεὶς ἵππος φαίνεται.

Μυθοποιῶς τις εἶπεν ὅτι ὁ ἵππος ἐν παντὶ καιρῷ δὲν ἐγεννήθη διὰ τὸν ἄνθρωπον, και τῆς γνώμης αὐτῆς εἶναι οἱ ἱστορικοὶ και οἱ ἀρχαιολόγοι· ἐπίσης δὲ και τὰ ἱερά κείμενα τὰ αὐτὰ περίπου λέγουσιν. Ἐν τῇ Γενέσει οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ ἵππων ἐν ᾧ ἀπαριθμοῦνται τὰ πλοῦτα των πρώτων πατριαρχῶν. Βέβαιον ἄρα εἶναι ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οὐ μόνον κατοικίδιον ζῶον δὲν ἦτον ὁ ἵππος πέραν τοῦ Εὐφράτου, ἀλλ' οὔτε ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει ὑπῆρχεν, ἀφοῦ οὔτε μεταξὺ τῶν ἀγρίων ζῶων παρίσταται. Κατόπιν ὅμως ἀναφέρεται ὁ ἵππος εἰς ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέρη. Ἡ οἰκογένεια τοῦ ἱακῶβ ἤλθεν εἰς τὴν Αἰγύπτου ἐπὶ φορτηγῶν ἀμαζῶν συρομένων ὑπὸ ἵππων. Οἱ Χέται, οἱ Ἑθιανοὶ—λαοὶ Χαναναῖοι—και οἱ Αἰγύπτιοι ἐπολέμων ἔφιπποι. Ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ κατεποντίσθησαν, ἐπανελθόντων τῶν ὕδάτων, ἐξ ἀκόσια ἄρματα τοῦ Φαραῶ, θελήσαντος νὰ καταδιώξῃ τοὺς ἀναχωρήσαντας Ἑβραίους.

Ξένοι φαίνονται ὅτι εἰσήγαγον τὸν ἵππον εἰς τὴν Αἰγύπτου, ἦτις οὐ μικρὰς ὑπέστη συμφορὰς ἐκ τῆς εἰσβολῆς αὐτῶν. Ἐπὶ τῶν τελευταίων βασιλείων τῆς δωδεκάτης δυναστείας ἡ Αἰγύπτου προήγετο εἰς τὸν πολιτισμὸν και οἱ ἄνθρωποι εὐημέρουν, αἴφνης ὅμως λαδὸς ἀσημος και ἀφανῆς, ὃν ὁ ἱστορικὸς Μανέθων καλεῖ Ἰγξὸς ἢ Ποιμένας, ἐφόνευσε τοὺς κατοίκους, διήρπασε τοὺς ναοὺς και ἐπέβαλε τὴν κυριαρχίαν του εἰς τὰς βραβεῖας τῆς Αἰγύπτου ἐπαρχίας. Τέλος, ὅπως λέγει ἀπυρος, εὐρισκόμενος ἐν τῷ βρετανικῷ μουσεῖῳ, ὁ τόπος περιέπεσεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ξένων. Ταῦτα δὲ συνέβαινον κατὰ τὸν 10. π. Χ. αἰῶνα και ἐπὶ τετρακόσια ἔτη ἡ Αἰγύπτου διετέλεσεν ὑπὸ τῶν ζυγῶν τῶν βαρβάρων, οἵτινες ἔθουον και ἀπώλουν. Πολλὰ ἀρχαῖα μνημεία κατεστράφησαν τότε, οὐδὲν δ' ἐν τῷ μεταξὺ ᾠκοδομήθη και μόλις κατὰ τὸ τέλος τῆς περιόδου ἐκείνης γίνεται μεία ἵππων ἐν τοῖς μνημείοις. Οἱ ποιμένες ἐκεῖνοι ἦσαν συρφετὸς ὄλων τῶν νομαδικῶν ὄρδων τῆς Ἀραβίας και Συρίας, ἀλλὰ κυρίως Χαναναίων, οἵτινες μικρὸν πρὸ τοῦ Ἀβραὰμ ἀποκατέστησαν εἰς τὴν Παλαιστίνην και κατόπιν εἰσώρμησαν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Νείλου. Ὅπως δὲ τὰ μνημεία τῶν Αἰγυπτίων δεικνύουσιν ὅτι ὁ ὄνος ἦν τὸ πρῶτον τῶν κατοικίδιων ζῶων τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου, οὕτω και τὰ πανάρχαια μνημεία τῶν Βαβυλωνίων και Ἀσσυρίων παριστώσι, κατὰ τὸν Κ. Φ. Λενορμὰν, τὸν ἵππον ὑπάρχοντα εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Τίγριδος και τοῦ Εὐφράτου. Τὸ ὄνομα τοῦ ἵππου εἰς τὰς ἀριανὰς και τὰς ἐξ αὐτῶν παραγωγῶν διαλέκτους σημαίνει ταχύς· ἀποδειξίς δὲ τοῦτο ὅτι τὸ ζῶον ὑπῆρχε παρὰ ταῖς ἀριανὰς φυλαῖς πρὸ τῆς διασπορᾶς των εἰς Εὐρώπην. Σανσκριτιστὶ ὁ ἵππος καλεῖται *ασθὰ* (*asva*), ζενδιστὶ *ασπὰ* (*aspa*), περσιστὶ *ασπ* (*asp*), ἀρμενιστὶ *ασμπ* (*asb*), λιθουανιστὶ *ασθὰ* (*aswa*), λατινιστὶ *ἐκβους* (*equus*), γαλλιστὶ *ἐπος* (*epos*), γοθιστὶ *αἰχβους* (*aithvus*) και παρὰ τοῖς

ἀρχαίοις Γερμανοῖς ἔχου (*ehu*)· ἐπίσης δ' εὐκόλον εἶναι ν' ἀνεῶρη τις τὴν σημητικὴν καταγωγὴν τοῦ ὀνόματος ὄνου ἐν ἀπάσαις σχεδὸν ταῖς γλώσσαις· τὸ ἑβραϊκὸν *ἀτόν* (*atón*), τὸ ἀρχαῖον ἀτὰνὰ και τὸ ἀραβικὸν ἀτὰν παράγονται ἐκ τοῦ ριζικοῦ ἀτὰρα, ἦτοι βραδυπορεῖν. Οἱ Σημίται τῆς Μεσοποταμίας μετέδωκαν τὸ ζῶον εἰς τοὺς Ἀριανούς τῆς Περσίας και οὗτοι τὸ εἰσήγαγον εἰς τὰς Ἰνδίας. Οἱ Ἕλληνες ἔλαβον αὐτὸ ἴσως ἐκ τῶν Φοινίκων, ἐν δὲ τοῖς χρόνοις τοῦ Ὀμήρου γίνεται μεία τοῦ ὄνου, και τοι οὗτος δὲν ὀμιλεῖ ὡς ἐν τῇ Βίβλῳ.

Ἐν Αἰγύπτῳ ἡ χρῆσις τοῦ ἵππου ἐγενεκέθη μόλις μετὰ τοὺς ἐν Μεσοποταμίᾳ πολέμους *Thutmès* τοῦ Α'. Ὁ Φαραῶ οὗτος ἔφερεν ἐκ τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἐκστρατειῶν του ἵππους ὀχείους και ἐσύστησεν ἵπποφορεῖα εἰς τὴν κάτω Αἰγύπτου, ἀπατὰ δὲ ἡ κοιλάς τοῦ ἱεροῦ ποταμοῦ μετ' οὐ πολὺ ἐγένετο μέγα κέντρον παραγωγῆς ἵππων. Ἐκ τῆς Αἰγύπτου τὸ ζῶον διαδίδεται εἰς τὴν Ἀραβίαν, ἣν κακῶς ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἐθεώρουσαν ὡς κοιτίδα του. Τὰ χρονικὰ δεικνύουσι τῶντι ὅτι ὁ Σολομών ἐνῶ ἐκ τῆς Ἀραβίας εἰσήγεν ἀρώματα, χρυσὸν και ἀργυρον, τοὺς ἵππους τοὺς ἀναγκαιοῦντας διὰ τὸν ἴδιον στρατὸν και διὰ τὸν τῶν συμμάχων του Φοινίκων ἐλάμβανεν ἐξ Αἰγύπτου. Ὅτε τὸν ἑβδομον μ. Χ. αἰῶνα ὁ Μωάμεθ προσέβαλε τοὺς Κορεΐταις παρὰ τὴν Μέκκην φαίνεται ὅτι ὁ ἵππος ἦν σπάνιος ἐν Ἀραβίᾳ, διότι ὁ ἀρχηγὸς τῶν πιστῶν μόνον δύο ἵππους εἶχεν εἰς ὄλον τὸν στρατὸν του, ἐν δὲ τῷ καταλόγῳ τῶν λαφύρων, ὅσα ἐκυρίευσεν, ἦτοι 24,000 καμήλων, 40,000 προβάτων και 24,000 οὐγκιῶν ἀργύρου, οὐδεὶς ἵππος ἀναφέρεται.

Οἱ Ποιμένες μόνον μετὰ τὸν ἵππον δὲν ἐπρόκεισαν τὴν Αἰγύπτου. Ἐν τοῖς κατόπιν στηθεῖσι μνημείοις ἀπαντᾷται ὁ χοῖρος, ὅστις περιφραστικῶς σημαίνει παρ' Ἑβραίοις *ζῶον ἀραστρήθωρ* τὸ χῶμα διὰ τοῦ ῥόγχοῦ του. Αἱ ἐν τοῖς μνημείοις τοῦ Κοῦρ-

νάχ γραφαί αποδεικνύουσιν ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι γεωργοὶ ἤρχισαν ν' ἀνατρέφωσι χοίρους ἀπὸ τῆς δεκάτης οὐδὴς δυναστείας· πλὴν δὲν ἐτρέφοντο δι' αὐτῶν, διότι ἡ αἰγυπτιακὴ θρησκεία ἀπηγόρευε τὴν χρῆσιν τοῦ κρέατος τοῦ χοίρου, ὅστις συμβολικῶς παρίστα τὰ καταχθόνια πνεύματα. Χοίρους ἔτρωγον μόνον κατὰ τὸν χρόνον καθ' ὃν ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες τοῦ Ὄρου κατὰ τοῦ Τυφῶνος. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, οὐ μόνον ἔτρωγον τότε σὺν ἀφοῦ ἕκαιον τὴν οὐρανὸν, τὴν σπλῆνα καὶ τὸ λίπος, ἀλλ' οἱ μὴ δυνάμενοι ν' ἀγοράσωσι, κατεσκεύαζον σὺν ἐκ ζύμης καὶ ἔτρωγον εὐσεβάστως.

Ἀλλὰ, τῶν Αἰγυπτίων μὴ ἐσθιόντων χοίρους, τίς ἔτρωγεν; Ἀναμφιβόλως οἱ ξένοι οἵτινες εἰσήγαγον τὸ ζῶον καὶ οἱ αἰχμάλωτοι οἷς συνελάμβανον ἐν τοῖς πολέμοις οἱ Φαραῶ καὶ οἱ ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν ὡς δούλους ἢ ἀνδράποδα. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει ὅτι οἱ ὑπὸ τοὺς Πέρσας συβόται ἰδίαν ἀπετέλουν τάξιν κοινωνικὴν ἢ φυλὴν, συζευγνόμενοι μεταξὺ τῶν καὶ μὴ ὄντες δεκτοὶ εἰς τοὺς ναοὺς· συναίεται ὅθεν ὅτι αἱ ξένοι φυλαὶ μόνον ἐτρέφοντο μετ' χοίρους. Ἡ συγκεκριμένη φιλοσοφία ἀποδεικνύει πρὸς τοῦτοις, διὰ τῆς παραβολῆς τῆς λέξεως οὗς ἐν τοῖς διαφόροις διαλέκτοις, ὅτι ὁ χοῖρος κατὰ γένει ἐκ τῶν ὄχθων τοῦ Ὠξου καὶ ἐκεῖθεν διεδόθη παρ' ἅπασιν τοῖς ἀσιατικαῖς λαοῖς, παρ' οἷς μεσσηνάστευσαν οἱ τοῦ Ἀρείου ἀπόγονοι.

Ὁ κύων ἀναφέρεται παρ' Αἰγυπτίους τσσαράκοντα αἰῶνας πρὸ Χριστοῦ, ἐν δὲ τοῖς μνημείοις ἀπαντῶνται διάφορα εἶδη Ἐπὶ τῆς ἀρχαίας αὐτοκρατορίας δὲν γίνεται μεία αἰλούρων· τῶν ζῶων δὲ τούτων ἐγένοντο κύριοι μετὰ τὰς ἐκδρομάς τῶν εἰς τὴν χώραν τοῦ Κούδ, ἐν τῇ ἀνω Αἰγύπτῳ, ἐπὶ τῆς δωδεκάτης δυναστείας. Οἱ Αἰγύπτιοι μετεχειρίζοντο τοὺς αἰλούρους εἰς τὸ κυνήγιον, ὡς ἐκ τῶν ὑπηρεσιῶν δὲ ἄς παρεῖχον καταστρέφοντες τοὺς μῦς καὶ τοὺς θρῆς, ἐθεωροῦντο ἱεροὶ καὶ κατεῖχον ὑψηλὴν θέσιν ἐν τῇ συμβολικῇ θρησκείᾳ. Ἐπὶ τῆς ἀρχαίας αὐτοκρατορίας εἶχον ἐξημερώσει τὴν

διεστιγμένην θαιαν, ἣν ἐχρησιμοποιοῦν εἰς τὴν θήραν, ἀλλὰ κατόπιν ἀφῆκαν αὐτὴν καὶ προετίμησαν τὸν κύνα. Ἐπίσης εἶχον πίθηκας οἵτινες ἦσαν γεγυμνασμένοι νὰ συνάζωσι καρπούς· εἶχον δὲ καὶ λέοντας ἐξημερωμένους, οἵτινες συνώδεσον εἰς τὸν πόλεμον βασιλεῖς τινες.

Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι δὲν ἐγνώριζον τὰ ἀλεκτρονοειδῆ κατοικίδια πτηνὰ· εἶχον ὅμως χῆνας, νήσσας καὶ πολλὰς περιστερὰς· πρὸς τοῦτοις εἶχον ἐξημερώσει καὶ εἶδος γερανοῦ, ὃν οἱ φυσιολόγοι καλοῦσι *δέσποινα* τῆς *Νουμηδίας*, ἀργότερον ὅμως εἰσήγαγον ἐν τοῖς πτηνοτροφείοις καὶ τὰ ἀλεκτρονοειδῆ.

Ταῦτα ἐν περιλήψει περὶ τῶν κατοικίδιων ζῶων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Αἰγυπτίοις.
N. Γ.

ΕΒΡΑΙΩΝ ΠΑΘΗΣΜΟΣ.

Ἐπιστημονικὸν σύγγραμμα τῆς Βιέννης ἐδημοσίευσεν ἀρτίως ἐκτενεῖς πληροφορίας περὶ τῶν Ἑβραίων τῶν αἰκούντων ἐν Εὐρώπῃ· παραθέτομεν δ' ἐνταῦθα τὰςδε:

Οἱ πλείστοι τῶν ἐν Εὐρώπῃ Ἰουδαίων κατοικεῦσιν εἰς τὴν Πολωνίαν· ἀναλογοῦσι δὲ 4 ἐπὶ 7 κατοίκων, διότι ἐπὶ ὅλικου πληθυσμοῦ 5,700,000 ψυχῶν 783000 εἰσὶν Ἰσραηλιταί.

Μετὰ τὴν Πολωνίαν ἐπέρχεται ἡ Ῥουμανία, ἐν ἣ οἰκοῦσι 208,000 Ἰουδαίων, ἢ κατ' ἄλλους μόνον 450000· ὥστε κατὰ μὲν τὸν ἕνα ὑπολογισμὸν ἀναλογοῦσι 4 ἐπὶ 19 Ῥουμάνων, κατὰ δὲ τὸν ἄλλον 4 ἐπὶ 26.

Ἡ ἐλευθέρα πόλις τοῦ Ἀμβούργου περιέχει 13—14 χιλιάδας Ἰουδαίων, ἧτοι 4 ἐπὶ 23 κατοίκων.

Ἡ Αὐστρουγγαρία, περιέχει 4 Ἑβραίων ἐπὶ 26 κατοίκων.

Ἡ Ἑσση ἢ Ἀσσία ἀριθμεῖ ὑπὲρ τὰς 25 000 Ἑβραίων, ἧτοι 4 ἐπὶ 34 Ἀσσιῶν.

Ἡ Ῥωσία, ἄνευ τῆς Πολωνίας, περιέχει οὐχὶ ἐλάσσονας τῶν 4,829,000 Ἑβραίων ἐπὶ πληθυσμοῦ 63 μέχρις 64 ἑκατομμυρίων

ψυχῶν· ὥστε ἀναλογοῦσι 4 Ἑβραῖος ἐπὶ 35 κατοίκων.

Ἐν τῇ Ἀλσατίας καὶ Λοθιραγκίας (α) ὑπάρχουσι 43500 Ἰσραηλιταί, ἧτοι 4 ἐπὶ 36 κατοίκων.

Ἡ Ὀλλανδία ἔχει 68,000 Ἑβραίους, ἢ γυροῦν 4 ἐπὶ 53 κατοίκων τοῦ βασιλείου.

Ἡ Βαδην, ἧς ὁ Ἑβραϊκὸς πληθυσμὸς ἀνέρχεται εἰς σχεδὸν 26000 ψυχῶν, ἀριθμεῖ 4 Ἰουδαίων ἐπὶ 58 κατοίκων.

Ἡ Πρωσία, ἧς οἱ κάτοικοι συμποσοῦνται εἰς 25 ἑκατομμύρια ψυχῶν, περιέχει ὑπὲρ τὰς 343000 Ἰσραηλιτῶν, ὅ ἐστιν 4 ἐπὶ 79 κατοίκων.

Ἡ γερμανικὴ αὐτοκρατορία ἐπὶ πληθυσμοῦ 41 ἑκατομμυρίων ψυχῶν ἀριθμεῖ 490 000 Ἑβραίους, τούτέστιν 1 ἐπὶ 82 κατοίκων.

Ἐν Βαυαρίας ὑπάρχουσι 50000 Ἰουδαίων ἐπὶ πληθυσμοῦ σχεδὸν 4,900,000 ψυχῶν· ἀναλογοῦσιν ὅθεν 1 ἐπὶ 98.

Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία, ἄνευ τῶν ὑποτελῶν κρατῶν, ὑπολογίζεται ὅτι περιέχει 70 000 Ἑβραίων ἐπὶ 10,500,000 κατοίκων, ἧτοι 4 Ἑβραίων ἐπὶ 150 κατοίκων.

Εἰς τὴν Βυρτεμβέργην ὑπάρχουσι 44—42 χιλιάδες Ἑβραῖοι· ἀναλογοῦσι δὲ 4 ἐπὶ 456 κατοίκων.

Τὸ Μέκλεμβουργ Σβέρην περιέχει 3000 Ἑβραίων ἐπὶ πληθυσμοῦ 550,000 ψυχῶν, δηλ. 4 ἐπὶ 182 κατοίκων.

Λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἀναλογίας τοῦ Ἰουδαικοῦ πληθυσμοῦ πρὸς τὸ ἐπικρατοῦν στοιχείον, μετὰ τ' ἀνωτέρω κράτη ἐπέρχεται ἐπικράτεια μὴ εὐρωπαϊκῆ—αἱ Ἠνωμέναι τῆς Ἀμερικῆς Πολιτείας, αἵτινες ἐπὶ πληθυσμοῦ 39, ὡς ἔγγιστα, ἑκατομμυρίων ψυχῶν, ἀριθμοῦν 120,000 Ἑβραίους, ἧτοι 4 ἐπὶ 324 κατοίκων.

Ἡ Ἑλβετία περιέχει περὶ τὰς 7000

(α) Σημειώθην ὅτι ἀφ' οὗ αἱ δύο αὐταί ἐπερχοῦνται ἀπεσπάρθησαν τῆς Γαλλίας ἐπὶ τοῦ τελευταίου γαλλογερμανικοῦ πολέμου, πολλὰ ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ, ὡσάντις περὶ αὐτῶν ὁμιλοῦσιν ἢ πραγματεύονται οὐδόλω, περιλαμβάνουσιν εἰς τὴν γερμανικὴν αὐτοκρατορίαν, ἀλλ' ἀναφέρουσιν ἰδιαιτέρως.

Ἰσραηλιτῶν ἐπὶ πληθυσμοῦ 2,700,000 ψυχῶν, ἧτοι 4 ἐπὶ κατοίκων 382.

Ἡ Δανιμαρκία, κατοικουμένη ὑπὸ περίπου 4,800,000 ψυχῶν, περιέχει 4290 Ἑβραίους, ἧτοι 4 ἐπὶ κατοίκων 416.

ὑπολογίζουσιν ὅτι μόλις ζῶσιν ἐν Ἑλλάδι 3000 Ἰουδαῖοι ἐπὶ πληθυσμοῦ 4,500,000 ψυχῶν, τούτέστιν ἀναλογοῦσιν 4 πρὸς 486 Ἑλλήνας.

Εἰς Σκωτίαν ὁ πληθυσμὸς ἀνέρχεται εἰς 3,600,000 ψυχῶν· τούτων δὲ 600 εἰσὶν Ἰουδαῖοι, ἢ δὲ ἀναλογία εἶναι 4 πρὸς 560 Σκώτους.

Ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπὶ 22,700,000 κατοίκων, ὑπάρχουσι 39,000 Ἑβραῖοι, ἧτοι 4 ἐπὶ 582 Ἀγγλων.

Ἡ Γαλλία, ἧτις μετὰ τὴν παραχώρησιν τῆς Ἀλσατίας καὶ Λοθιραγκίας ἀπώλεσε σχεδὸν τὸ ἡμισυ τῶν Ἰσραηλιτῶν ὑπηκόων τῆς, ἀριθμεῖ ἤδη 46,000 τούτων ἐπὶ πληθυσμοῦ ἐπέκεινα τῶν 36 ἑκατομμυρίων ψυχῶν, ἧτοι 4 Ἑβραίων ἐπὶ 785 κατοίκων.

Ἡ Σερβία, ἧς οἱ κάτοικοι συμποσοῦνται εἰς 4,307,000 ψυχῶν, κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1870, ὑπάρχουσι 4560 Ἑβραῖοι, ἧτοι 4 ἐπὶ 837 κατοίκων.

Ἡ Ἰταλία ἀριθμεῖ κατοίκους 25 ἑκατομμύρια, οἱ δὲ ἐν αὐτῇ Ἰουδαῖοι ἀνέρχονται εἰς 28 ἢ 29 χιλιάδας· ἀναλογοῦσιν ὅθεν 4 πρὸς 860 Ἰταλοῦς.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Σαξωνίας κατὰ τὸ 1867 ἦν 2,556,000 ψυχαί, οἱ δὲ Ἑβραῖοι συνποσοῦντο εἰς 2,403, ἧτοι 4 πρὸς 1246 Σάξωνας.

Εἰς δισχιλίους περίπου ἀνέρχονται οἱ ἐν τῇ Βελγικῇ Ἰσραηλιταί, οἱ δὲ ὅλοι κάτοικοι τοῦ βασιλείου ὑπολογίζονται εἰς 5,400,000, ἧγουν ἀναλογοῦσι 4 Ἑβραῖος πρὸς 2,544 Βέλγους.

Ἐν Ἰσπανίᾳ, ἔνθα πολυάριθμοι ἦσαν ἄλλοτε οἱ Ἑβραῖοι, μόλις ὑπάρχουσιν ἤδη 6000, δηλ. 4 ἐπὶ κατοίκων 2,806.

Τῷ 1867 ἡ Σουηδία εἶχε 4453 Ἑβραίους, ὅ ἐστιν 4 ἐπὶ 3,646 Σουηδῶν.

Ἡ Ἰρλανδία μόλις ἔχει 258 Ἑβραίους, ἢ δὲ Νορβηγία 25 μόνον.

ΠΟΙΚΙΛΑ.

Ἦς γνωστὸν, ὃ ἐν Κύπρῳ πρόξενος τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, στρατηγὸς Τσενοσόλας, ἀπὸ τινῶν ἐτῶν ἐνήργησεν εἰς τὴν νῆσον ἐκεῖνην ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφὰς καὶ ἀνεκάλυψε πλείστου λόγου ἄξια κειμήλια. Αἱ ἀνασκαφαὶ αὗται ἐπὶ τινα χρόνον εἶχον παύσει, ἀλλ' ἐσχάτως ἐπανελήφθησαν καὶ ὁ Κ. Τσενοσόλας ἐποίησατο κατ' αὐτὰς σπουδαιότατην ἀληθῶς ἀρχαιολογικὴν ἀνακάλυψιν Ἐν τῇ Ἐπισκοπῇ, πλησίον τῆς Λεμησσοῦ, εἰς τὴν τοποθεσίαν τῆς ἀρχαίας πόλεως *Κουρίου* (;), ἀνεκάλυψεν ἀρχαῖον τάφον, ἐν ᾧ εὔρε χρυσα ψέλλια, περιδέραιον κεκοσμημένον λίθοις τιμαλφῆσι καὶ χρυσοῦν σκῆπτρον, ζυγίζον ὀκτάδας τέσσαρας καὶ ἡμίσειαν. Τὰ ἄριστα κατεργασμένα ψέλλια περιέχουσι ἐπιγραφὰς, αἷς ἄχρι τοῦδε δὲν κατώρθωσαν ν' ἀναγνώσῃσι.

Τὰ κειμήλια ταῦτα, ὡς καὶ τόσα ἄλλα προλαβόντως ἀνακαλυφθέντα, θὰ κομῆσῃσι βεβαίως τὸ μουσεῖον τῆς Νέας Ὑόρκης. Ὁλίγιστα εἶχε λάθει πρὶν ἢ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις καὶ μετέφερεν εἰς τὸ μουσεῖον Κωνσταντινουπόλεως.

Αἱ Ῥωσικαὶ ἐφημερίδες ἀναφέρουσι σπανιώτατον παράδειγμα μακροβιότητος. Κατ' αὐτὰς ἀπέβίωσε πλησίον τῆς Μόσχας ἀνὴρ ἄγων τὸ 1580ν ἔτος τῆς ἡλικίας του. Αἱ ἐφημερίδες ὁμῶς δὲν ἀναφέρουσι πόσους ἀπογόνους ἀφῆκε.

Κατὰ δὲ τὸν *Καιρὸν* τῆς Μαδρίτης ἐν Κούβα ἀπέβίωσεν ἀνὴρ 105 ἐτῶν, ὅστις ἀφῆκεν ὄρφανὰ 10 τέκνα, 99 ἐκγονοὺς, 166 δισεκγονοὺς καὶ 4 τέκνα τούτων. Τὸ ὅλον 279 ἀπογόνους!

Ἡ Ῥωσικὴ *Φωνὴ* δίδωσι τὰς ἐπομένας πληροφορίας περὶ τῶν κατὰ τὰ ἔτη 1873 καὶ 1874 καταδικασθέντων εἰς ἔξορίαν ἐν Σιβηρίᾳ.

Οἱ κατὰδικοὶ τῶν πλείστων ἐπαρχιῶν μεταφέρονται πρῶτον εἰς Μόσχαν, ἐκεῖθεν δὲ

στέλλονται διὰ τοῦ σιδηροδρόμου εἰς Νίζνι-Νοβογροὺδ καὶ ἐκ τῆς πόλεως ταύτης εἰς Καζάν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν καταδικῶν τῷ μὲν 1873 ἀνῆλθεν εἰς 11,635, τῷ δὲ 1874 εἰς 12,488.

Εἰς Καζάν ἐνοῦνται μετὰ τούτων οἱ κατὰδικοὶ τῶν κυβερνεῖων τοῦ Βόλγα. Τῷ 1873 εἶχον μεταφερθῆ ἐκεῖ ἐκ τῶν μνησθέντων κυβερνεῖων ἄτομα 3,503 καὶ τῷ 1874 ἄτομα 3838. Ἡ συνοδία ὁμῶς αὐξάνει ἐτι μᾶλλον εἰς Πέρμ, διότι ἐκεῖ συνέρχονται οἱ κατὰδικοὶ τῆς Βιάτκας, οἵτινες τὸ μὲν 1873 συνεποσύντο εἰς 246, τῷ δὲ 1874 εἰς 281.

Ἐν συνόλῳ λοιπὸν καταδικάσθησαν εἰς ὑπερορίαν ἐν Σιβηρίᾳ τῷ μὲν 1873 ψυχαὶ 15,454, τῷ δὲ 1873 ψυχαὶ 16,602.

Ἡ κυβέρνησις τοῦ Βερολίνου διώρισεν ἐπιτροπὴν ἵνα ἐξετάσῃ τὰ αἷτια τῆς παρακμῆς τῆς βιομηχανίας ἐν τισιν ἐπαρχίαις, ποταὶ βιομηχανίαι πάσχουσι περισσώτερον, κτλ. καὶ νὰ καταδείξῃ τὰ ληπτέα μέτρα πρὸς κατάπαυσιν τοῦ κακοῦ. Γνωστὸν δὲ ὅτι ἀπὸ ἱκανοῦ χρόνου οἰκονομικὴ κρίσις ἐνέσκηψε πολλαχού τῆς Γερμανίας.

Τὴν 15(27 Σεπτεμβρίου ἐτελέσθη ἐν τῇ μικρᾷ ἀγγλικῇ πόλει Δάρλικτων ἡ ἑορτὴ τῆς πεντηκονταετηρίδος τῆς ἐγκαινιάσεως τοῦ πρώτου σιδηροδρόμου.

Ὁ Ἐπίσημος Ἀγγελιοφόρος ἀναφέρει ὅτι ἐντὸς τοῦ Ἰουλίου ἐξεράγησαν ἐν τῇ Ῥωσικῇ αὐτοκρατορίᾳ 3665 πυρκαϊαί, ἐπενεγκούσαι ζημίας ἀνερχομένας εἰς 11, 778,508 ρούβλια.

* * *